

INVESTIGAȚIILE ARHEOLOGICE LA SITUL SAHARNA MARE (2009-2012) (II)

Ion Niculiță
Aurel Zanoci
Mihail Băț
Sergiu Matveev

Orizontul traco-getic¹

În secolele VIII/VII-III a. Chr. pe interfluviul Saharna Mare a funcționat o așezare apărută cu un sistem defensiv complex, edificat după rigorile ingineresti ale timpului. În același timp, cetatea a servit drept loc permanent de trai pentru comunitățile traco-getice, fapt demonstrat de multiplele construcții, gropi menajere și de varietatea materialului arheologic, descoperit în incintă.

Sistemul defensiv, atribuit orizontului traco-getic, a fost cercetat în campaniile 2003-2005, fiind amplu elucidat în mai multe publicații (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2007, 27-62; Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 87-102; Niculiță et al. 2010, 359-371). Ca urmare a investigațiilor arheologice s-a stabilit că așezarea traco-getică a cunoscut două faze de fortificare. În prima fază sistemul defensiv prezenta o palisadă, amplasată în partea de vest a interfluviului, care îl întretăia de la o margine la alta. De la această construcție defensivă s-a păstrat un șanț, care are în secțiune formă trapezoidală cu lățimea la gură de 1,2-1,8 m, iar la fund – de 0,20-0,36 m, adâncimea fiind de circa 1 m. Șanțul, după toate probabilitățile, constituia „fundamentul”/locașul în care au fost fixate bârnele palisadei (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 87, fig. 50-51, foto 11; Niculiță et al. 2010, 363-364, fig. 7).

În faza următoare cetatea a fost apărută cu un sistem defensiv complex, care consta dintr-un „zid”, cu o lungime de cca 385 m, ce întretăia interfluviul, în partea de vest, de la o margine la alta. Ca urmare a cercetărilor arheologice s-a stabilit că „zidul” a avut o lățime de cca 5,6 m și a fost construit dintr-o carcasă de lemn cu emplecton din pământ, nisip, pietriș și bucăți de piatră. Pentru protejarea părții exterioare a

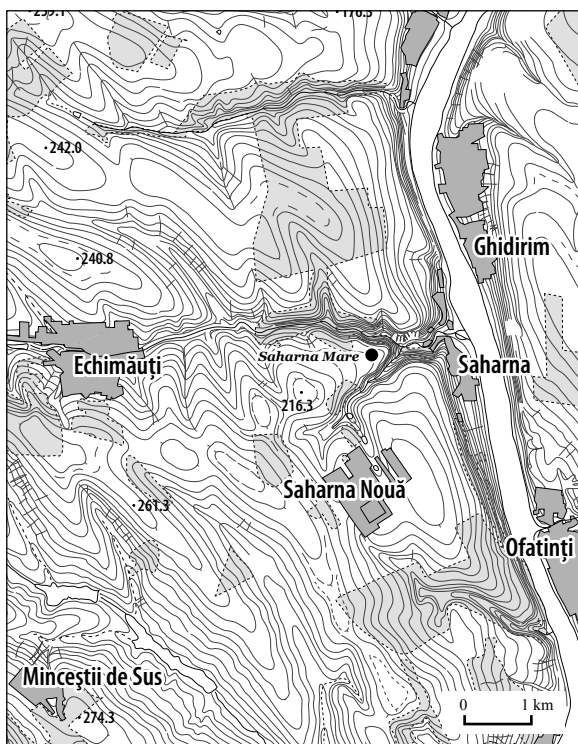
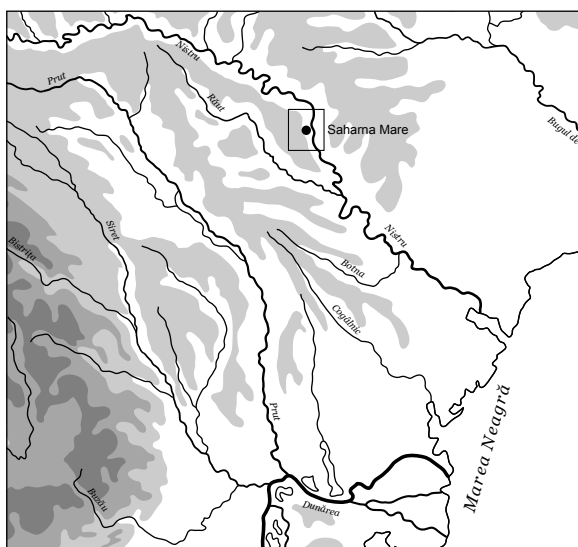

Fig. 1. Amplasarea geografică și topografică a sitului Saharna Mare.

¹ Pentru descrierea generală a sitului Saharna Mare, precum și pentru rezultatele descoperirilor din orizontul hallstattian a se vedea Niculiță et al. 2012, 111-167.

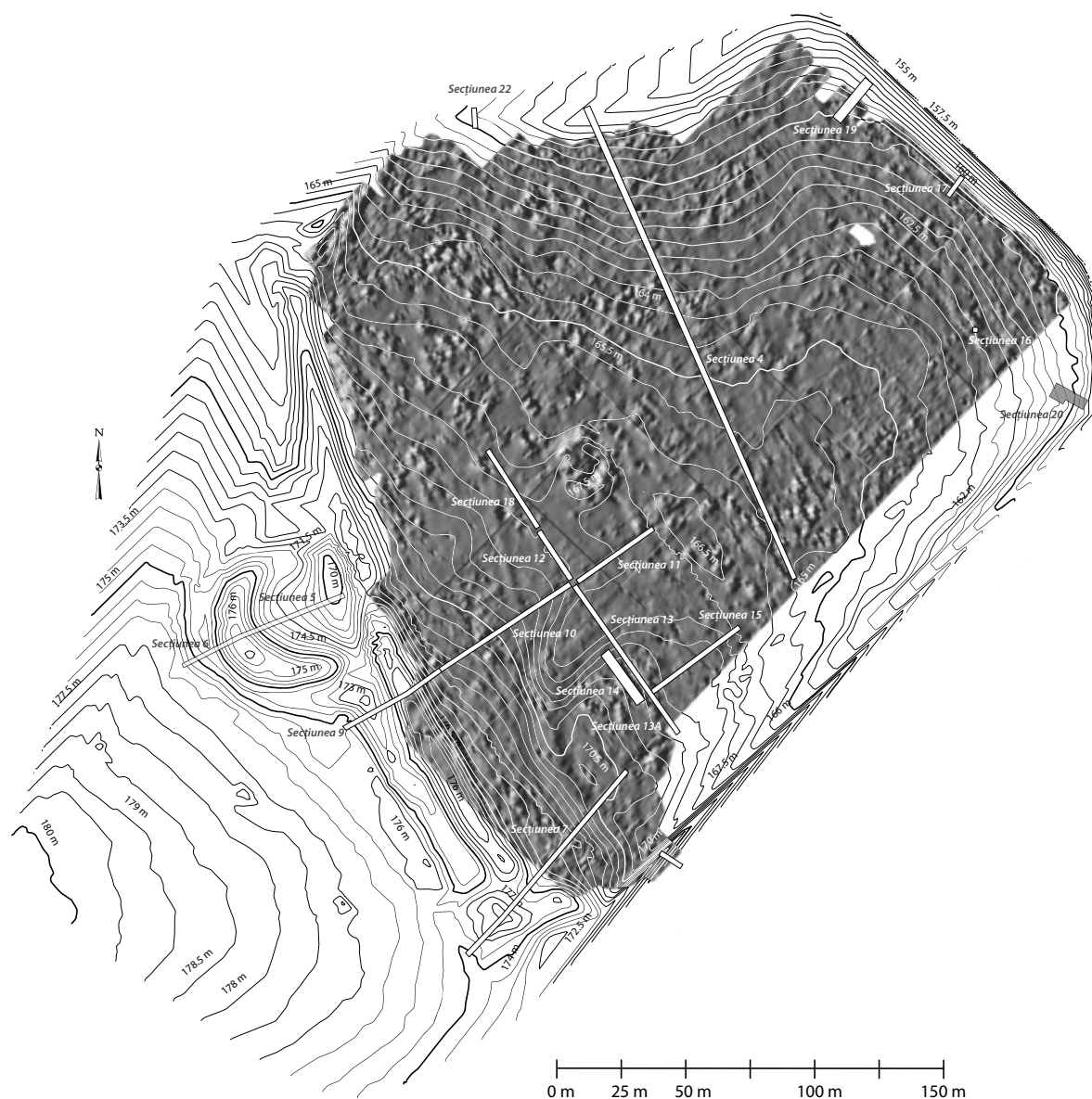

Fig. 2. Saharna Mare. Planul topografic și harta magnetometrică.

carcasei de lemn de eventuale incendieri, care puteau surveni din partea atacanților, ea a fost placată cu o „carapace” din lut și/sau lespezi de piatră de calcar.

Spre vest, în partea exterioară, paralel „zidului” a fost săpat un șanț, lățimea căruia în partea de sus era de circa 15 m, iar în cea inferioară – de 6 m. Adâncimea șanțului de la nivelul antic de călcare nu depășea 3,2 m. „Zidul” și șanțul aveau în plan forma arcuită spre exterior (vest). Apărarea cetății a fost amplificată prin intermediul a trei bastioane amplasate în fața liniei defensive, în partea centrală și la flancuri. La edificarea bastioanelor a fost utilizată aceeași tehnică de

construcție ca și la „zidul” de incintă – carcasa de lemn cu emplecton. Ele, la fel, au fost „întărite” cu șanțuri adiacente (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2007, 27-62; Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 89-99, pl. 5-7, foto 13-26; Niculiță et al. 2010, 365-371, fig. 8-11).

Noi elemente de fortificație

Ca urmare a analizei ortofotoplanurilor și a rezultatelor prospecțiunilor geo-magnetice², întreprinse în anul 2010, a fost descoperită o nouă

² Prospecțiunile au fost întreprinse de colaboratorii platformei „Arheoinvest” de la Universitatea „A.I. Cuza”, Iași (Niculiță et al. 2011a; Niculiță et al. 2012a; Niculiță et al. 2012b). Fapt pentru care le exprimăm sincere mulțumiri și pe această cale.

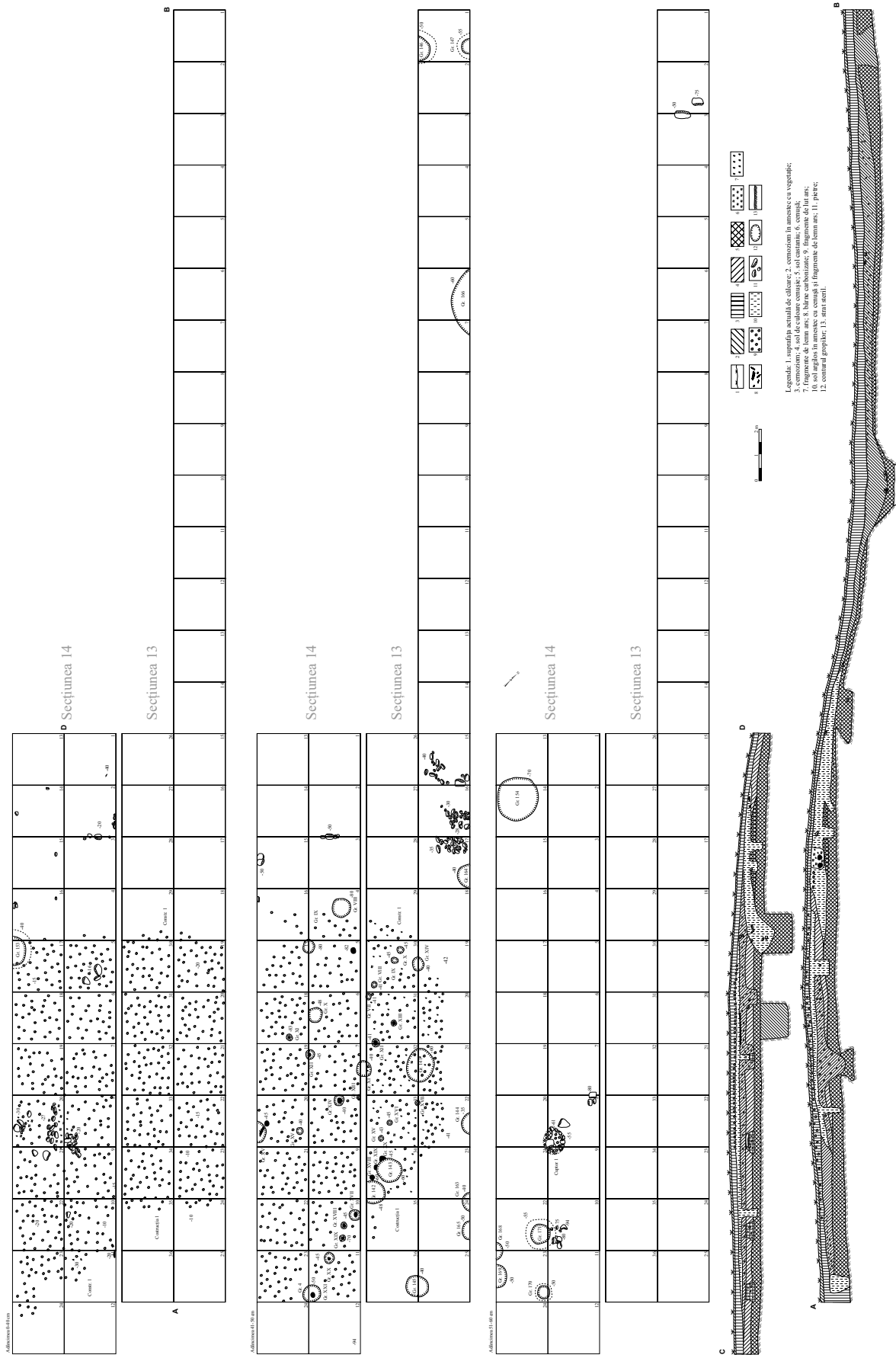

Fig. 3. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunilor 13/2009 și 14/2010.

II. Materiale și cercetări

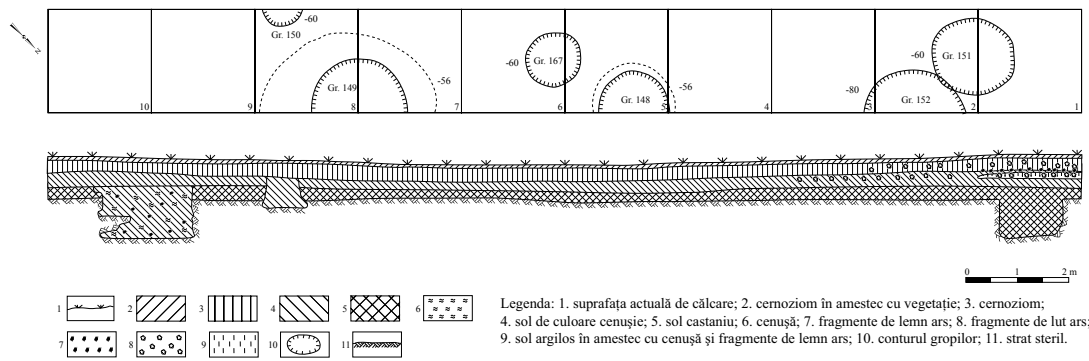

Fig. 4. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 13A/2010.

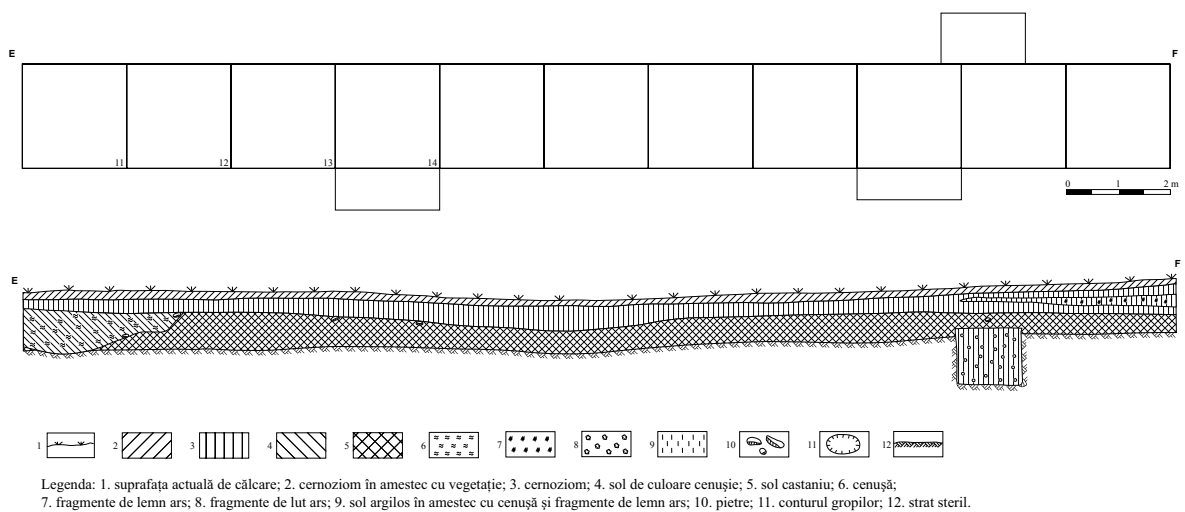
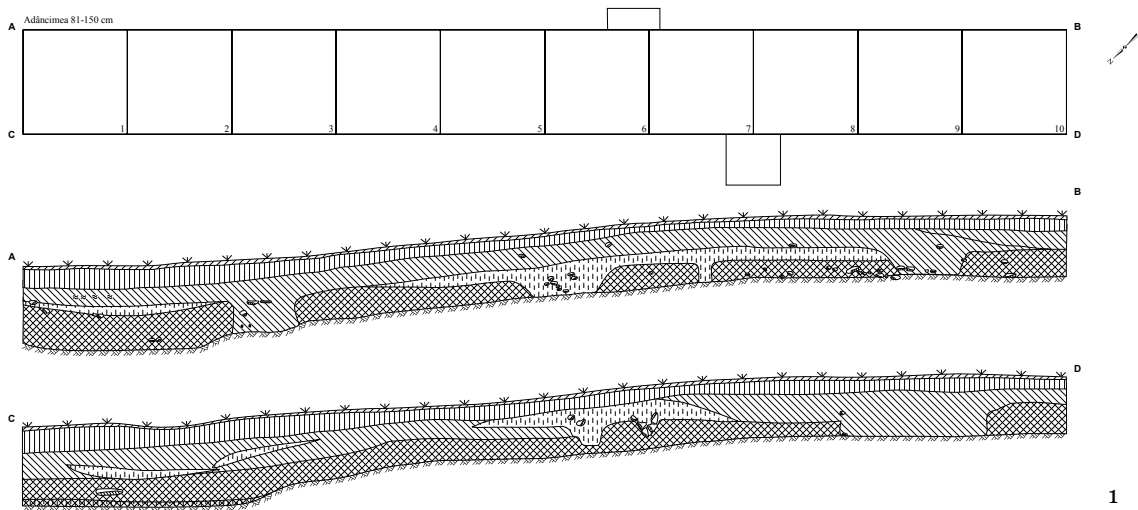

Fig. 5. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 15/2010-2011.

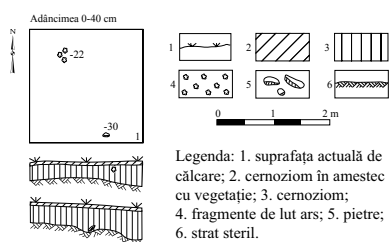

Fig. 6. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 16/2010.

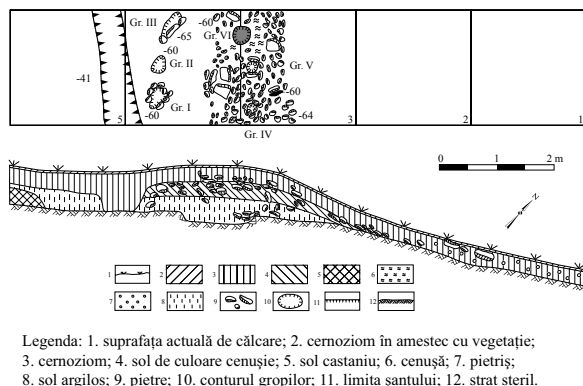

Fig. 7. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 17/2011.

linie defensivă, care a fost urmărită pe o distanță de 650 m, pe laturile de nord, est și sud a interfluviului de la Saharna Mare. Capetele ei se uneau cu „zidul” de pe latura de vest, formând un sistem defensiv integral, ce înconjură cetatea de jur-împrejur, închizând astfel o suprafață de cca 6 ha (fig. 24). Linia defensivă, descoperită recent, se prezintă sub forma unui „val”, abia vizibil la suprafața actuală a solului, care avea lățimea de cca 3 m la bază și înălțimea de cca 0,3-0,4 m. Pe traseul de est acest „val” se ondulează, formând opt bastioane, grupate câte patru la flancurile de nord și de sud (fig. 13).

Bastionul nr. 1³ este amplasat la flancul de nord, în locul unde „valul” cotește spre sud. Acesta are formă semi-rotundă cu diametrul de 7 m.

Bastionul nr. 2 este situat la o distanță de 5 m sud de bastionul nr. 1. El are, la fel, forma semi-rotundă cu diametrul de 11 m.

Bastionul nr. 3 este amplasat la sud de cel precedent la o depărtare de 6 m, având forma semi-rotundă cu diametrul de 11 m.

³ Spre deosebire de bastioanele de pe latura de vest, care sunt cunoscute ca bastioanele de sud, central și de nord, acestea au fost numerotate cu cifre arabe de la 1 la 8, enumerarea fiind efectuată de la nord spre sud.

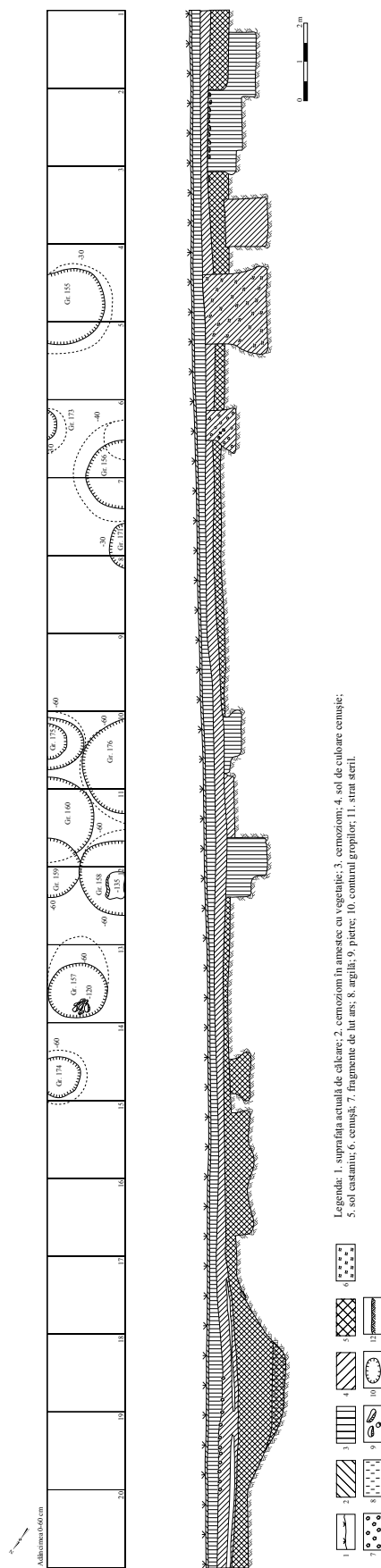
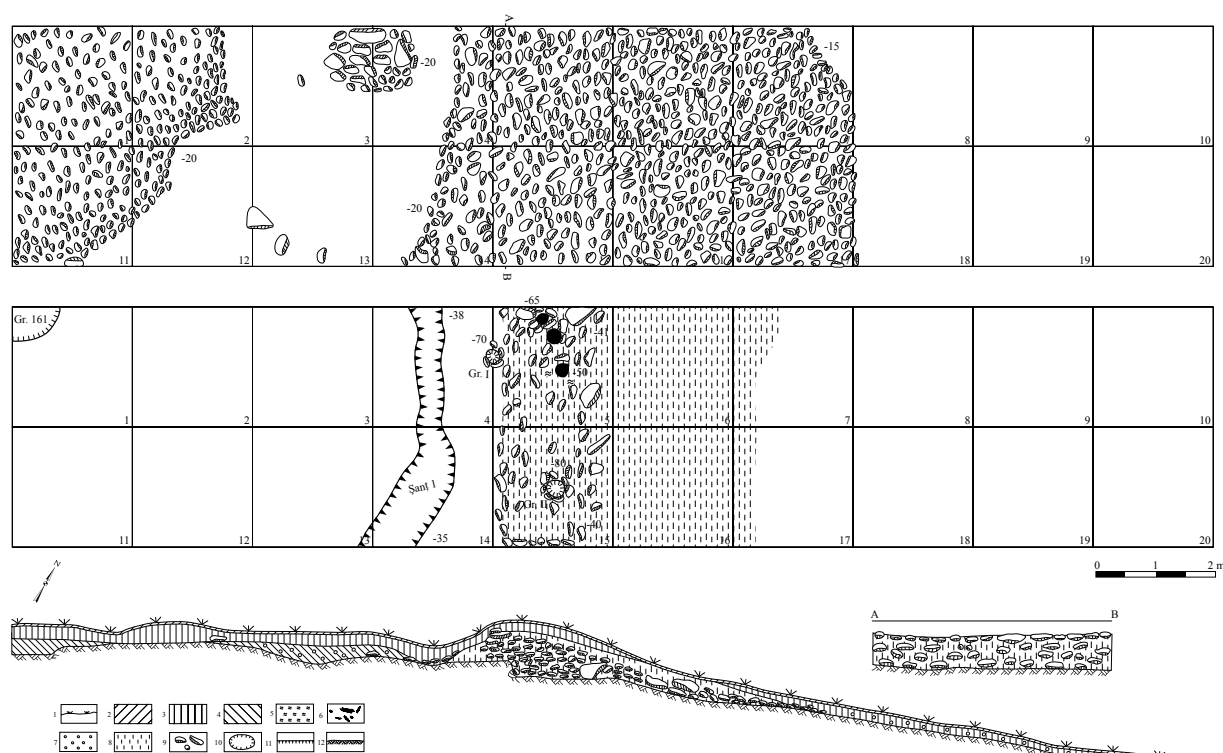

Fig. 8. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 18/2012.

Legenda: 1. suprafața actuală de călcare; 2. cernoziom în amestec cu vegetație; 3. cernoziom; 4. sol de culoare cenușie; 5. cenușă; 6. fragmente de bârne carbonizate; 7. pietriș; 8. sol argilos în amestec cu cenușă și fragmente de lemn ars; 9. pietre; 10. conturul gropilor; 11. limita șanțului; 12. strat steril.

Fig. 9. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 19/2012.

Bastionul nr. 4 se află la distanța de 6 m sud față de cel precedent și are forma semi-rotundă cu diametrul de 11 m.

Bastionul nr. 5 a fost edificat la sud de bastionul nr. 4 la o depărtare de 34 m, fiind de asemenea semi-rotund cu diametrul de 12 m.

Bastionul nr. 6 este amplasat la sud de cel precedent, la o distanță de 6 m și are formă semi-rotundă cu diametrul de 11 m.

Bastionul nr. 7 este situat la o depărtare de 6 m sud față de bastionul nr. 6. Acesta, după formă și dimensiuni, este similar celui precedent.

Bastionul nr. 8 a fost edificat la o distanță de 6 m față de cel precedent, la flancul de sud al cetății, în locul unde „valul” cotește spre vest. El este de formă semi-rotundă, fiind, ca și cel de pe flancul de nord, de proporții mai reduse decât cele din front – 9 m în diametru.

Astfel, după cum reiese din amplasarea bastioanelor, acestea au avut menirea să apere atât flancurile, cât și partea frontală a fortificației.

Pentru a clarifica structura elementelor defensive, descoperite recent, și a stabili perioada edificării lor

au fost trasate cinci secțiuni. Prin intermediul lor a fost cercetat bastionul nr. 2 (*Secțiunea 19/2012*), precum și „valul” de pe laturile de est (*Secțiunea 17/2011*), de sud (*Secțiunea 20/2012*, *Secțiunea 21/2012*) și de nord (*Secțiunea 22/2012*).

Investigațiile arheologice la bastionul nr. 2 au fost realizate prin intermediul unei secțiuni (*19/2012*) cu lățimea de 4 m, care întretăia perpendicular linia defensivă (fig. 9). Ruinele construcției au fost depistate la adâncimea de 0,3 m de la nivelul actual de călcare și prezintă două straturi. Primul are grosimea de cca 0,2 m și este compus din sol cenușiu, cenușă și o cantitate considerabilă de pietre, cu dimensiunile cuprinse între 0,05×0,08×0,10 m și 0,20×0,30×0,60 m, ocupând compact suprafața secțiunii pe o lungime de cca 7 m. Cel de-al doilea, cu grosimea de cca 0,3-0,5 m, este constituit din sol ars până la roșu, cenușă, fragmente de bârne carbonizate și pietre de dimensiuni medii (0,20×0,30×0,50 m) și se răspândesc compact pe suprafața secțiunii, pe o lungime de cca 4 m (fig. 14/1, 4). La baza acestui strat au fost descoperite trei bucăți de bârne carbonizate, în poziție verticală, și două gropi de la pari, care formau două șiruri, amplasate la dis-

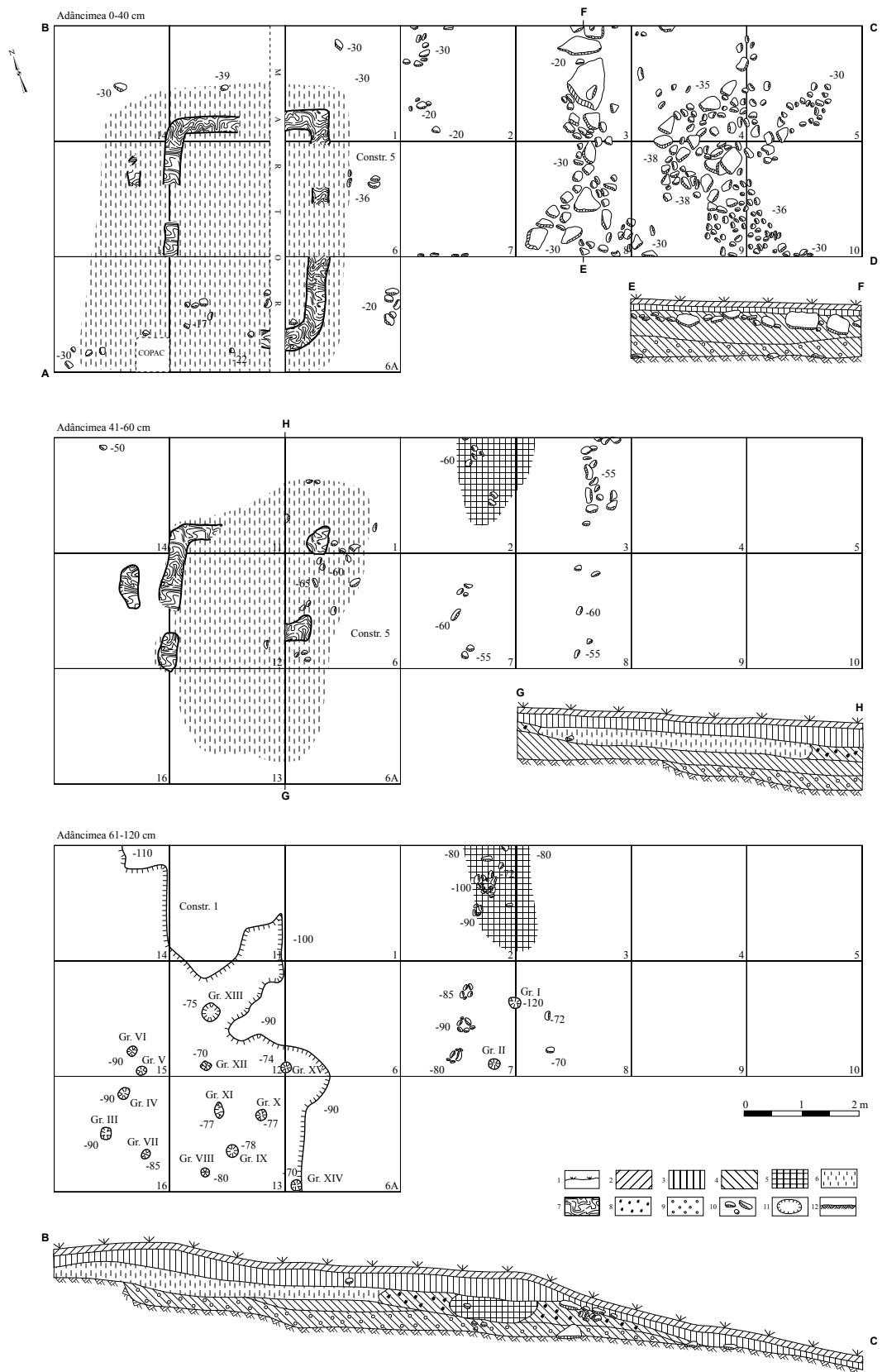
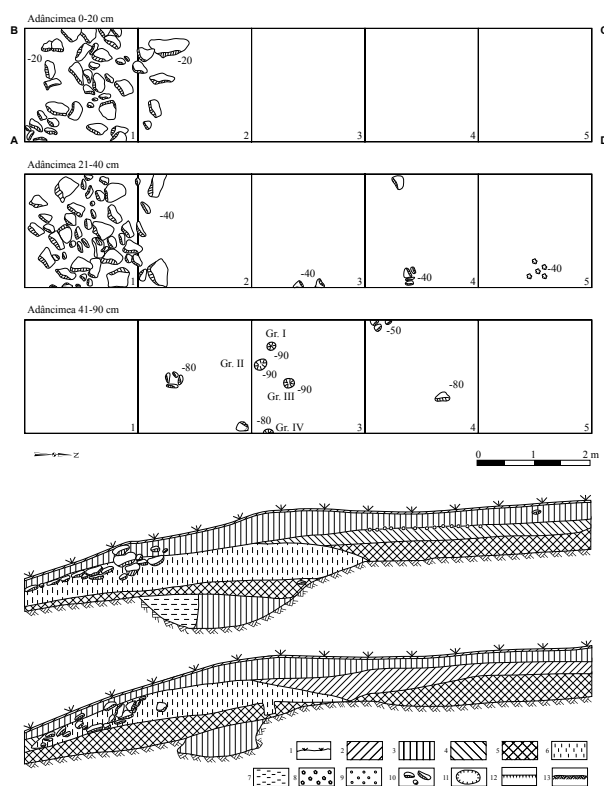
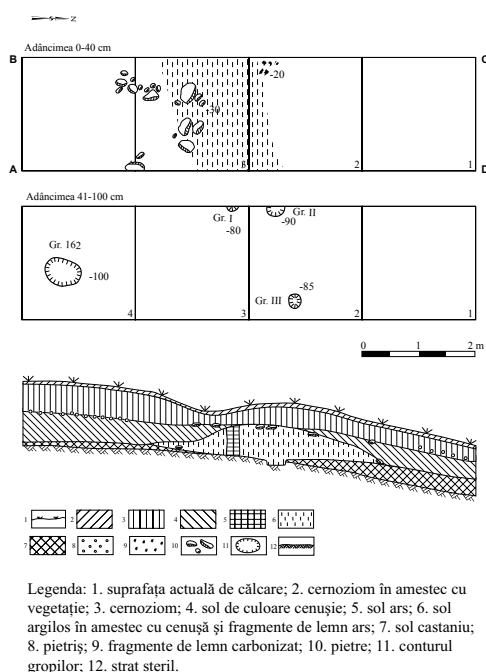

Fig. 10. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 20/2012.

Legenda: 1. suprafața actuală de călcare; 2. cernoziom în amestec cu vegetație; 3. cernoziom; 4. sol de culoare cenușie; 5. cenușă; 6. sol argilos în amestec cu cenușă și fragmente de lemn ars; 7. argilă; 8. fragmente de lut ars; 9. pietriș; 10. pietre;

Fig. 11. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 21/2012.

Legenda: 1. suprafața actuală de călcare; 2. cernoziom în amestec cu vegetație; 3. cernoziom; 4. sol de culoare cenușie; 5. sol ars; 6. sol argilos în amestec cu cenușă și fragmente de lemn ars; 7. sol castaniu; 8. pietriș; 9. fragmente de lemn carbonizat; 10. pietre; 11. conturul gropilor; 12. strat steril.

Fig. 12. Saharna Mare. Planul și profilul secțiunii 22/2012.

tanța de cca 1 m (fig. 9; 14/2). Bârnelor s-au păstrat pe un diametru de 0,2-0,3 m și se aflau la distanța de 0,2-0,4 m una față de alta. Gropile aveau forma cilindrică cu diametrul de cca 0,20-0,25 m și adâncimea de 0,15 m. Pe conturul gropilor au fost descoperite lespezi de piatră, care aveau menirea să consolideze parii îngropați în ele (fig. 14/3).

Ca urmare a investigațiilor arheologice în dărâ-mătura „zidului” bastionului au fost descoperite două fusaiole (cat. nr. IV.15, 16; fig. 15/7, 8), o unealtă din os pentru modelarea ceramicii (cat. nr. II.6; fig. 15/5), 108 fragmente de ceramică traco-getică (fig. 16/1-9), un fragment de vas lucrat la roata olarului (fig. 16/10) și trei fragmente de amfore grecești.

Situația arheologică, urmărită în secțiunea ce a întretăiat bastionul, demonstrează că acesta reprezenta un „zid”, cu lățimea de cca 1,4 m⁴, de formă semicirculară în plan, cu diametrul de cca 11 m, care a fost edificat dintr-o carcasă din lemn, ce consta din două paramente, umplută cu pământ și o cantitate considerabilă de piatră⁵ (fig. 23).

La distanța de 0,8 m, în spatele „zidului” bastionului a fost atestat un șanț, care repeta conturul construcției defensive și avea lățimea de 0,5-0,8 m, iar adâncimea de 0,25 m (fig. 9).

În incinta bastionului a fost descoperită o aglomerație de pietre și lut ars (fig. 9) care, probabil, reprezintă ruinele unei construcții din spatele „zidului”, menită să protejeze apărătorii sau avea funcție de adăpost/depozit pentru muniții și produse.

Ca urmare a degajării acestei dărâmături au fost descoperite cinci fusaiole (cat. nr. IV.17-21; fig. 15/9-13), un vârf de săgeată din bronz (cat. nr. I.10; fig. 15/2), un fragment de fibulă (cat. nr. I.21; fig. 15/4), o spatulă (cat. nr. II.7; fig. 15/14), un creuzet? (cat. nr. IV.44; fig. 15/6), un cui din fier (cat. nr. I.3; fig. 15/3), un piron din bronz (cat. nr. I.5; fig. 15/1), un fragment de corn de căprior cu urme de prelucrare (cat. nr. II.8; fig. 15/15) și un divers material ceramic traco-getic (fig. 17).

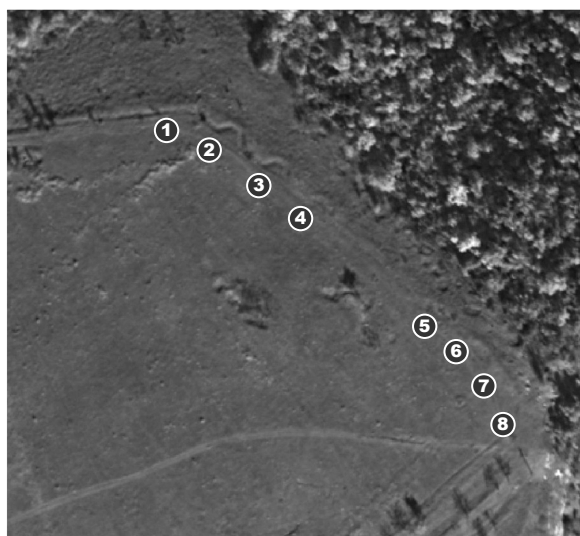
Vestigiile „zidului” de pe latura de est au fost cercetate prin intermediul Secțiunii 17/2011 (fig. 7) pe o porțiune cu lățimea de 2 m. Ele au apărut la adâncimea de 0,3 m de la nivelul actual de călca-

⁴ La distanța dintre paramente de 1 m se mai adăugă și grosimea medie a bârnelor de 0,15-0,20 m.

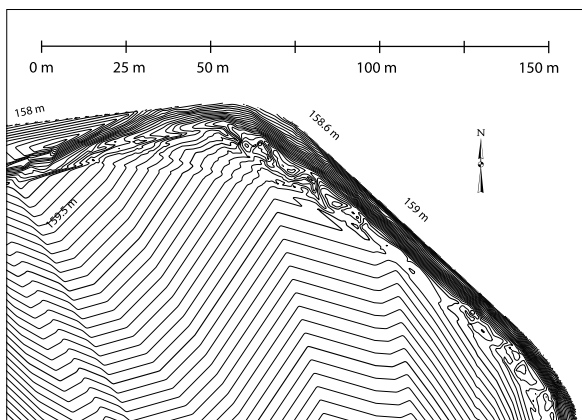
⁵ De pe porțiunea investigată (4 m lățime) a fost acumulat un volum de 7,2 m³ de piatră.

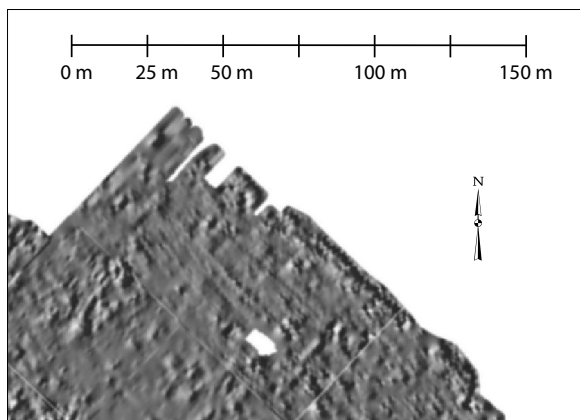
1

2

3

4

5

6

Fig. 13. Saharna Mare. Linia defensivă de pe latura de nord-est a interfluviului: 1 - ortofotoplan; 2 - localizarea bastioanelor; 3 - harta topografică; 4 - harta magnetometrică; 5 - vedere dinspre sud a bastioanelor nr. 2 și nr. 3; 6 - vedere dinspre vest a bastionului nr. 2.

Fig. 14. Saharna Mare. Bastionul nr. 2: 1 - urme de arsură din dărâmătura bastionului; 2 - bârnă carbonizată; 3 - groapă de la par din structura bastionului; 4 - secțiune prin structura „zidului”; 5 - profilul secțiunii nr. 19.

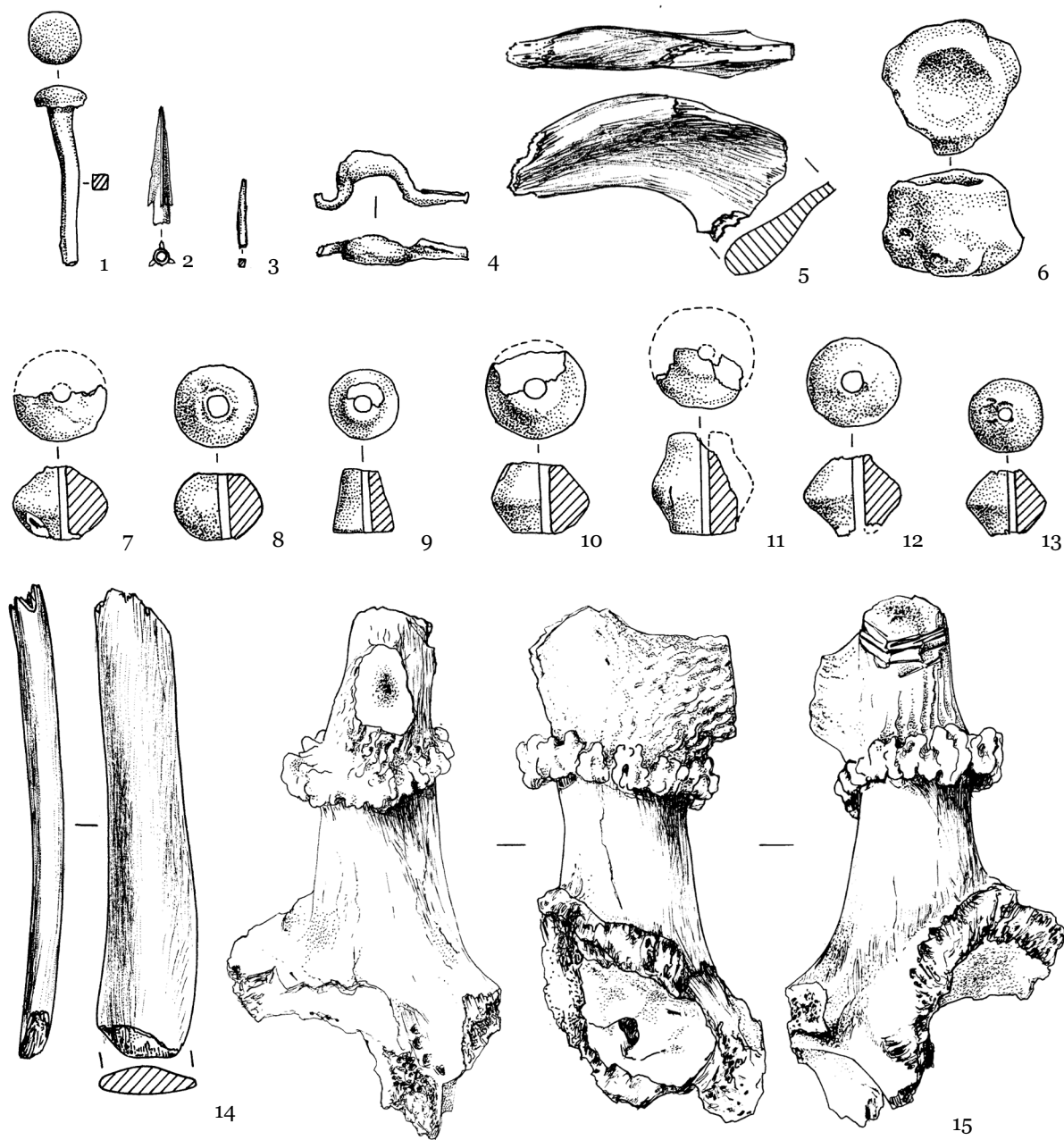

Fig. 15. Saharna Mare. Piese descoperite în dărâmtura „zidului” și în incinta bastionului nr. 2
(1, 3 - bronz; 2, 4 - fier; 7-13 - lut; 4, 14 - os; 15 - corn).

re și se prezintă sub forma unei dărâmături (fig. 18/1, 2) cu grosimea de 0,3-0,4 m, constituită din sol cenușos în amestec cu pietriș, piatră, cenușă și fragmente de lemn carbonizat (fig. 7). Pietrele, cu dimensiuni cuprinse între 0,05×0,08×0,10 m și 0,20×0,30×0,80 m au apărut la adâncimea de 0,34-0,4 m și formau o aglomerație compactă⁶. După degajarea stratului de dărâmtură, la adâncimea de circa 0,6-0,65 m de la nivelul actual de

călcare, s-au conturat șase gropi de la pari (fig. 18/3). Gropile erau aranjate în două șiruri a câte trei gropi, orientate nord-sud cu o deviere spre vest de 16°. Distanța dintre șiruri era de 1,1-1,3 m, iar între gropi – de 0,3-0,6 m. Gropile aveau forma cilindrică cu diametrul cuprins între 0,2 și 0,5 m, iar adâncimea – de 0,2-0,4 m. Pe conturul unor gropi s-au păstrat *in situ* lespezi de piatră, utilizate pentru întărirea parilor (fig. 18/4).

⁶Ca urmare a excavării acestei aglomerații a fost recuperat cu un volum de 1,3 m³ de piatră.

Ca urmare a investigațiilor arheologice în dărâmtura „zidului” au fost descoperite: o cute din

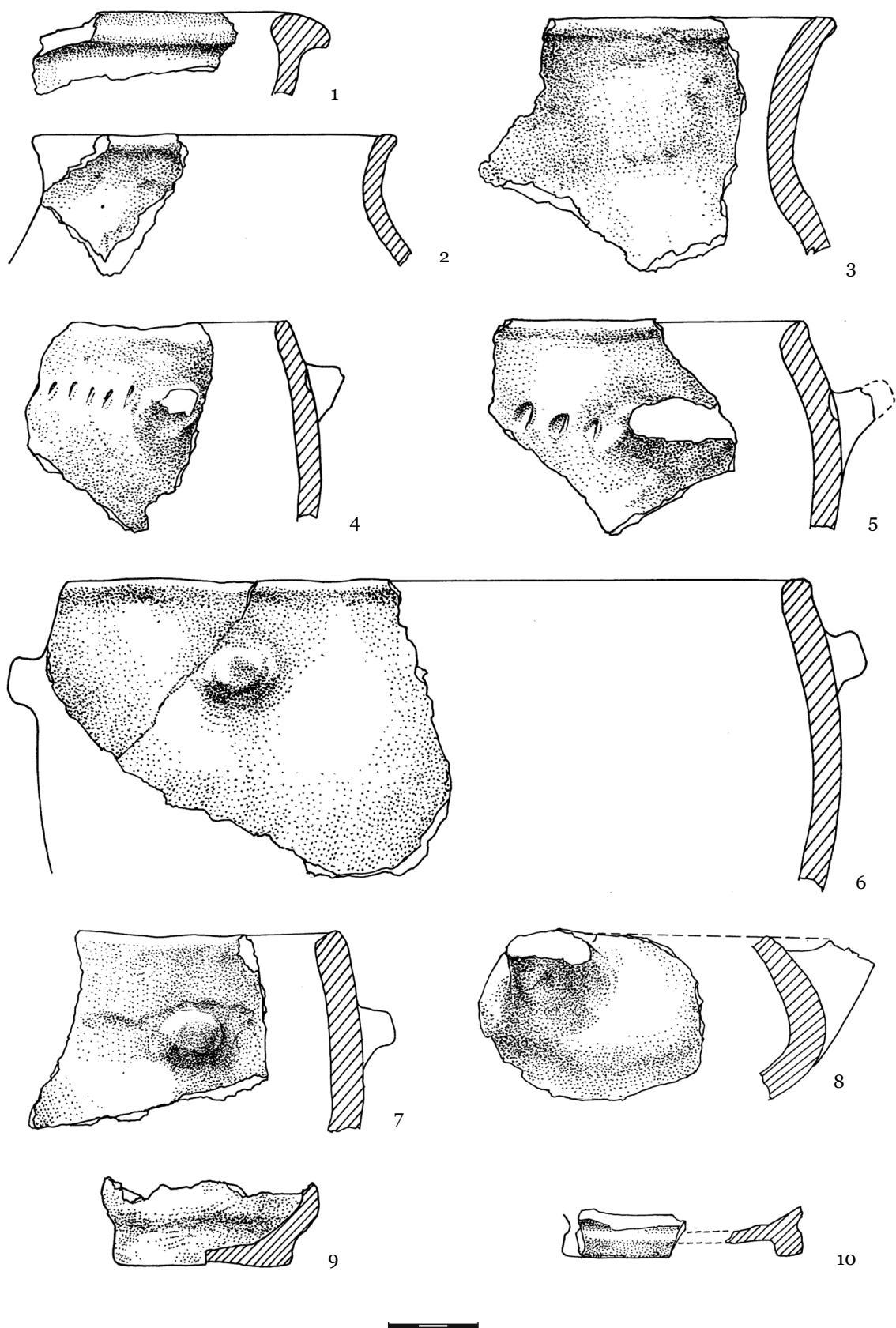

Fig. 16. Saharna Mare. Ceramică descoperită în dărâmătura „zidului” bastionului nr. 2.

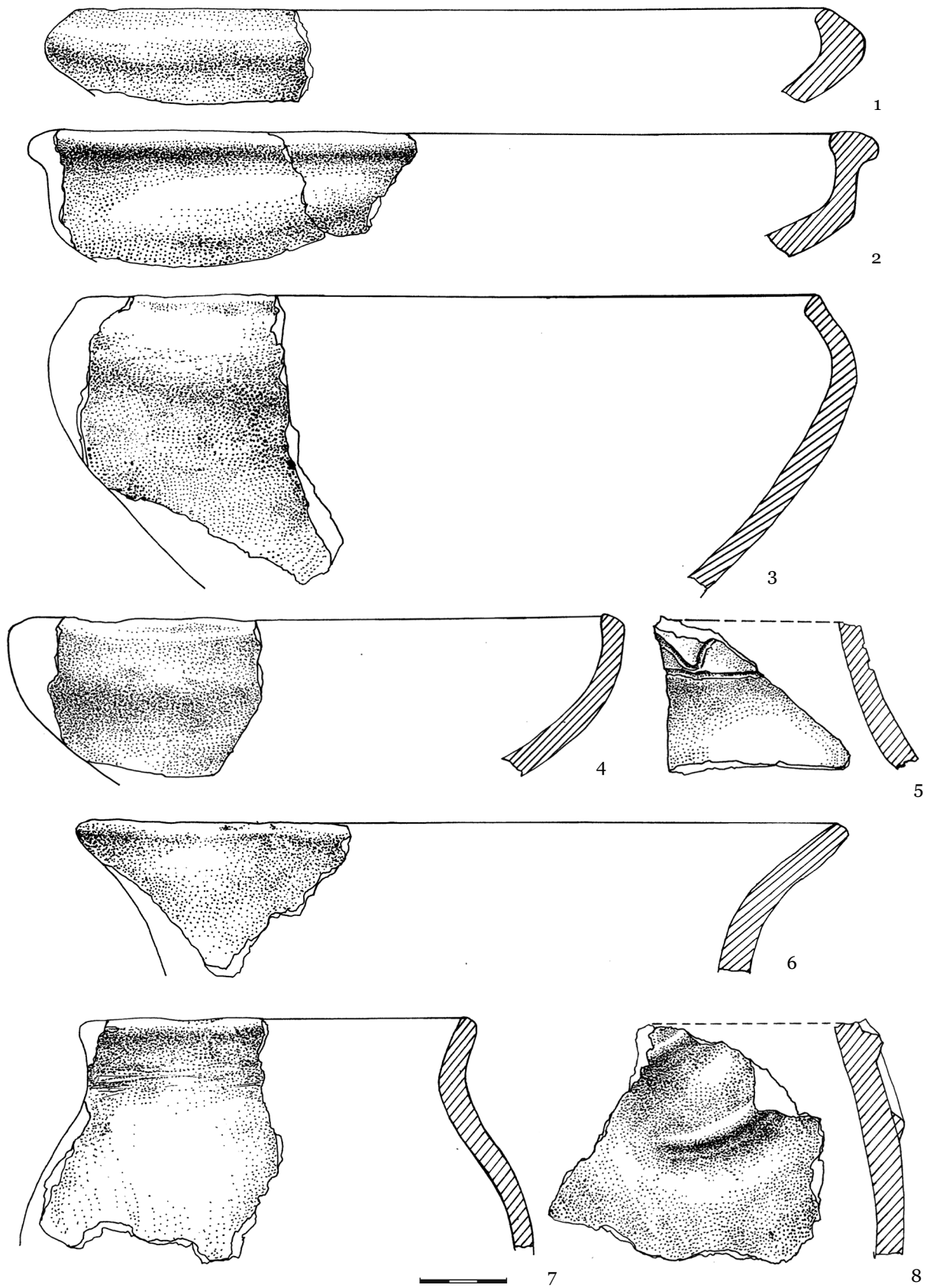

Fig. 17. Saharna Mare. Ceramică descoperită în incinta bastionului nr. 2.

1

2

3

4

5

Fig. 18. Saharna Mare. Vestigiile „zidului” de pe latura de est a cetății: 1 - pietre din emplecton; 2 - emplectonul din piatră și conturul șanțului din spatele zidului; 3, 4 - gropi de par din structura „zidului”; 5 - profilul secțiunii nr. 17.

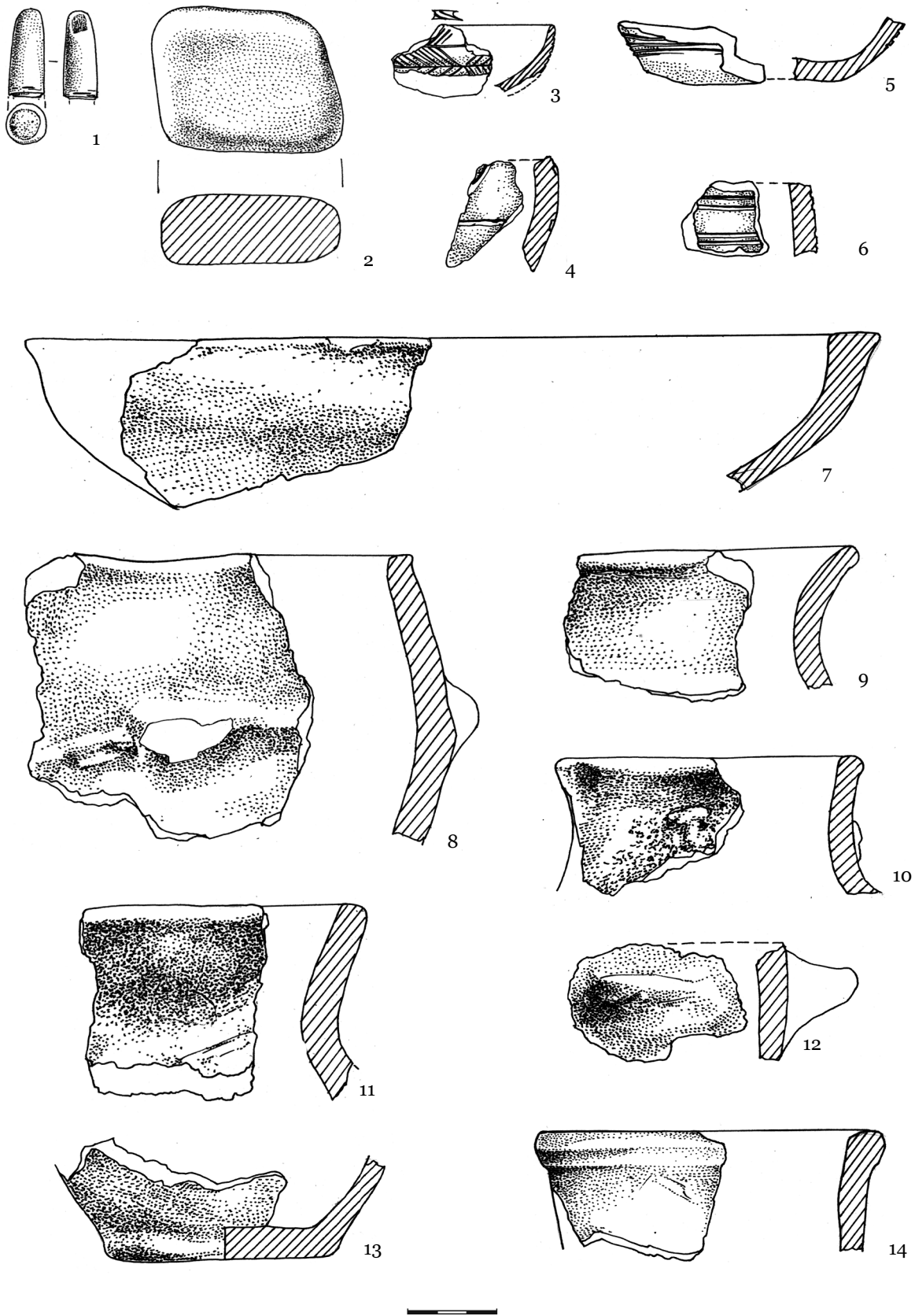

Fig. 19. Saharna Mare. Material din emplectonul „zidului” defensiv (secțiunea 17).

piatră de râu (cat. nr. III.7; fig. 19/2), o piesă din os (cat. nr. II.5; fig. 19/1) și 132 fragmente de ceramică. Ceramica recuperată este reprezentată de 130 fragmente de la recipiente modelate cu mâna și două fragmente de amfore grecești. Categoria ceramicii lucrate cu mâna conținea atât fragmente de la vase hallstattiene timpurii, deși în cantități reduse (fig. 19/3-6), cât și de la recipiente traco-getice (fig. 19/7-13). Dintre fragmentele de vase grecești interes prezintă o buză de amforă de Thasos (fig. 19/14), care se încadrează în sec. IV a. Chr.

La o distanță de 1 m față de „zid”, înspre interiorul cetății a fost săpat un șanț cu lățimea de 0,5-0,6 m și adâncimea de 0,20-0,25 m (fig. 7).

După cum a fost deja menționat, un șanț similar a fost descoperit și în spatele „zidului” bastionului nr. 2. Acesta, de asemenea, poate fi urmărit la suprafața terenului pe întreaga latură de est, și repeta configurația bastioanelor.

Plecând de la poziția lui față de „zid”, precum și de la dimensiunile modeste ale șanțului se poate presupune că el a avut funcția de drenare a apelor care se scurgeau de pe suprafața cetății și care puteau, eventual, afecta „zidul”.

„Zidul” de pe latura de sud a fost cercetat prin intermediul *Secțiunilor 20/2012 și 21/2012*.

Secțiunea 20/2012 (fig. 10), cu lățimea de 4 m, a fost trasată la marginea de sud-est a interfluviului și întretăia perpendicular sistemul defensiv. Ca urmare a investigațiilor arheologice s-a stabilit că vestigiile „zidului” reprezintă o dărâmtură compusă din pietre, a căror dimensiuni variau de la 5×5×5 cm până la 40×40×70 cm, cenușă și sol ars până la roșu (fig. 20). În cadrul ei, la adâncimea de 0,2 m până la 0,6 m, se evidențiază o aglomerație de pietre de dimensiuni mari (30×40×65 cm; 40×40×70 cm), amplasată transversal secțiunii pe o lățime ce varia între 0,9 și 2 m. La nord de aglomerație, la adâncimea de 0,6 m a fost identificat un strat de cenușă și sol ars până la roșu, cu grosimea de circa 0,36 m, rezultat, probabil, de la arderea construcției de lemn. La limita dinspre nord a solului ars se evidențiau cinci grupuri a câte 3-6 pietre de dimensiuni mici (fig. 21), care formau conturul unor pari cu diametrul de până la 0,15 m. Grupurile de pietre se aflau la o distanță de circa 0,38 m unul față de altul și erau amplasate pe o linie pe axa est – vest. Paralel cu această linie, la distanța de cca 0,7-0,8 m spre sud au fost

descoperite două gropi cu diametrul de cca 0,2 m și adâncimea de 0,2 m, amplasate și acestea pe o linie, orientată est – vest. Distanța dintre gropi era de cca 0,9 m.

Secțiunea 21/2012 (fig. 11), cu lățimea de 2 m, a fost trasată la extrema vestică a „valului” de pe latura de sud. Aici, ca și în secțiunile anterioare, vestigiile „zidului” au apărut la adâncimea de 0,2-0,3 m și reprezentau o dărâmtură cu grosimea de 0,7-0,6 m, compusă din sol argilo-nisipos în amestec cu pietre, cenușă și fragmente de lemn carbonizat. După degajarea stratului de dărâmtură la adâncimea de 0,9 m de la suprafața actuală de călcare au fost conturate patru gropi de la pari săpate în stratul de sol castaniu (fig. 11). Gropile cu diametrul de 0,2-0,3 m și adâncimea de 0,3-0,4 m erau aranjate într-o linie orientată est – vest la o distanță de 0,3-0,5 m una față de alta. La distanța de 1,2 m spre sud de șirul de gropi a fost descoperită o amenajare din patru pietre care, probabil, reprezintă locașul unui par ce făcea parte din cel de-al doilea parament al „zidului” (fig. 11).

Din dărâmtura „zidului”, atât la extrema estică, cât și la cea vestică, au fost recuperate peste 135 fragmente de ceramică de origine traco-getică (fig. 22/2-9) și șase fragmente de amfore grecești (fig. 22/10).

Vestigiile „zidului” de pe latura de nord au fost cercetate prin intermediul *secțiunii 22/2012*, pe o porțiune cu lățimea de 2 m (fig. 12). Ele au fost atestate la adâncimea de 0,2-0,3 m și se prezintă sub forma unei dărâmturi cu grosimea de 0,5-0,7 m, compusă din sol cenușos în amestec cu pietriș, cenușă, fragmente de lemn carbonizat și pietre cu dimensiuni cuprinse între 0,02×0,04×0,10 m și 0,20×0,30×0,60 m (fig. 12).

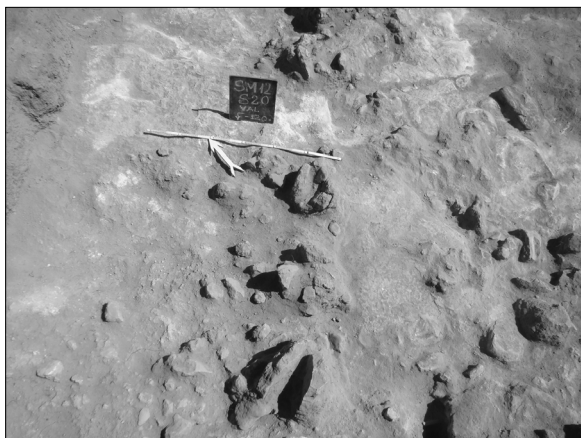
După degajarea stratului de dărâmtură, la adâncimea de circa 0,8-0,9 m de la nivelul actual de călcare, au fost conturate trei gropi de la pari (fig. 12) cu diametrul de 0,2-0,3 m și adâncimea de cca 0,2 m. Gropile au fost aranjate în două șiruri, amplasate la distanța de 0,6-0,7 m unul față de altul. În acestea au fost, probabil, fixate bârnele ce constituiau paramentele „zidului”.

Printre ruinele „zidului” au fost descoperite o fusaiolă (cat. nr. IV.31; fig. 22/13), o cute (cat. nr. III.10; fig. 22/12), un vârf de săgeată din os (cat. nr. II.10; fig. 22/14) și 42 fragmente de ceramică, dintre care 40 modelate cu mâna și două – la roata olarului (fig. 22/11).

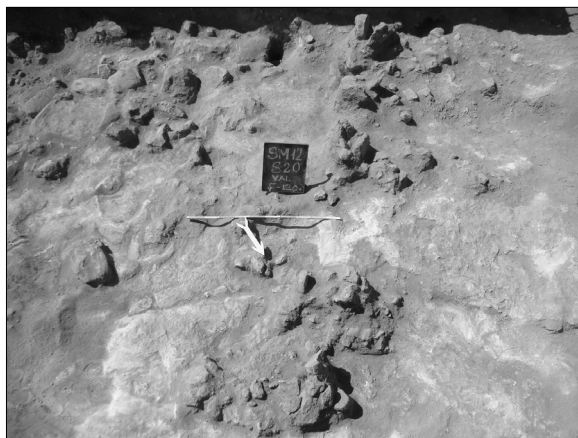

Fig. 20. Saharna Mare. Ruinele „zidului” din partea de sud a cetății (secțiunea 20).

1

2

Fig. 21. Saharna Mare. Amenajări din pietre de la baza „zidului” (secțiunea 20).

Ținând cont de situația stratigrafică, rămășițele de la construcții, precum și din prezența gropilor de la pari, atestate în toate secțiunile prin ale căror intermediu a fost cercetat sistemul defensiv de pe laturile de nord, est și sud, poate fi reconstituită modalitatea de edificare a „zidului”. Astfel, de la nivelul antic de călcare, reprezentat de stratul de sol argilo-nisipos, la o distanță ce varia de la 0,7 la 1,3 m, au fost săpate două șiruri de gropi de formă cilindrică cu diametrul de circa 0,2-0,5

m și adâncimea de până la 0,4 m. În gropi au fost fixate bârne în poziție verticală, care formau două paramente aproximativ paralele. Între ele a fost depus pământ și o cantitate impunătoare de pietre de diferite dimensiuni. Astfel, fiind edificat un veritabil „zid” cu lățimea de cca 1,1-1,6 m⁷ (fig. 23), care apăra situl din partea de nord, est și sud (fig. 24).

⁷La distanța dintre paramente de 0,7-1,3 m se mai adăugă și grosimea medie a bârnelor de 0,15-0,20 m.

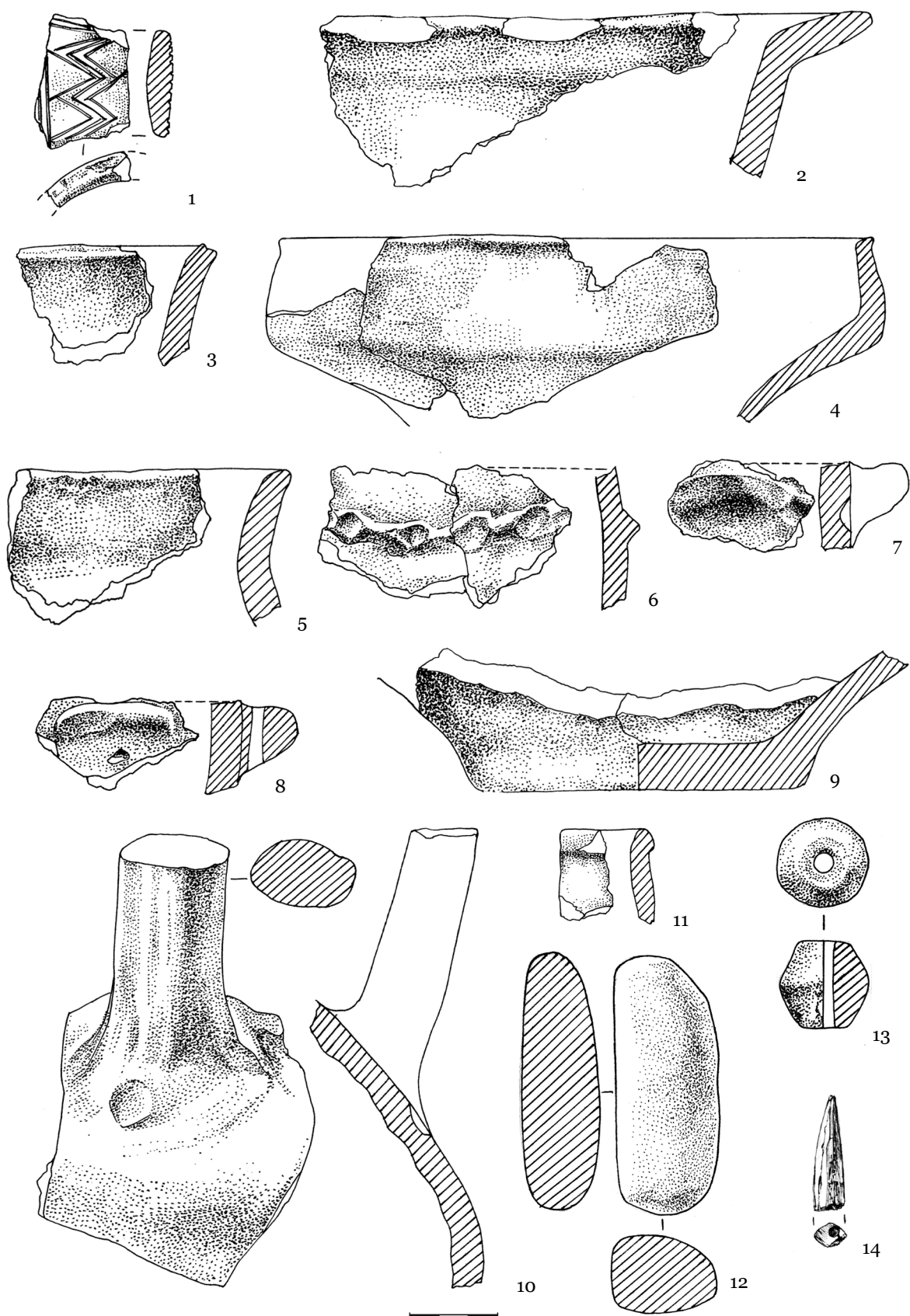

Fig. 22. Saharna Mare. Material din emplectonul „zidului” defensiv (secțiunile 21 și 22.).

Descoperirea fragmentelor de ceramică traco-getică și de amfore grecești atât la baza „zidului” (Rhodos), cât și în embletonul lui (Thasos), plasează funcționarea acestei linii defensive, în același timp cu „zidul”, șanțul și bastioanele de pe latura de vest a interfluviului – secolele IV-III a. Chr.

„Ziduri” similare, ca tehnică și ca dimensiuni, au fost utilizate în această perioadă și la alte fortificații traco-getice, cum ar fi: Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 31, 32, fig. 14, 19-22, foto 3), Mășcăuți „Dealul cel Mare” (Zanoci 2004, 46, fig. 4-8) etc.

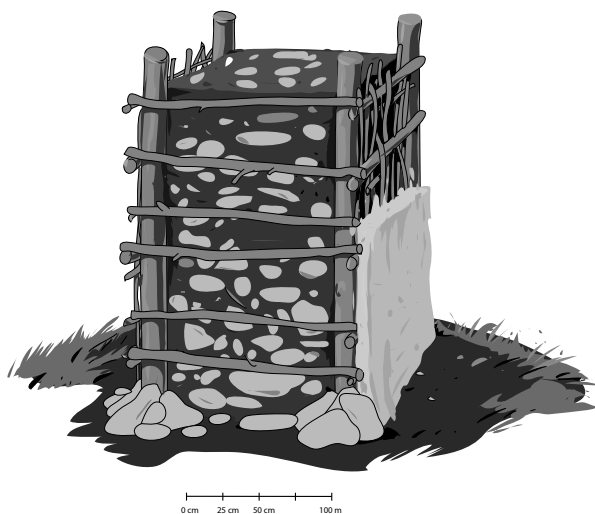

Fig. 23. Saharna Mare. Variantă de reconstituire a „zidului” traco-getic.

Fig. 24. Saharna Mare. Conturul liniei defensive din sec. V/IV-III a. Chr.

Complexe

Ca urmare a investigațiilor arheologice, efectuate în anii 2009-2012 pe interfluviul Saharna Mare, orizontului de locuire traco-getic pot fi atribuite: două construcții de suprafață și 36 gropi menajere.

Construcții

Construcția nr. 4⁸ (1/13/2009-14/2010)⁹ (fig. 25) a fost descoperită în secțiunile 13/2009 și 14/2010, la adâncimea de 0,1 m de la nivelul actual de călcare. Rămășițele ei ocupau o suprafață de cca 96 m² și prezentau câteva straturi succesive. Cel superior, cu grosimea de circa 0,15 m, era compus din cernoziom amestecat în abundență cu fragmente de lut ars, unele purtând amprente de nuiele și pari (fig. 26). Următorul strat, cu grosimea, la fel, de 0,15 m, era compus din sol argilos în amestec cu cenușă și fragmente de lut ars, iar al treilea, cu grosimea de circa 0,2 m, consta din sol ce avea în compoziție cenușă și fragmente de lemn carbonizat.

După degajarea ruinelor construcției, la adâncimea de 0,5-0,6 m au fost atestate 28 gropi, aranjate în patru șiruri paralele orientate nord-sud. Primul șir era compus din 11 gropi, amplasate la distanța de 0,4-1,0 m una față de alta. Șirul doi se afla la distanța de 2,6 m față de primul și era constituit din șapte gropi, plasate la distanța de 0,7-2,0 m una de la alta. Șirul trei era amplasat la distanța de 1,7 m față de al doilea și era compus din șase gropi aflate la o depărtare de 0,4-1,2 m una față de alta. Șirul patru se afla la distanța de 2,6 m și era compus din trei gropi, plasate la 1,4-1,7 m una de la alta. Gropile aveau formă cilindrică cu diametrul de 0,2-0,5 m și adâncimea cuprinsă între 0,2 și 0,5 m (fig. 25/2-4).

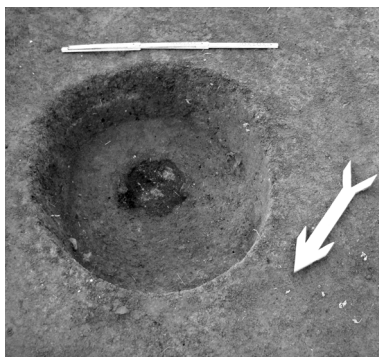
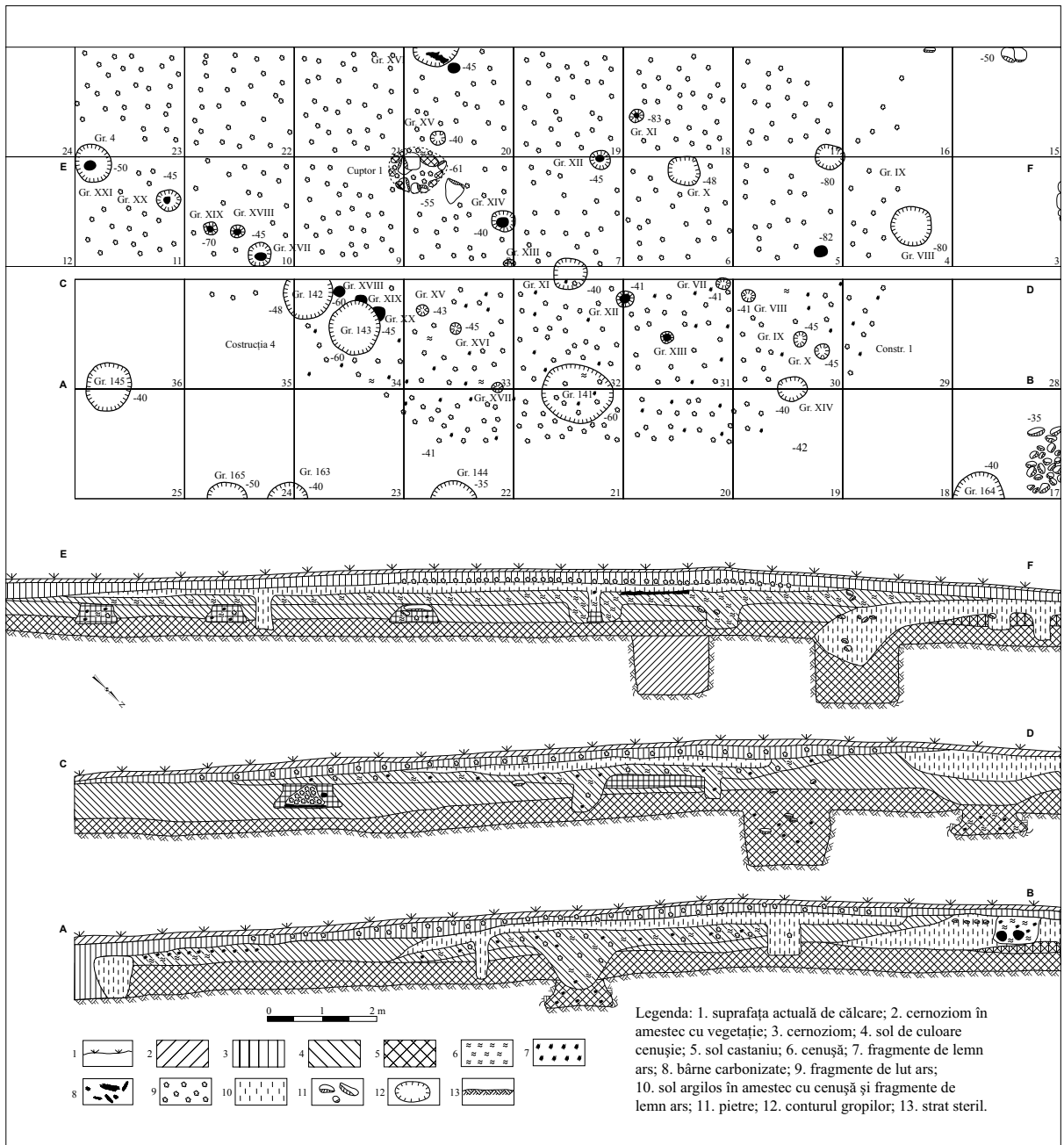
După cum reiese din amplasarea gropilor, dar și din configurația dărâmăturii putem presupune că construcția a avut forma patrulateră în plan, orientată cu latura lungă pe direcția nord-sud, având dimensiunile de aproximativ 6,8×13,0 m.

În interiorul construcției au fost surprinse ruinele unui cuptor și o groapă menajeră.

⁸ Numerotarea complexelor se face în continuarea celor deja publicate (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 69-150; Niculiță et al. 2012, 126-144).

⁹ Cifrele din paranteze indică numerotarea complexelor conform rapoartelor de săpătură.

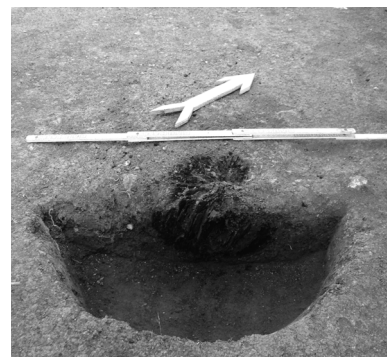
II. Materiale și cercetări

2

3

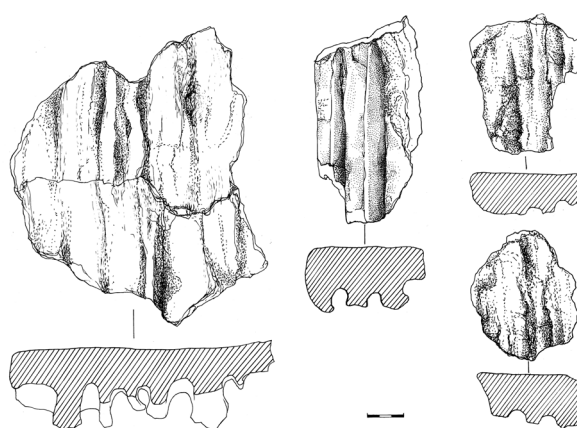

4

Fig. 25. Saharna Mare. Construcția nr. 4. 1 - planul și profilul; 2-4 - resturi de pari carbonizate *in situ*.

1

2

Fig. 26. Saharna Mare. Construcția nr. 4. Fragmente de lut ars cu amprente de nuiele din dărâmătură.

Cuptorul (fig. 27) a fost descoperit în partea centrală a locuinței, la adâncimea de 0,55 m. Ruinele lui aveau formă circulară în plan cu diametrul de 1 m. Vatra cuptorului, cu grosimea de 0,1 m, a fost amenajată pe un strat de sol castaniu. Pe marginea cuptorului s-au păstrat bucăți de lut ars de la boltă.

Groapa nr. 141 (7/13/2009) (fig. 32/1) a fost surprinsă la adâncimea de 0,6 m, în colțul de nord-est al construcției și a fost săpată de la nivelul podelei acesteia. Ea avea formă tronconică cu fundul albiat. Diametrul gropii era de 1,2×1,0 m, iar adâncimea – de 0,6 m. Umplutura consta din sol castaniu în amestec cu cenușă, fragmente de lemn carbonizat și fragmente de lut ars. Din embleton au fost recuperate 15 fragmente de ceramică (fig. 32/8-10) traco-getică.

În interiorul locuinței, la nivelul podelei, au fost descoperite: un toporaș din piatră de marnă (cat. nr. III.1; fig. 28/6), o cute din piatră de gresie (cat.

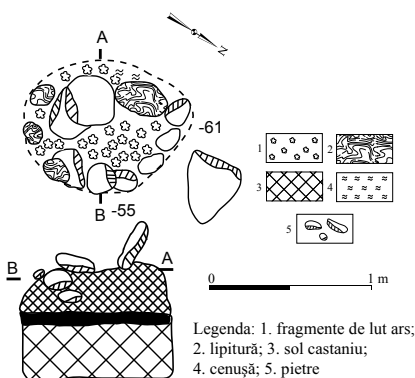
nr. III.2; fig. 28/5), trei fusaiole (cat. nr. IV.1, 2, 6; fig. 28/1-3), o rondelă (cat. nr. IV.25; fig. 28/4) și 210 fragmente de ceramică.

Recipientele ceramice au fost modelate cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă. Arderea este incompletă și neuniformă. Culoarea variază de cărămiziu la cenușiu. Acestea sunt reprezentate, în fond, de fragmente de la străchini și oale, decorate cu alveole, cu brâie sau cu proeminențe aplatizate (fig. 28/7-14).

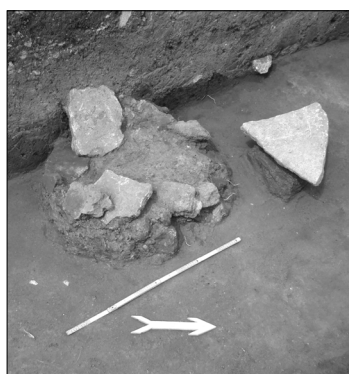
În baza fragmentelor cu profil întregibil a fost posibilă reconstituirea grafică a trei vase: a unei străchini și a două oale.

Strachina (fig. 28/7) avea forma bitronconică cu buza arcuită în interior. Diametrul gurii străchini era de circa 20 cm, iar al trunchiului – 22,7 cm.

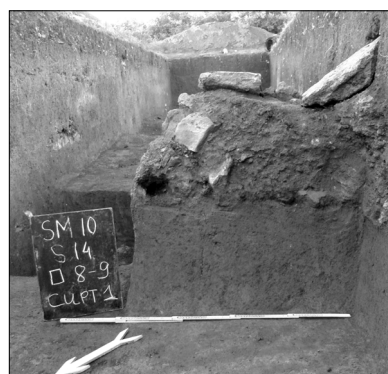
Una din oale (fig. 29/1) avea marginea arcuită în exterior, gâtul scund (aproape că lipsește), trunchiul bombat și fundul ușor profilat. Înălțimea

1

2

3

Fig. 27. Saharna Mare. Cuptorul din interiorul construcției nr. 4.

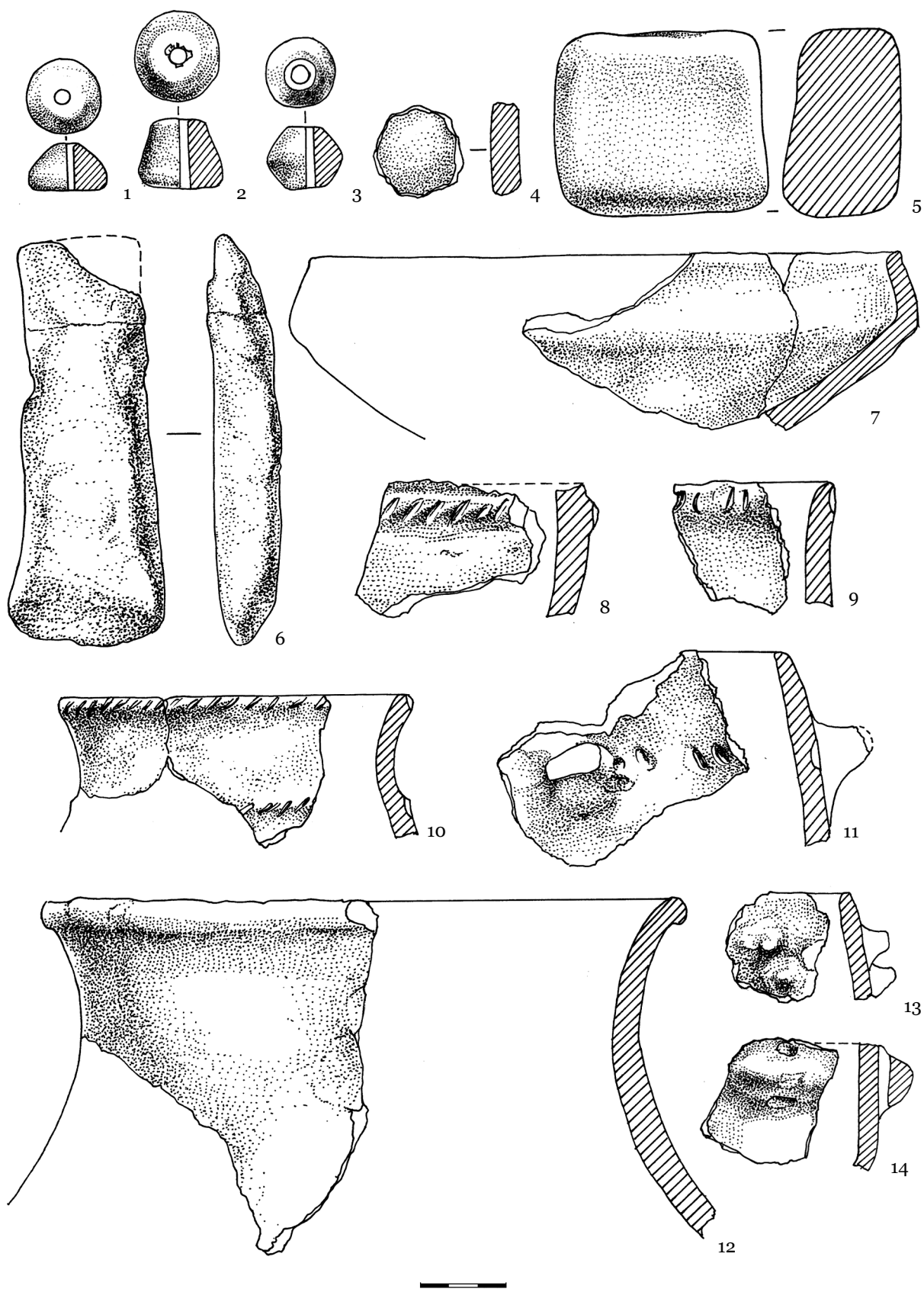

Fig. 28. Saharna Mare. Inventarul construcției nr. 4.

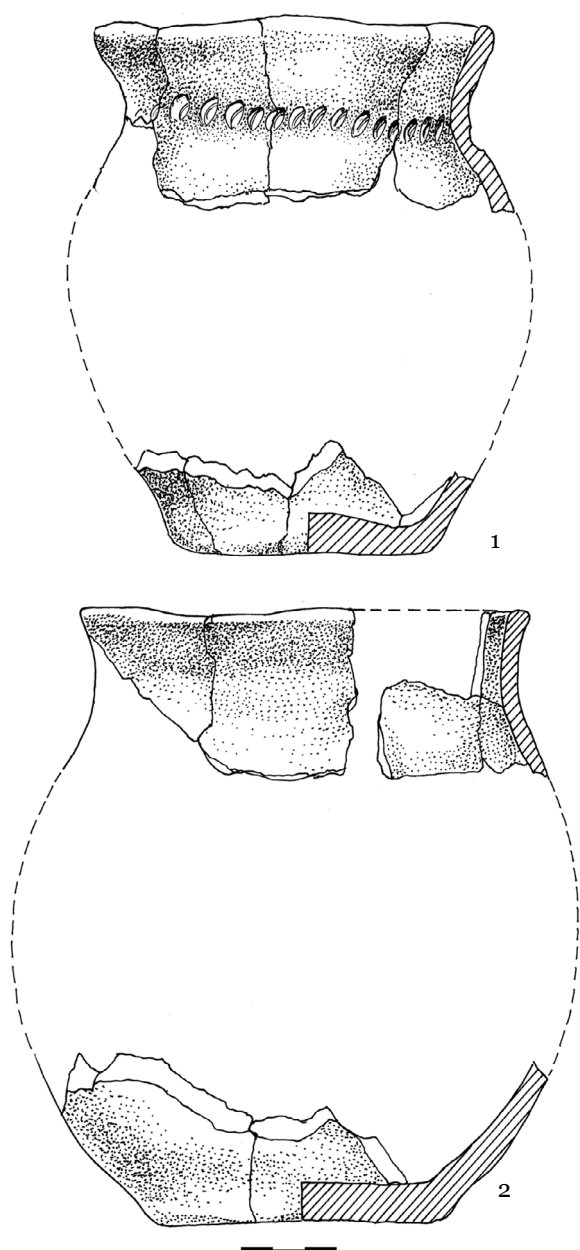

Fig. 29. Saharna Mare. Construcția nr. 4. Oale din inventarul construcției.

vasului era de circa 18,5 cm, diametrul gurii – de 13,7 cm, diametrul gâtului – de 11,8 cm, diametrul trunchiului – 15,9 cm, diametrul fundului – de 9 cm. Pe gât recipientul a fost ornamentat cu un șir de alveole.

Cea de-a doua oală (fig. 29/2) avea marginea ușor arcuită în exterior, gâtul scund, trunchiul bombat și fundul ușor profilat. Înălțimea vasului era de circa 21 cm, diametrul gurii – de 15,5 cm, diametrul gâtului – de 14,5 cm, diametrul trunchiului – de 19,5 cm, diametrul fundului – de 10 cm.

Atât strachina, cât și oalele după morfologie, forme și decor pot fi atribuite sortimentului de vase traco-getice. La aceeași categorie sunt atribuite și restul fragmentelor ceramice recuperate din construcție.

Construcția nr. 5 (1/20/2012) a fost descoperită în secțiunea 20/2012, la cca 1,50-1,80 m nord de „zidul” de apărare, la adâncimea de 0,35 m de la nivelul actual de călcare (fig. 10). Ruinele ei se prezintă sub forma unui strat de sol cenușos, ce conținea o mare cantitate de fragmente de lut ars în amestec cu pietre. Dărâmătura avea o formă rectangulară în plan cu dimensiunile de 4,2×4,9 m (fig. 30/1). Ca urmare a investigațiilor, în partea centrală a acestei aglomerații, a fost identificat, parțial, conturul pereților. Aceștia formau un patrulater cu colțurile rotunjite cu dimensiunile de 2,9×4,1 m. Grosimea pereților era de 0,36-0,4 m și s-au păstrat până a cca 0,2 m înălțime. După excavarea solului cenușos în stratul steril au fost identificate 13 gropi (fig. 30/2) de formă cilindrică cu diametrele de cca 0,18-0,20 m și adâncimea de 0,12-

1

2

Fig. 30. Saharna Mare. Construcția nr. 5: 1 - ruinele construcției; 2 - conturul gropilor de par de la nivelul stratului steril.

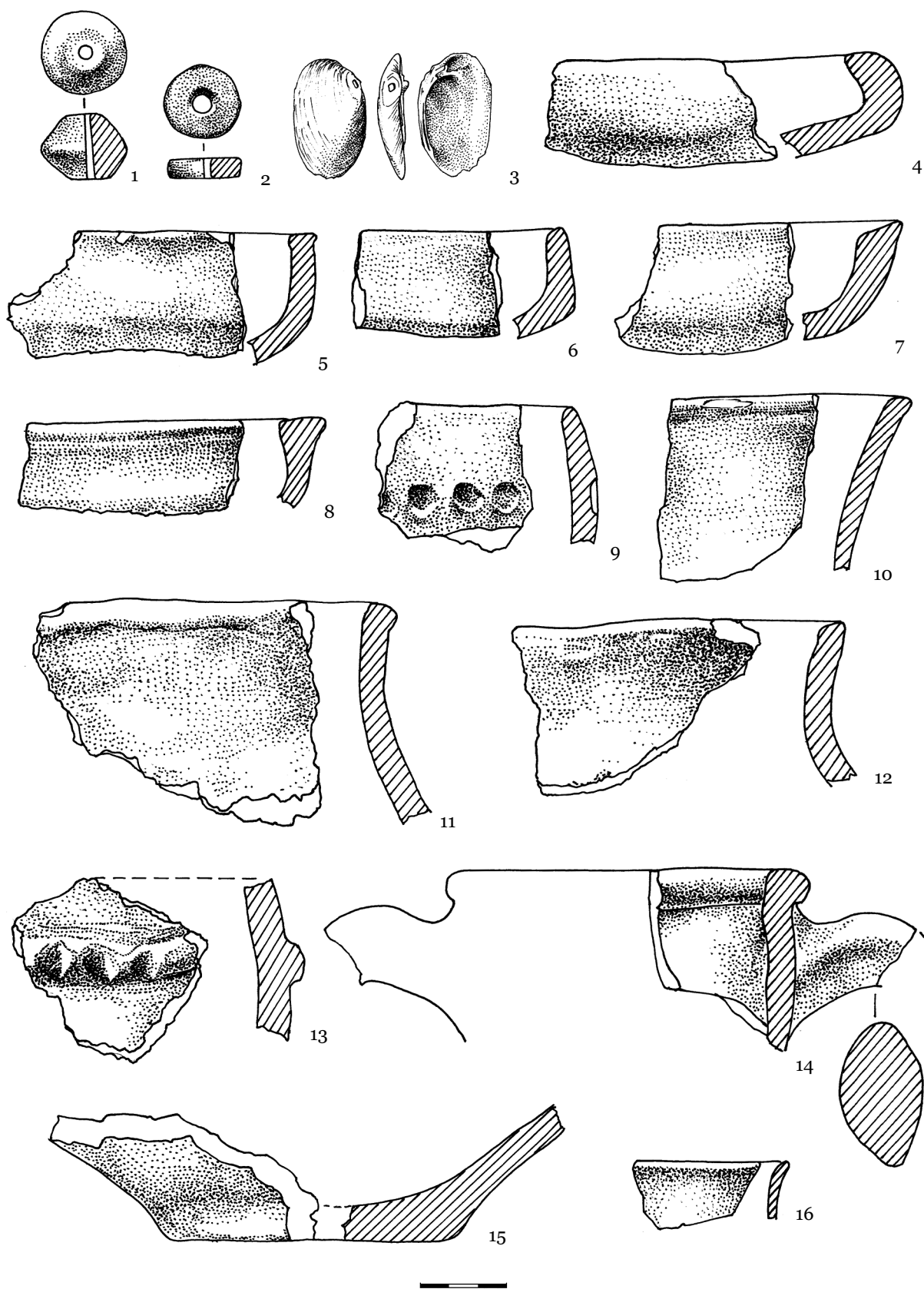

Fig. 31. Saharna Mare. Inventarul construcției nr. 5.

0,16 m. Majoritatea gropilor erau amplasate pe un perimetru relativ rectangular cu lățimea de cca 2,9 m.

În umplutura acestei construcții au fost descoperite: o fusaiolă (cat. nr. IV.29; fig. 31/1), o rondelă (cat. nr. IV.42; fig. 31/2), un pandantiv din scoică de râu (cat. nr. VI.1; fig. 31/3) și 373 fragmente de vase, dintre care 364 modelate cu mâna și nouă lucrate la roata olarului.

Categoria *ceramicii confecționate cu mâna*, este reprezentată de nouă fragmente de străchini (fig. 31/4-8), 354 fragmente de la oale (fig. 31/9-13, 15) și unul de la o ceașcă (fig. 31/6).

Vasele enumerate, după morfologie, ardere, culoare și decor pot fi atribuite sortimentului de ceramică traco-getică.

Ceramica lucrată la roata olarului este reprezentată de nouă fragmente de amforă grecească, printre care se evidențiază un fragment de buză (fig. 31/14).

Gropi

Groapa nr. 142 (8/13/2009) (fig. 32/2) a fost atestată în secțiunea 13, sub peretele de est al construcției nr. 4, la adâncimea de 0,6 m¹⁰. Ea avea forma de clopot cu diametrul gurii de 0,9 m, iar al fundului – de 1,2 m și adâncimea de 0,44 m. Groapa a fost umplută cu sol argilos în amestec cu fragmente de lemn ars, precum și cu număr considerabil de fragmente de lut ars cu amprente de nuiele. Lutul ars formează o lentilă compactă, plasată în partea de mijloc a gropii (fig. 32/2).

Inventar: 24 fragmente de ceramică modelată cu mâna. Dintre ele se evidențiază fragmentul unui vas fără gât, cu buza evazată (fig. 31/11), două fragmente de la vase în formă de borcan (fig. 32/12, 13), precum și fragmente de vase ornamentate cu brâu alveolar (fig. 32/14, 15), toate datate cu sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 143 (9/13/2009) (fig. 32/3) a fost descoperită în secțiunea 13, sub peretele de est al construcției nr. 4, la adâncimea de 0,6 m și avea forma cilindrică cu diametrul de 1,12 m și adâncimea de 0,48 m. Partea inferioară a gropii era umplută cu sol castaniu în amestec cu cenușă (grosimea stratului de 0,33 m), iar cea superioară – cu sol ars.

Inventar: trei fragmente de ceramică modelată cu mâna – două de la vase în formă de borcan cu decor în relief (fig. 32/16, 18), altul de la o strachină cu partea de sus verticală (fig. 32/17) –, caracteristice sortimentului ceramic din sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 144 (1/13/2009) a fost sesizată în secțiunea 13, la adâncimea de 0,35 m (fig. 32/4). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Având în vedere porțiunea investigată, se poate constata că groapa a avut formă cilindrică cu diametrul de 0,84 m și adâncimea de 0,6 m. Emplectonul ei consta din sol argilos în amestec cu fragmente de lut ars și bucăți mărunte de lemn carbonizat.

Inventar: cinci fragmente neînsemnate de ceramică lucrată cu mâna și 13 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 145 (3/13/2009) a fost surprinsă în secțiunea 13, la adâncimea de 0,4 m (fig. 32/5). Ea avea forma tronconică cu diametrul gurii de 0,8 m, iar al fundului de – 0,44 m și adâncimea de 0,64 m. Emplectonul gropii consta din sol argilos în amestec cu fragmente de lut ars și bucăți mărunte de lemn carbonizat.

Inventar: șase fragmente nesemnificative de ceramică traco-getică și 16 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 146 (5/13/2009) a fost descoperită în secțiunea 13, la adâncimea de 0,5 m (fig. 32/6). Complexul a fost investigat parțial, o parte a lui continuând în afara secțiunii. Însă, conform profilului, s-a putut stabili că groapa a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 1 m, iar al fundului – de 1,28 m, adâncimea fiind de 0,8 m.

Inventar: 13 fragmente de ceramică traco-getică și 15 fragmente de oase. Dintre fragmentele ceramice se evidențiază două de la vase în formă de borcan (fig. 32/19, 21) și unul de la o strachină de formă tronconică (fig. 32/20).

Groapa nr. 147 (6/13/2009) a fost atestată în secțiunea 13, la adâncimea de 0,55 m (fig. 32/7). Ea, de asemenea, nu a fost cercetată complet, o parte a ei rămânând în afara secțiunii. După cum reiese din partea investigată, ea a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 0,6 m, al fundului – de 1 m și adâncimea – de 1,2 m. Umplutura gropii consta din două straturi: stratul inferior, cu grosimea de 0,76 m, compus din sol de culoare castanie

¹⁰ Aici și în continuare se indică adâncimea de la nivelul actual de călcare.

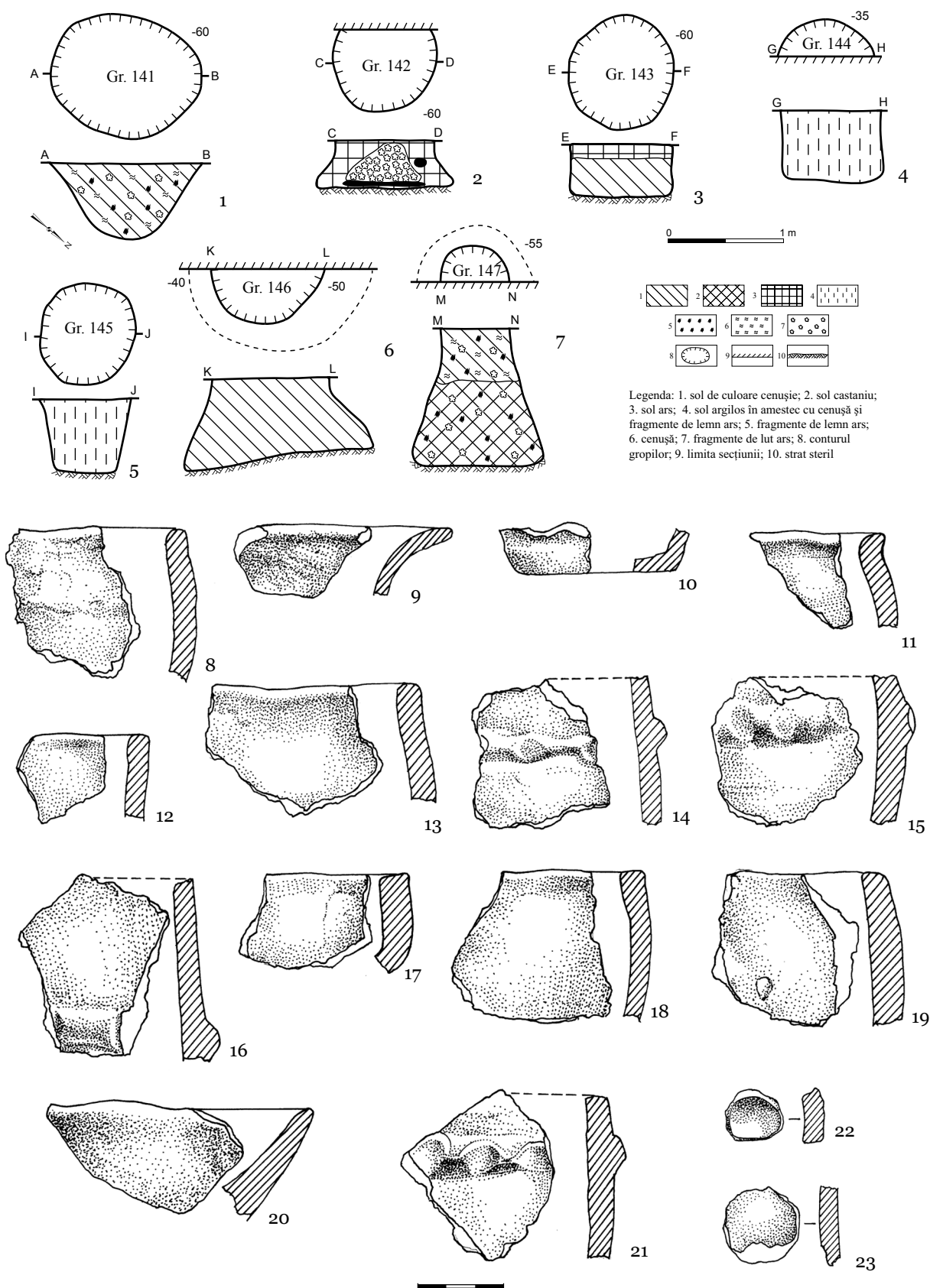

Fig. 32. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 141; 2 - planul și profilul gropii nr. 142; 3 - planul și profilul gropii nr. 143; 4 - planul și profilul gropii nr. 144; 5 - planul și profilul gropii nr. 145; 6 - planul și profilul gropii nr. 146; 7 - planul și profilul gropii nr. 147; 8-10 - inventarul gropii nr. 141; 11-15 - inventarul gropii nr. 142; 16-18 - inventarul gropii nr. 143; 19-21 - inventarul gropii nr. 146; 22, 23 - inventarul gropii nr. 147.

în amestec cu fragmente de lut ars și de lemn carbonizat; stratul superior, cu grosimea de 0,44 m – sol de culoare cenușie în amestec cu cenușă, fragmente de lut ars și bucățele de lemn carbonizat.

Inventar: două rondele (cat. nr. IV.37, 38; fig. 32/22, 23) și șase fragmente ne semnificative de ceramică traco-getică.

Groapa nr. 148 (1/13A/2010) a fost sesizată în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,56 m (fig. 33/1). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Având în vedere porțiunea investigată, se poate constata că groapa a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 1,4 m, diametrul fundului – de 1,6 m și adâncimea de 0,9 m. Emplectonul ei consta din sol castaniu în amestec cu fragmente de lut ars și bucăți mărunte de lemn carbonizat.

Inventar: 88 fragmente de ceramică traco-getică, lucrată cu mâna (fig. 33/2-6), trei fragmente de lut ars, 27 de pietre de dimensiuni neconsidera-

bile și 18 fragmente de oase de animale. Dintre fragmentele ceramice se evidențiază:

- fragmente cu profil aproape întregibil de la patru vase în formă de sac, dintre care trei ornamentate cu decor în formă de brâu alveolar, întrerupt de două suporturi aplatizate amplasate în partea de sus a trunchiului (fig. 33/3);
- fragmente de la vase în formă de clopot cu diametrul maxim al trunchiului în partea de sus, ornamentate cu suporturi segmentoidale (fig. 33/5, 6).

Ambele tipuri de vase se încadrează în sortimentul ceramic caracteristic sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 149 (2/13A/2010) a fost surprinsă în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,56 m (fig. 34). Ea a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 1,9 m, diametrul fundului de 3,4 m și adâncimea de 1,6 m. În peretele de est a gropii au fost săpate două nișe horizontale. Prima se afla la adâncimea de 0,4 m de la gura gropii și avea adâncimea de 0,2 m

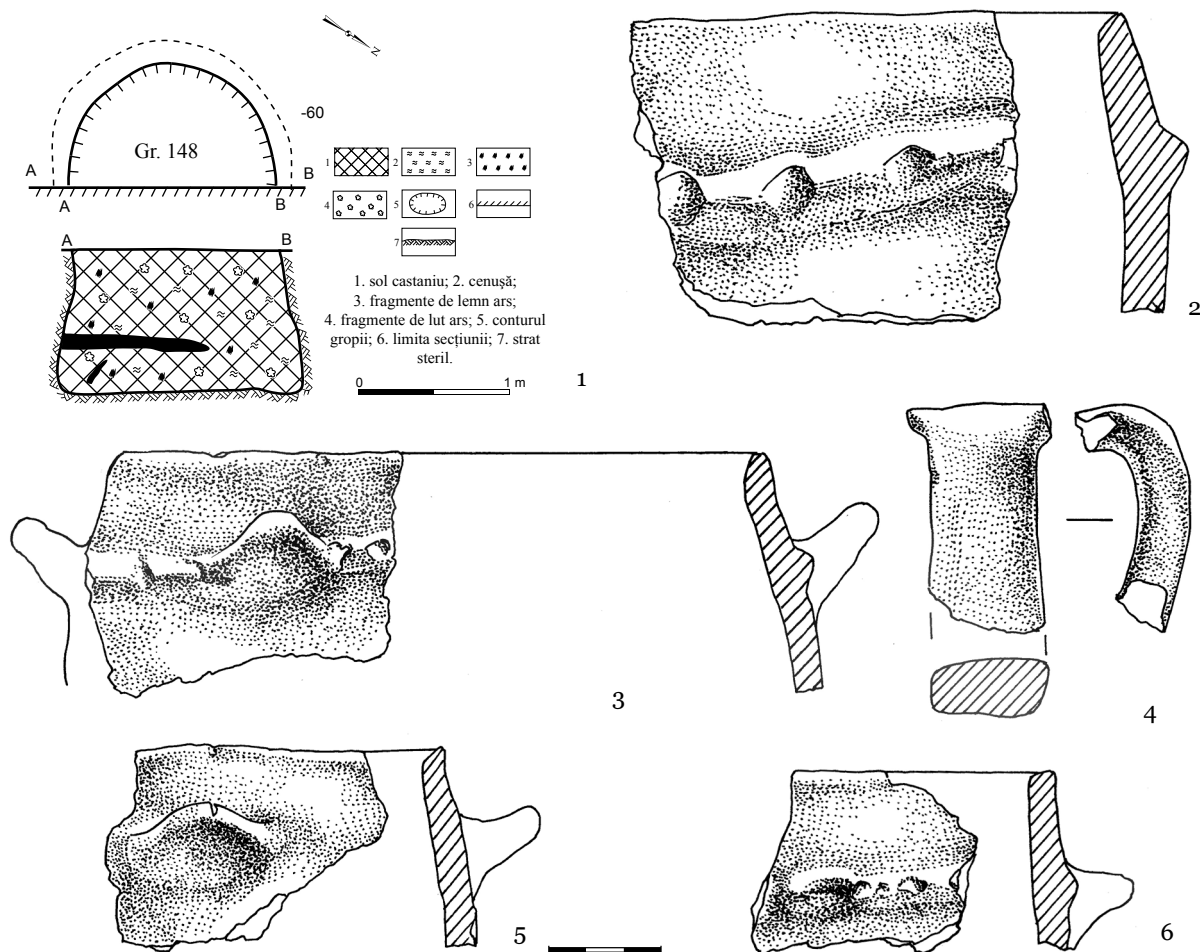

Fig. 33. Saharna Mare. Groapa nr. 148: 1 - planul și profilul; 2-6 - inventarul gropii.

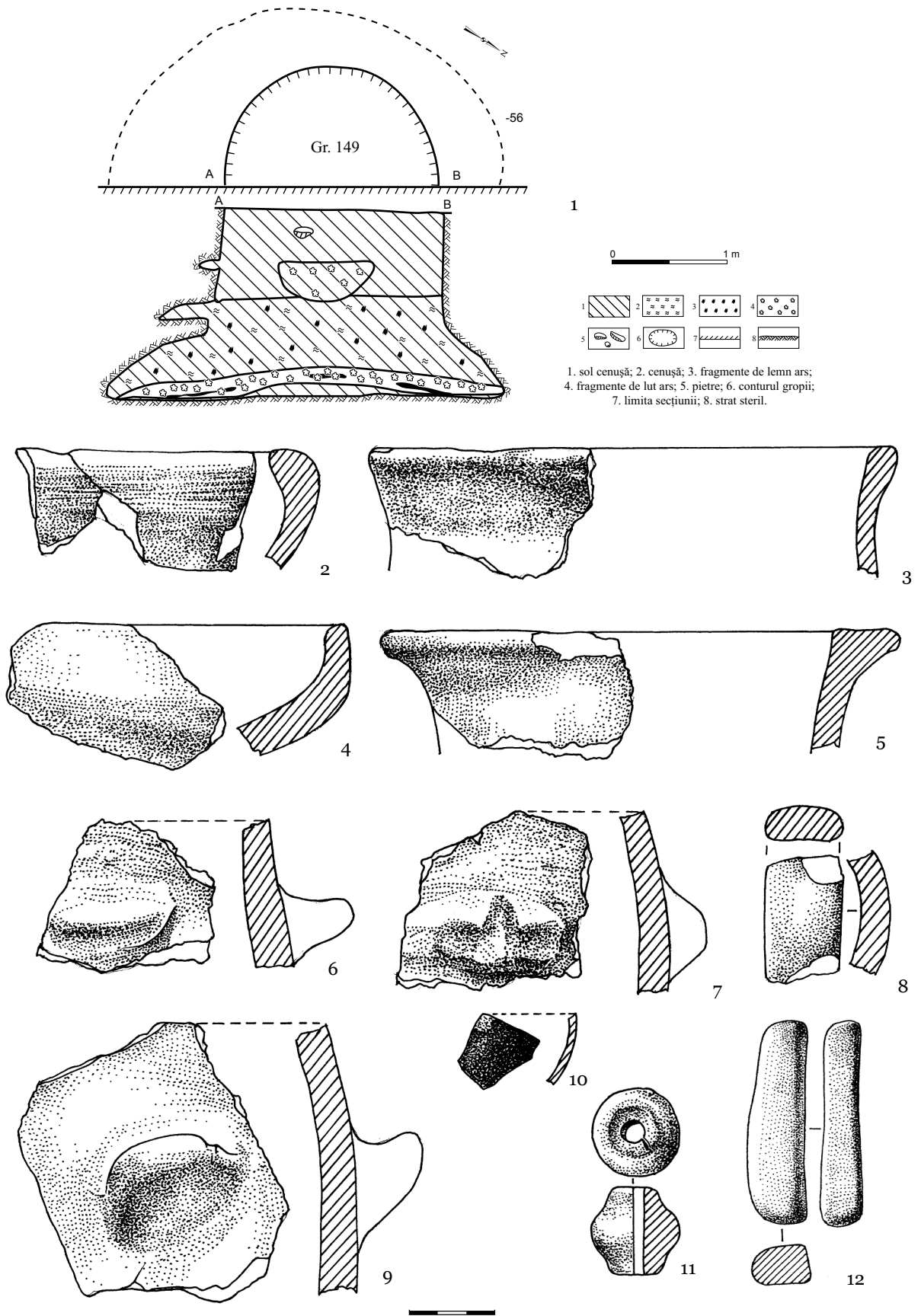

Fig. 34. Saharna Mare. Groapa nr. 149: 1 - planul și profilul; 2-12 - inventarul gropii.

și o deschidere de circa 0,15 m. Cea de a doua a fost săpată la adâncimea de 0,8 m de la gura gropii și avea lungimea de 0,4 m și înălțimea de 0,2 m. Umplutura ei consta din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și de lut ars.

Inventar: o cute (cat. nr. III.4; fig. 34/12), o fusaiolă (cat. nr. IV.6; fig. 34/11), 147 fragmente de ceramică traco-getică lucrată cu mâna (fig. 34/2-9), un fragment de vas cu firnis negru (grecesc) (fig. 34/10), 126 pietre de dimensiuni neconsiderabile și 184 fragmente de oase de animale. Din sortimentul ceramic traco-getic se evidențiază fragmente de la:

- vase cu gâtul cilindric cu buza îngroșată (fig. 34/3) sau evazată (fig. 34/5);
- vase în formă de clopot, decorate pe linia diametrului maxim cu suporturi segmentoidale (fig. 34/6, 7, 9);
- străchini cu partea de sus rotunjită și aplecată în interior (fig. 34/2), formă caracteristică pentru recipientele din sec. VII-VI a. Chr.

Groapa nr. 150 (6/13A/2010) a fost descoperită în secțiunea 13, la adâncimea de 0,6 m (fig. 35/1). Ea avea formă cilindrică cu diametrul de 0,8 m și adâncimea de 0,2 m. Embletonul gropii consta din sol castaniu în amestec cu fragmente de lemn ars.

Inventar: nouă fragmente de ceramică lucrată cu mâna de la vase în formă de sac (fig. 36/2), de la

recipiente cu gâtul în formă de pâlnie (fig. 36/1), de la străchini (fig. 36/3) etc., precum și opt fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 151 (7/13A/2010) a fost atestată în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,6 m (fig. 35/2). Ea a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 1,4 m, diametrul fundului – de 1,8 m și adâncimea de 1,6 m. Embletonul gropii consta din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn ars și cenușă.

Inventar: străpungătoare din os (cat. nr. II.1; fig. 36/4), 47 fragmente de ceramică traco-getică lucrată cu mâna (fig. 36/5-8), cinci fragmente de amfore grecești (fig. 36/9), 22 fragmente de lut ars, 14 de pietre de dimensiuni neconsiderabile și 56 fragmente de oase de animale. Din sortimentul de recipiente traco-getice se remarcă:

- vase în formă de sac cu decor în relief în formă de brâu cu alveole (fig. 36/5, 6) sau cu suporturi segmentoidale ridicate în sus și alveole (fig. 36/8);
- vase cu gâtul cilindric și buza răsfrântă în exterior (fig. 36/7).

Aceste vase ceramice după particularitățile lor se încadrează în sec. V-III a. Chr.

Groapa nr. 152 (8/13A/2010) a fost sesizată în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,8 m (fig. 35/2). Ea nu a fost cercetată complet, deoarece a fost in-

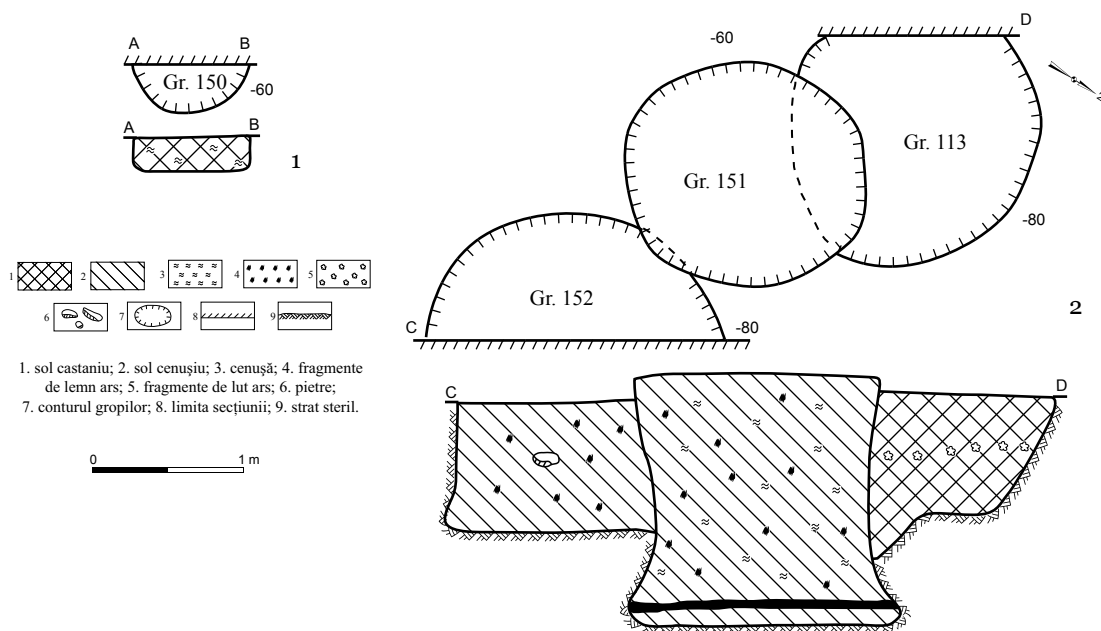

Fig. 35. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 150; 2 - planul și profilul gropilor nr. 113, nr. 151 și nr. 152.

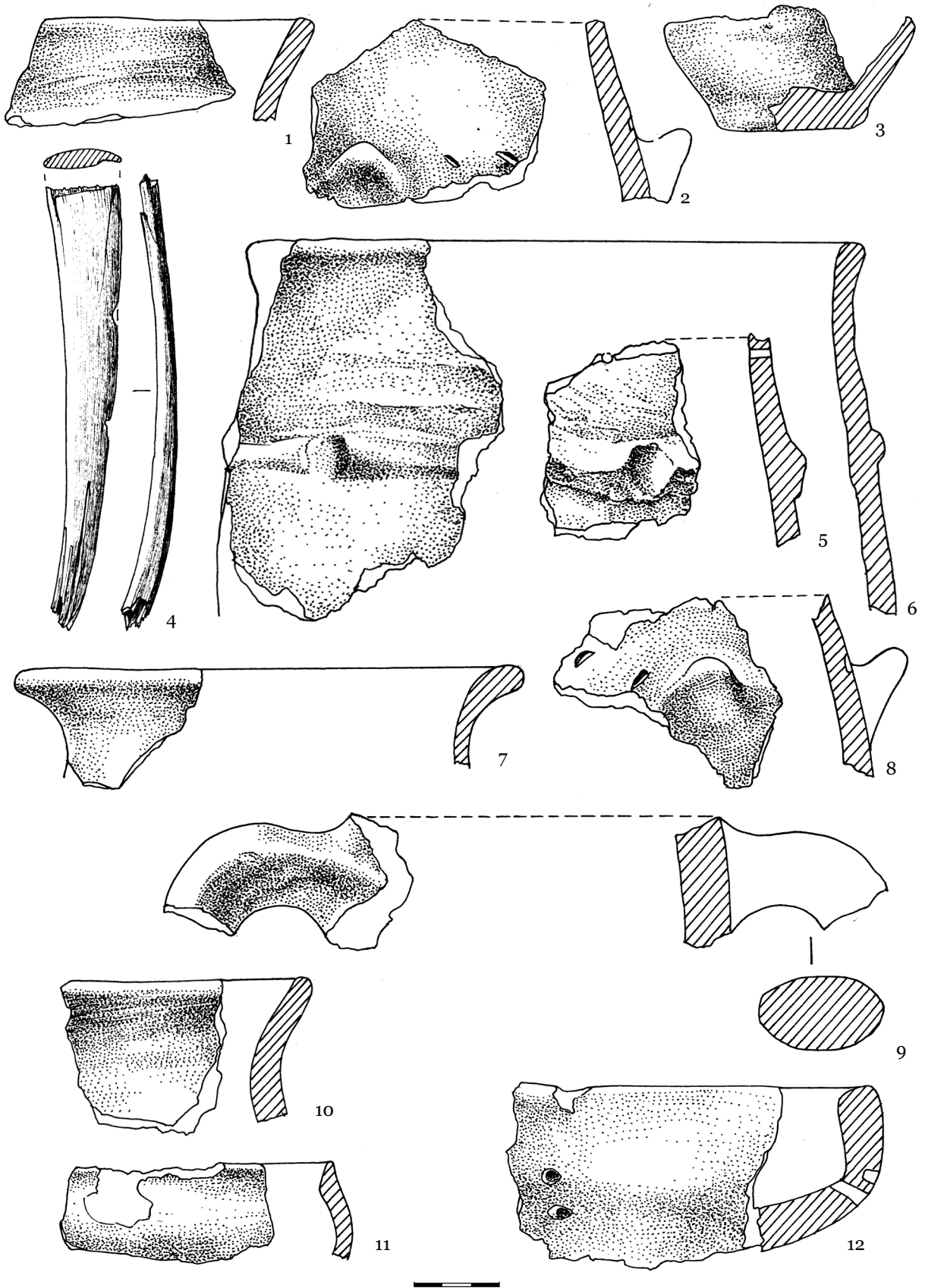

Fig. 36. Saharna Mare. 1-3 - Inventarul gropii nr. 150; 4-9 - inventarul gropii nr. 151; 10-12 - inventarul gropii nr. 152.

tersectată de groapa 7/13A/2010. După cum reiese din partea investigată, groapa a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 1 m și adâncimea de 0,9 m. Emplectonul ei consta din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn ars și pietre.

Inventar: 47 fragmente de ceramică traco-getică (fig. 36/10-12), 12 pietre de dimensiuni neconsiderabile și 122 oase de animale. Dintre fragmentele descoperite în groapă se remarcă cele de la vase cu gâtul arcuit și buza înclinată în exterior (fig. 36/10), precum și de la o strecurătoare în formă de strachină (fig. 36/12), frecvent întâlnite la monumentele din sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 153 (1/14/2010) a fost surprinsă în secțiunea 14, la adâncimea de 0,4 m (fig. 37/1). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Având în vedere porțiunea investigată, se poate constata că groapa avea forma tronconică cu diametrul gurii de 0,96 m, iar al fundului de – 1,3 m și adâncimea de 1,6 m. Emplectonul gropii consta din patru lentile depuse succesiv. Prima lentilă compusă din sol cenușiu avea grosimea de 0,25-0,40 m, a doua – argilă – de 0,1 m, a treia cu grosimea de 0,4 m – sol cenușiu în amestec cu cenușă și bucăți mărunte de lemn carbonizat, a patra (0,6 m) – sol castaniu în amestec cu moloz.

Inventar: patru fragmente de ceramică traco-getică (fig. 38/1) și 26 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 154 (6/14/2010) a fost descoperită în secțiunea 14, la adâncimea de 0,7 m (fig. 37/2). Ea a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 1,7 m, cel al fundului de 1,85 m și adâncimea de

0,45 m. Emplectonul ei consta din sol castaniu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat.

Inventar: 85 fragmente de ceramică traco-getică și 12 fragmente de oase de animale. Ceramica este reprezentată de recipiente grafic întregibile, cum ar fi:

- vase cu gâtul cilindric, buza înclinată în exterior și trunchiul globular (fig. 38/3). Exemplare similare au fost descoperite la siturile Saharna Mică (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 34, fig. 18/5, 6). Cartal-Orlovka (Vančugov et al. 1999, 187, fig. 24/4), Potârca (Niculiță, Matveev, Potângă 1999, 330, fig. 12/1), toate datate în sec. IV-III a. Chr.;
- vase cu profil S-oidal (fig. 38/4). Astfel de recipiente sunt caracteristice monumentelor din sec. IV-III a. Chr. – Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 206, fig. 80/2, 5), Potârca (Niculiță, Matveev, Potângă 1999, 330, fig. 12/2), Orbeasca de Sus (Moscalu 1983, 401, pl. IX/2) etc.;
- vase în formă de clopot cu ornament ce consta din brâu cu alveole (fig. 38/9);
- străchini tronconice cu buza îngroșată în interior și exterior (fig. 38/7), sau numai în exterior (fig. 38/5), cunoscute și la Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 217, fig. 91/4-6), Cartal-Orlovka (Vančugov et al. 1999, 213, fig. 50/8) etc.;
- străchini tronconice cu partea de sus rotunjită și buza înclinată în interior (fig. 38/2). Acest tip este caracteristic mai mult pentru sec. VI-V a. Chr. și este documentat, mai ales, la Alexandria VII (a. 550-450 a. Chr.) (Moscalu 1983, 389, pl. LXXVII/10, LXXIX/15);

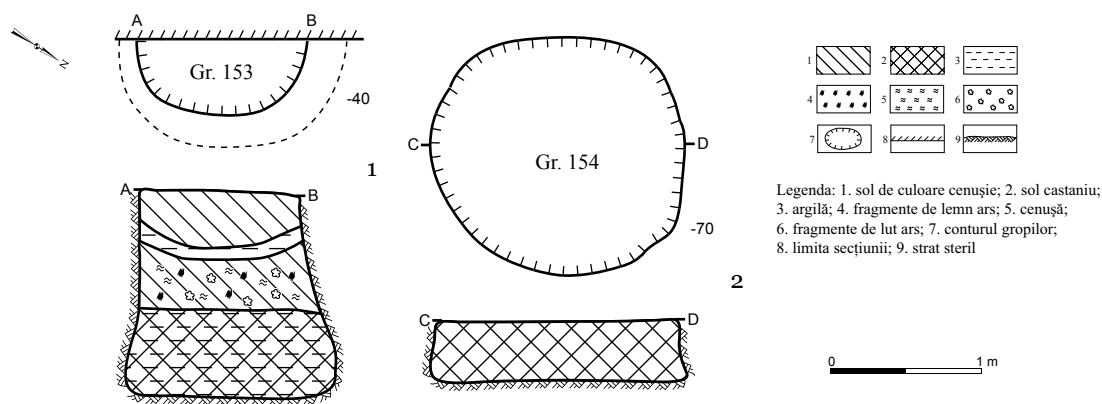

Fig. 37. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 153; 2 - planul și profilul gropii nr. 154.

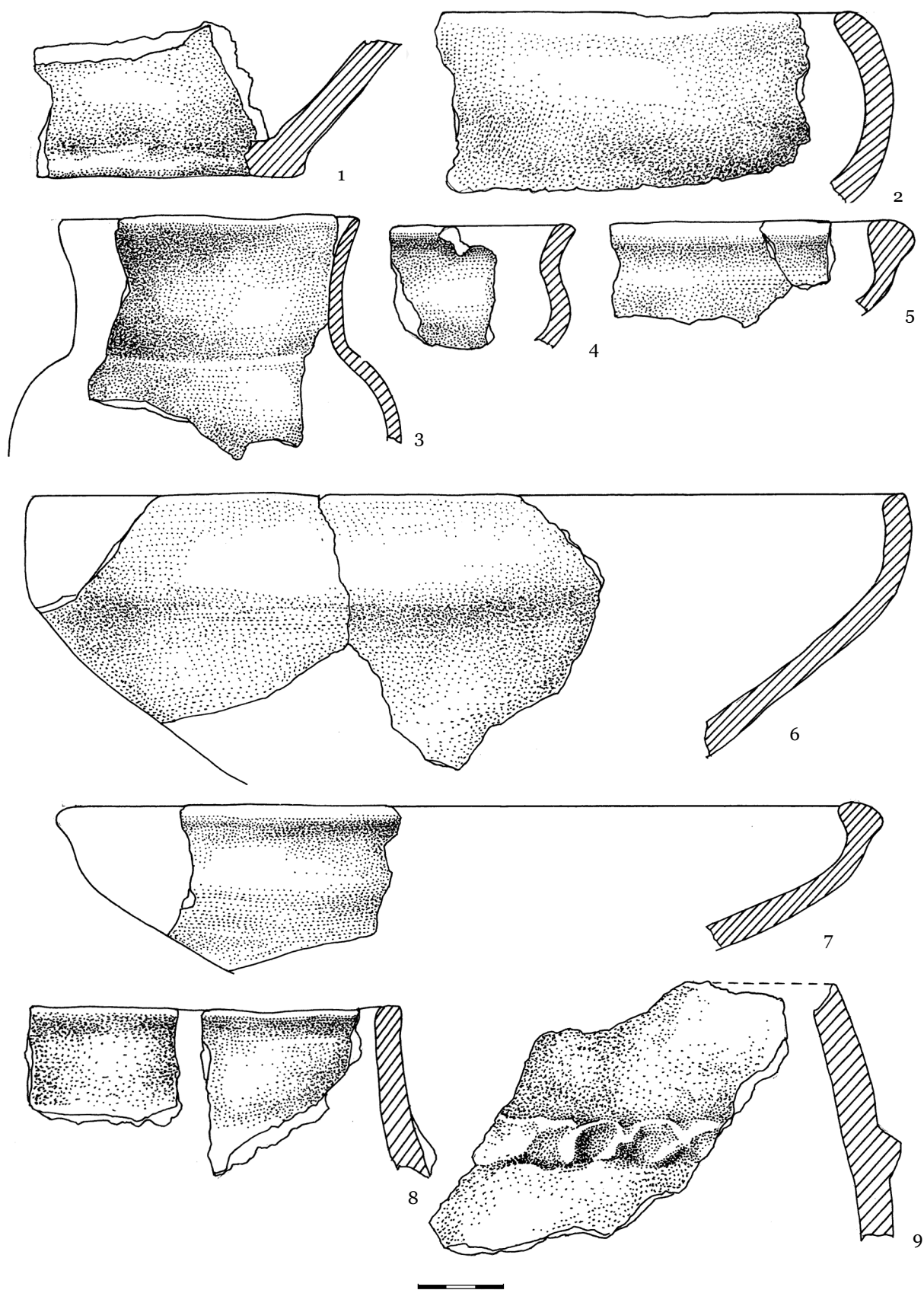

Fig. 38. Saharna Mare. 1 - Inventarul gropii nr. 153; 2-9 - inventarul gropii nr. 154.

– străchini tronconice cu partea de sus verticală (fig. 38/6), larg răspândite la așezările și necropolele din sec. IV-III a. Chr. – Hansca, Cotnari, Cernica (Moscalu 1983, 385, pl. LIV), Poiana (Teodor 1999, 220, fig. 34/3), Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 219, fig. 93/3, 5, 9).

Judecând după inventarul acestei gropi putem presupune că ea a fost utilizată în sec. V-IV a. Chr.

Groapa nr. 155 (2/18/2011) a fost atestată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,3 m (fig. 39/1). Complexul a fost investigat doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. Groapa a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 2 m, cel al fundului de 2,2 m și adâncimea de 1,6 m. Umplutura gropii reprezintă sol de culoare cenușie.

Inventar: un vârf de săgeată din bronz (cat. nr. I.9; fig. 39/3), un fragment de aplică din bronz (cat. nr. I.27; fig. 39/2), 168 fragmente de ceramică modelată cu mâna și două fragmente de pereți de la o amforă grecească. Dintre recipientele lucrute cu mâna se evidențiază: vase cu gâtul cilindric, puțin arcuit și cu buza evazată (fig. 39/4, 6, 7, 9); vase cu profilul S-oidal (fig. 39/13), vase în formă de clopot (fig. 39/15), borcan (fig. 39/10) sau sac (fig. 39/12, 14). În baza fragmentelor recuperate groapa poate fi datată cu sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 156 (4/18/2011) a fost sesizată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,5 m (fig. 40/1). Ea a fost investigată doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. Groapa a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 1,8 m, cel al fundului de 2,8 m și adâncimea de 1,4 m. În partea de sud, pe fundul gropii a fost săpată o treaptă, astfel groapa adâncindu-se până la 2,08 m. Emplectonul ei consta din sol argilos-cenușos, iar în partea de sus fiind atestată o lentilă din sol argilos cu grosimea de 0,6 m.

Inventar: 149 fragmente de recipiente traco-getice (fig. 41/1-5), un fragment (fig. 41/6) de la un vas de lux decorat cu caneluri verticale și acoperit cu firnis negru, două fragmente de amforă grecească, 104 pietre de dimensiuni neconsiderabile și 102 fragmente de oase de animale. Din sortimentul ceramicii traco-getice se remarcă fragmente de la vase cu gâtul cilindric, cu buza evazată (fig. 41/4, 5) și de la străchini cu partea de sus rotunjită (fig. 41/1, 2), caracteristice pentru sec. VI.V a. Chr.

Groapa nr. 157 (5/18/2011) a fost surprinsă în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 40/2). Ea era de formă cilindrică, cu diametrul de 1,6 m,

iar adâncimea de 1 m. La adâncimea de 0,2 de la gura gropii până la 0,7 m, în peretele de sud al gropii a fost săpată o nișă, astfel încât diametrul gropii se lărgeste până la 2,4 m. Emplectonul reprezintă sol castaniu în amestec cu pietre.

Inventar: 38 fragmente de ceramică traco-getică (fig. 41/7-9), dintre care două de la un vas cu gâtul cilindric, un fragment de amforă grecească (fig. 41/10), 10 pietre și 25 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 158 (7/18/2011) a fost descoperită în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 40/3). Ea era de formă cilindrică, cu diametrul de 2 m și adâncimea de 1 m. La adâncimea de 0,6 de la gura gropii diametrul fundului se lărgeste până la 2,45 m. Emplectonul reprezintă sol cenușiu în amestec cu pietre și fragmente de lemn ars. La adâncimea de 0,75 de la gura gropii în peretele de sud a careului a fost descoperită o piatră cu dimensiunile de 10×40×70 cm.

Inventar: 52 fragmente de ceramică traco-getică (fig. 41/11-17), 25 de bucăți de piatră și 39 fragmente de oase de animale. Dintre fragmentele ceramice se remarcă cele de la străchini tronconice cu buza îngroșată și invazată (fig. 41/12) sau buza înclinată în interior și ornamentate cu suporturi segmentoidale (fig. 41/11), datate în sec. VI-V a. Chr.

Groapa nr. 159 (8/18/2011) a fost atestată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 42/1). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Groapa are o formă circulară în plan cu diametrul de 1,5 m, iar adâncimea ei variază de la 0,6 la 1 m. Umplutura gropii reprezintă sol de culoare cenușie.

Inventar: un picior de amforă grecească (fig. 43/1). Acesta poate fi atribuit recipientelor de Chersones, datate cu al treilea sfert al sec. IV – mijlocul sec. III a. Chr. (Mateevici 2007, 91, fig. 26/5).

Groapa nr. 160 (9/18/2011) a fost sesizată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 42/1). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii, iar alta fiind intersectată de *groapa 159*. Groapa era de formă cilindrică, cu diametrul de 2,2 m, iar adâncimea de 0,3 m. Emplectonul reprezintă sol de culoare castanie.

Inventar: 17 fragmente de ceramică traco-getică (fig. 43/2) și 62 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 161 (1/19/2012) a fost descoperită în secțiunea 19, la adâncimea de 0,4 m (fig. 42/2).

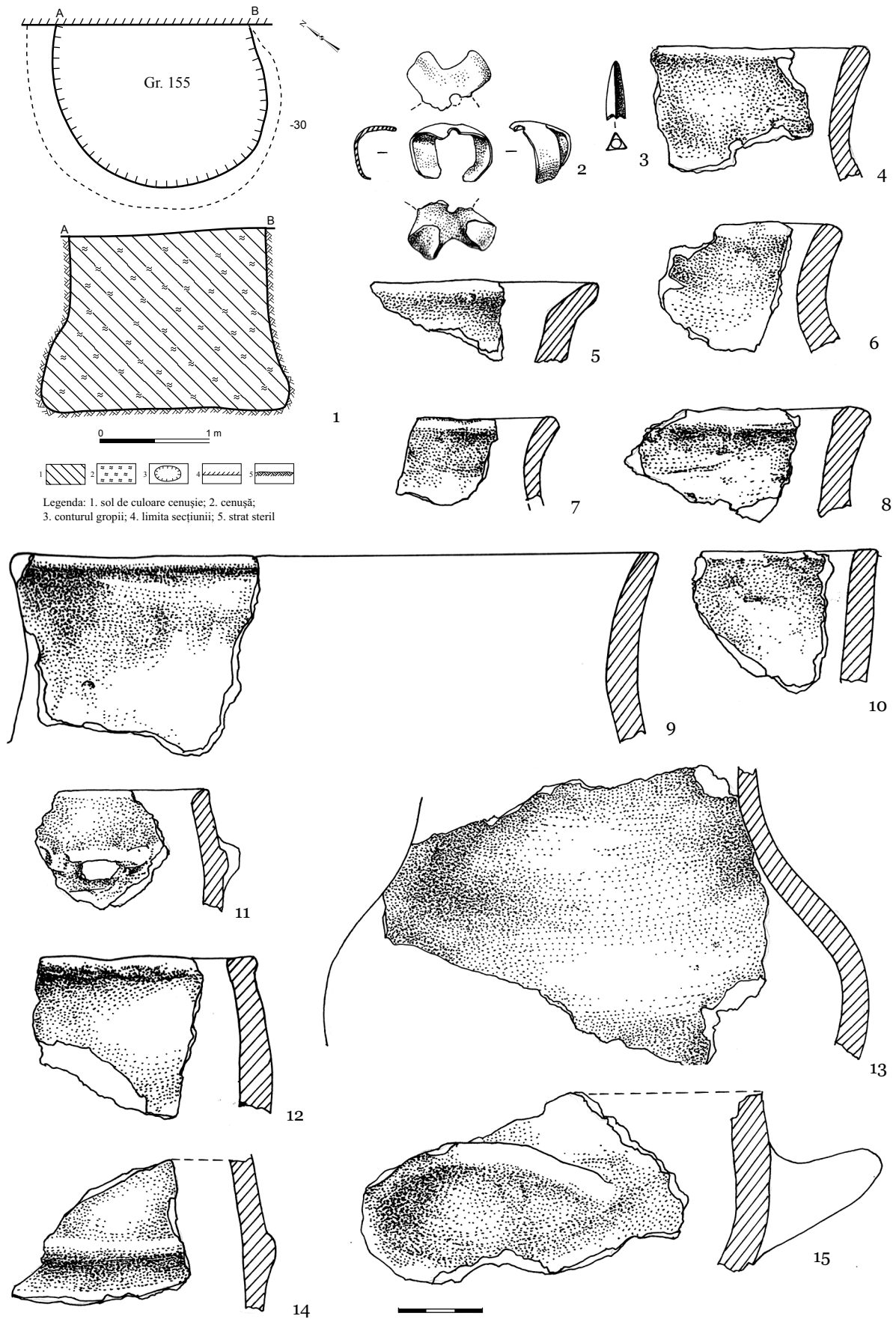

Fig. 39. Saharna Mare. Groapa nr. 155: 1 - planul și profilul gropii; 2-15 - inventarul gropii.

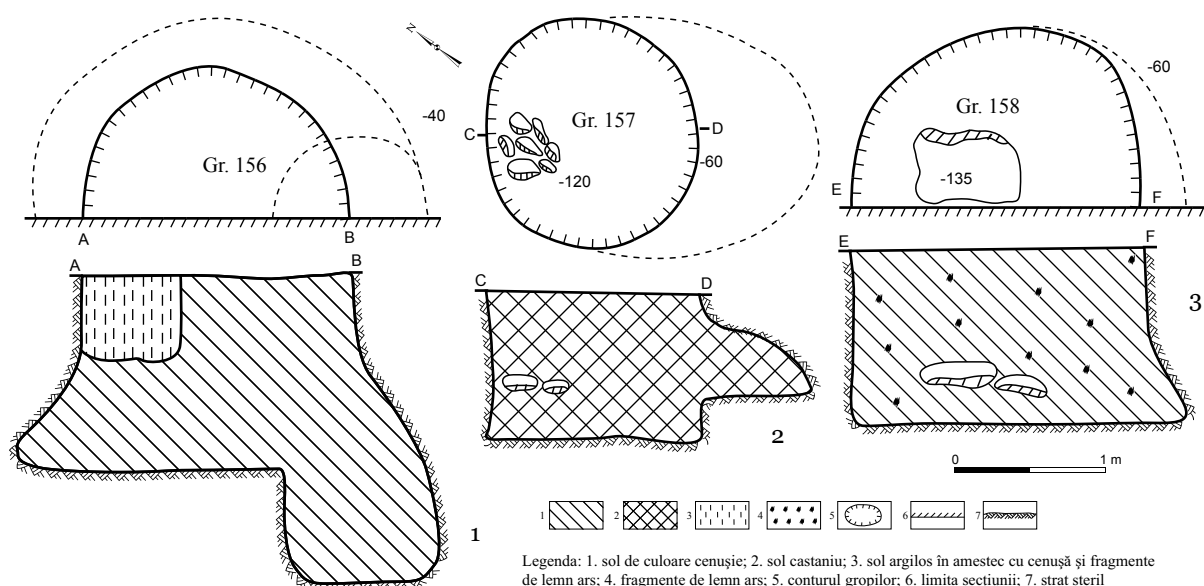

Fig. 40. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropii nr. 156; 2 - planul și profilul gropii nr. 157; 3 - planul și profilul gropii nr. 158.

Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Având în vedere porțiunea investigată, se poate constata că groapa avea formă cilindrică cu diametrul de 1,3 m și adâncimea de 0,4 m. Emplectonul gropii consta din cernoziom în amestec cu pietriș.

Inventar: 12 fragmente de ceramică traco-getică, în special de la vase cu gâtul cilindric și buza evazată (fig. 43/6) și de la străchini cu trunchiul tronconic, ușor rotunjit și buza evazată, teșită în interior (fig. 43/3, 4). Astfel de străchini sunt cunoscute și la Grădiștea-Călărăși (Moscalu 1983, 385, pl. LII/5), Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 220, fig. 94/2) etc. și sunt datate cu sec. IV-III a. Chr.

Groapa nr. 162 (1/22/2012) a fost atestată în secțiunea 22, la adâncimea de 1 m (fig. 42/3). Ea a avut în plan o formă oval alungită cu diametrele de 0,7×0,45 m și adâncimea de 0,6 m. Emplectonul gropii reprezintă sol de culoare cenușie în amestec cu pietriș.

Inventar: 22 fragmente de ceramică traco-getică, un fragment de amforă grecească (fig. 43/7) și opt pietre de silex sumar fasonate.

La fel, la adâncimea de 0,4-0,6 m de la nivelul actual de călcare au fost atestate nouă gropi lipsite de inventar crono-indicator. Însă, având în vedere faptul că nivelul de sol de până la adâncimea de 0,6 m corespunde stratului cultural traco-getic, gropile fără inventar pot fi atribuite de asemenea acestui nivel.

Groapa nr. 163 (2/13/2009) a fost surprinsă în secțiunea 13, la adâncimea de 0,4 m (fig. 44/1). Ea a fost cercetată parțial, o parte a gropii aflându-se în afara secțiunii. Însă, având în vedere porțiunea investigată, se pare că groapa a avut formă cilindrică cu diametrul de 0,7 m și adâncimea de 0,6 m. Umplutura ei consta din sol cenușiu în amestec cu fragmente de lemn carbonizat și de lut ars.

Groapa nr. 164 (4/13/2009) a fost descoperită în secțiunea 13, la adâncimea de 0,4 m (fig. 44/2). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Pornind de la porțiunea investigată, se poate constata că groapa a avut formă de clopot cu diametrul gurii de 0,95 m, iar al fundului de 1,3 m și adâncimea de 0,85 m. Emplectonul ei consta din sol de culoare cenușie.

Groapa nr. 165 (10/13/2009) a fost atestată în secțiunea 13, la adâncimea de 0,5 m (fig. 44/3). Ea a fost cercetată doar pe jumătate, cealaltă parte rămânând în afara secțiunii. Însă, s-a putut constata ca groapa a avut forma cilindrică cu diametrul de 0,76 m și adâncimea de 0,5 m. Emplectonul ei consta din sol de culoare cenușie în amestec cu fragmente de lut ars și de lemn carbonizat.

Groapa nr. 166 (11/13/2009) a fost surprinsă în secțiunea 13, la adâncimea de 0,6 m (fig. 44/4). Ea a fost cercetată parțial, o parte rămânând în afara secțiunii. S-a stabilit că groapa a avut formă cilindrică cu diametrul de 2,6 m și adâncimea de 0,4 m. Umplutura ei consta din sol de culoare castanie.

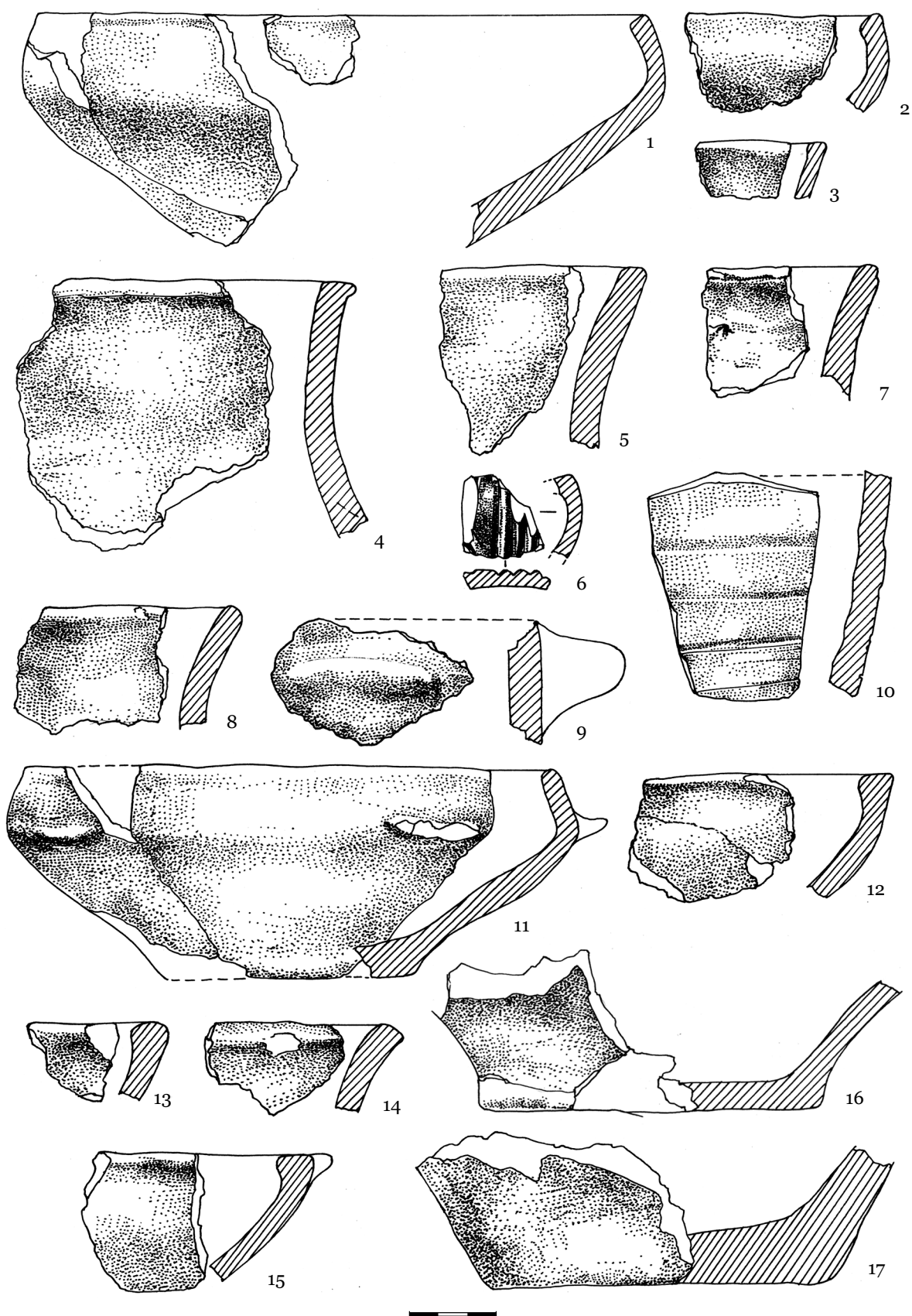

Fig. 41. Saharna Mare. 1-6 - Inventarul gropii nr. 156; 7-10 - inventarul gropii nr. 157; 11-17 - inventarul gropii nr. 158.

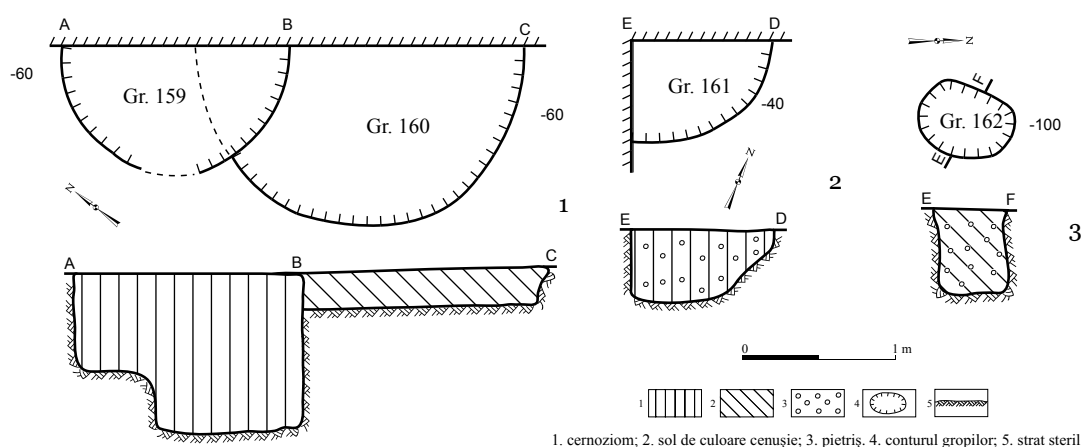

Fig. 42. Saharna Mare. 1 - Planul și profilul gropilor nr. 159 și 160; 2 - planul și profilul gropii nr. 161; 3 - planul și profilul gropii nr. 162.

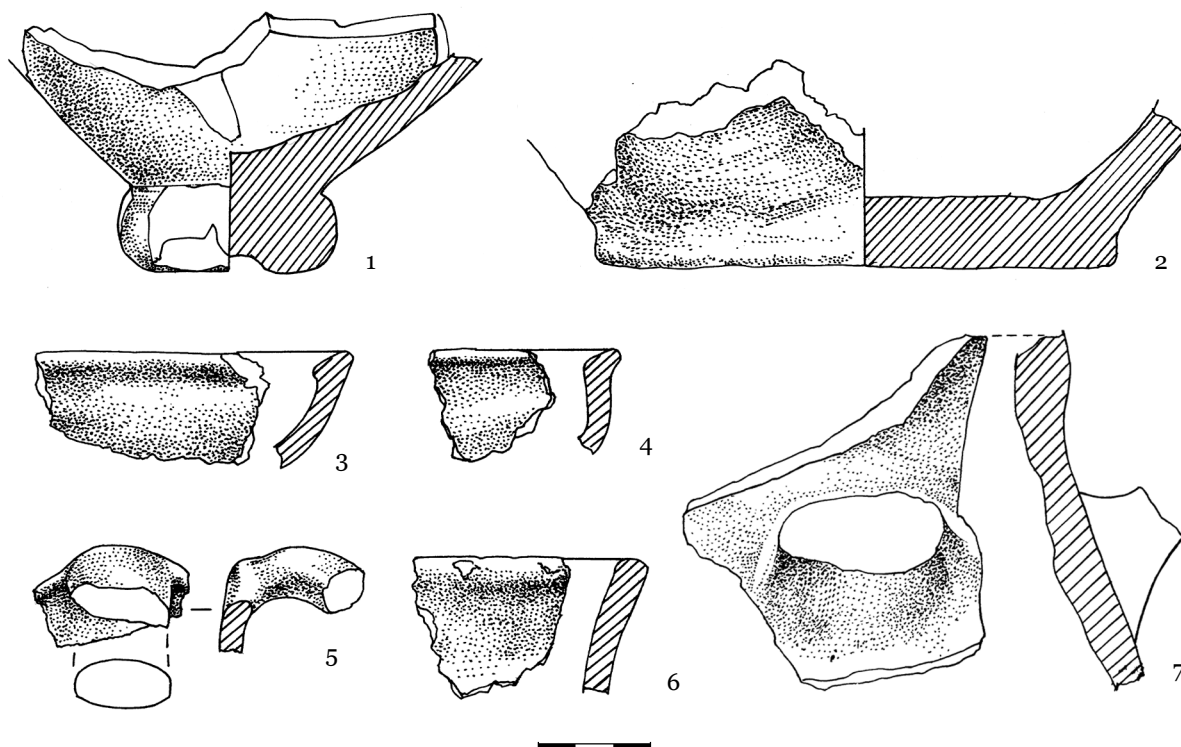

Fig. 43. Saharna Mare. 1 - Inventarul gropii nr. 159; 2 - inventarul gropii nr. 160; 3-6 - inventarul gropii nr. 161; 7 - inventarul gropii nr. 162.

Groapa nr. 167 (3/13A/2010) a fost descoperită în secțiunea 13A, la adâncimea de 0,6 m (fig. 44/5). Ea avea formă cilindrică cu diametrul de 1,1 m și adâncimea de 0,4 m. Emblectonul gropii consta din sol castaniu.

Groapa nr. 168 (2/14/2010) a fost sesizată în secțiunea 14, la adâncimea de 0,5 m (fig. 44/6). Complexul a fost investigat parțial, o parte a lui

continuând în afara secțiunii. Însă, conform profilului, s-a putut stabili că groapa avea formă quasi-cilindrică cu diametrul 0,75-0,80 m și adâncimea de 0,6 m. Groapa a fost umplută cu sol de culoare cenușie.

Inventar: 24 fragmente de oase de animale.

Groapa nr. 169 (3/14/2010) (fig. 44/7) a fost surprinsă în secțiunea 14, la adâncimea de 0,50

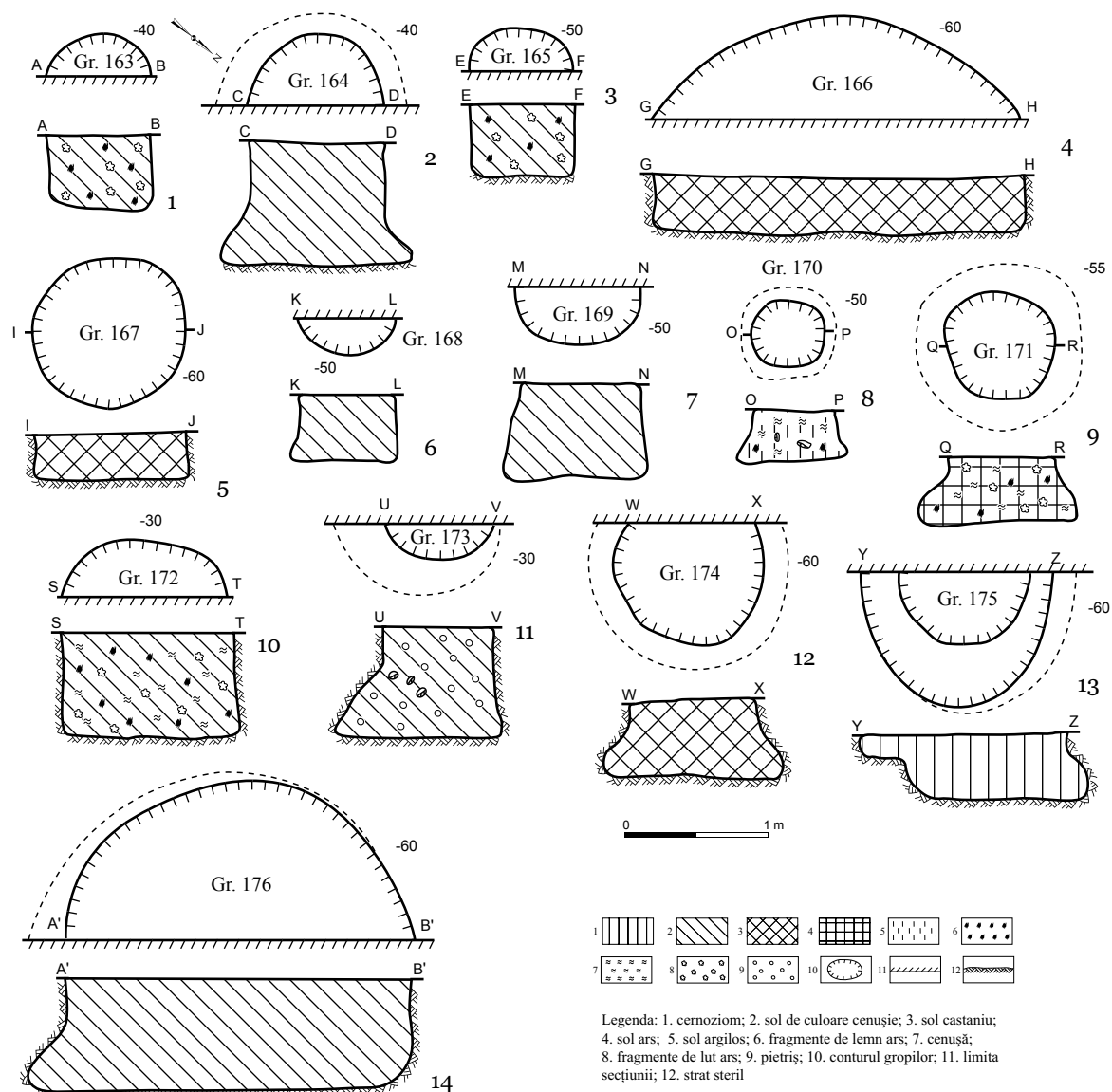

Fig. 44. Saharna Mare. Planul și profilul gropilor fără material crono-indicator, atribuite orizontului traco-getic.

m. Ea, de asemenea, nu a fost cercetată complet, o parte a ei rămânând în afara secțiunii. După cum reiese din partea investigată, groapa avea formă de clopot cu diametrul gurii de 0,85 m, iar al fundului de – 1,1 m și adâncimea de 0,9 m. Umplutura gropii consta din sol de culoare cenușie.

Inventar: 44 oase de animale și 33 fragmente de lut ars.

Groapa nr. 170 (4/14/2009) a fost descoperită în secțiunea 14, la adâncimea de 0,5 m (fig. 44/8). Ea a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 0,6 m, cel al fundului de 0,8 m și adâncimea de 0,45 m. Emplectonul ei consta din sol argilos în amestec cu cenușă, pietre și fragmente de lemn carbonizat.

Groapa nr. 171 (5/14/2009) (fig. 44/9) a fost sesizată în secțiunea 13, la adâncimea de 0,55 m. Ea a avut forma de clopot cu diametrul gurii de 0,5 m, cel al fundului de 0,75 m și adâncimea de 0,4 m. Emplectonul ei consta din sol ars în amestec cu cenușă, fragmente de lut ars și fragmente de lemn carbonizat.

Groapa nr. 172 (1/18/2011) a fost atestată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,3 m (fig. 44/10). Complexul a fost investigat doar pe jumătate, restul rămânând în afara secțiunii. S-a stabilit că groapa era de formă cilindrică, cu diametrul de 1,15 m și adâncimea de 0,74 m. Emplectonul reprezintă sol cenușiu în amestec cu cenușă, fragmente de lut ars și fragmente de lemn carbonizat.

Groapa nr. 173 (3/18/2011) a fost sesizată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,3 m (fig. 44/11). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Ținând cont de porțiunea investigată, se poate constata că groapa avea forma de clopot cu diametrul gurii de 0,8 m, al fundului de – 1,2 m și adâncimea de 0,8 m. Umplutura gropii reprezintă sol de culoare cenușie în amestec cu petriș.

Groapa nr. 174 (6/18/2011) a fost surprinsă în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 44/12). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia rămânând în afara secțiunii. Având în vedere porțiunea investigată, se poate constata că groapa avea forma de clopot cu diametrul gurii de 1 m, al fundului de – 1,4 m și adâncimea de 0,6 m. Emplectonul constă din sol de culoare castanie.

Groapa nr. 175 (10/18/2011) a fost descoperită în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 44/13). Ea a fost cercetată parțial, o parte a acesteia continuând în afara secțiunii. Groapa avea formă circulară în plan cu diametrul de 1,5 m, iar adâncimea ei variază de la 0,2 la 0,6 m. Umplutura gropii reprezintă sol de culoare cenușie.

Groapa nr. 176 (11/18/2011) a fost atestată în secțiunea 18, la adâncimea de 0,6 m (fig. 44/14). Groapa era de formă cilindrică, cu diametrul de 2,4 m și adâncimea de 0,8 m. La adâncimea de 0,4 m de la gura gropii diametrul fundului se lărgeste până la 2,6 m. Emplectonul reprezintă sol cenușiu.

Ca urmare a analizei materialelor arheologice din gropile descrise mai sus se poate stabili că o parte din ele au fost utilizate în perioada de la finele sec. VIII - sec. VII a. Chr., altele – în sec. VI-V/IV a. Chr., iar altele – în sec. IV-III a. Chr. Această situație arheologică este un argument destul de serios pentru demonstrarea perpetuării siturilor pe interfluviul de la Saharna Mare.

Inventar

Atât în complexe, cât și în stratul cultural a fost descoperit un bogat și variat inventar arheologic, reprezentat de unelte de muncă, arme, piese de podoabă și ceramică, confecționate din diverse materii prime: fier, bronz, os, piatră și lut.

Unelte

Uneltele din fier sunt reprezentate de o străpungătoare (cat. nr. I.2; fig. 45/2) și o lamă de cuțit (cat. nr. I.1; fig. 45/1).

Străpungătoarea a fost confecționată dintr-o bară rectangulară în secțiune și avea unul din capete ascuțit. La Saharna Mare o astfel de piesă este cunoscută și din cercetările efectuate de G.D. Smirnov (Arnăut 2003, 113). Străpungătoare similare au fost descoperite la Curteni (Iconomu 1981-1982, 129, 149, fig. 6/9, fig. 19/5), Brad (Ursachi 1995, 130, pl. 14/14, 18) etc.

Lama de cuțit avea muchia arcuită și era înzestrată cu peduncul de înmănușare. Piese similare au fost atestate la Saharna Mare, în campaniile anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 125, fig. 145/1-3), Saharna Mică (Niculiță, Zanoci, Arnăut 2008, 44, fig. 29/4, 5), Hansca (Рикман, Никулицэ 1985, 120, рис. 115), Lozna (Teodor 1999, 208, fig. 22/3) etc.

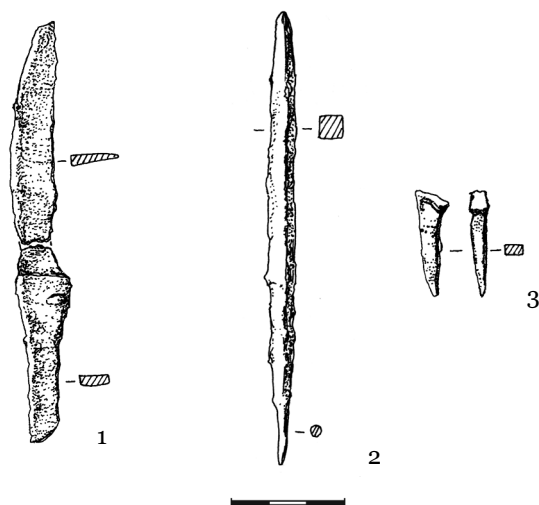

Fig. 45. Saharna Mare. Unelte din fier din stratul cultural.

Ustensilele din os și corn sunt cunoscute după patru străpungătoare (cat. nr. II.1-4; fig. 36/4; 46/1-3), două unelte pentru modelarea ceramicii (spatule) (cat. nr. II.6, 7; fig.) și două bucăți de corn de căprior, cu urme de prelucrare (probabil semifabricatele unor ustensile) (cat. nr. II.8, 9; fig. 15/15; 46/5). *Străpungătoarele* au fost confecționate prin așchiera și șlefuirea oaselor de animale. Acestea aveau forma plată sau rotundă în secțiune, cu unul din vârfuri ascuțit. Lungimea exemplarelor descoperite la Saharna Mare este cuprinsă între 9 și 15 cm. Străpungătoarele din os au o răspândire largă în siturile traco-getice, fiind descoperite la Alcedar (Haheu 1998, 127, fig. 4/21), Stolniceni (Sîrbu, Arnăut 1995, 392, fig. 4/2), Cucorăni (Teodor 1999, 210, fig. 24/9, 10), Brad (Ursachi 1995, 136, pl. 20) etc.

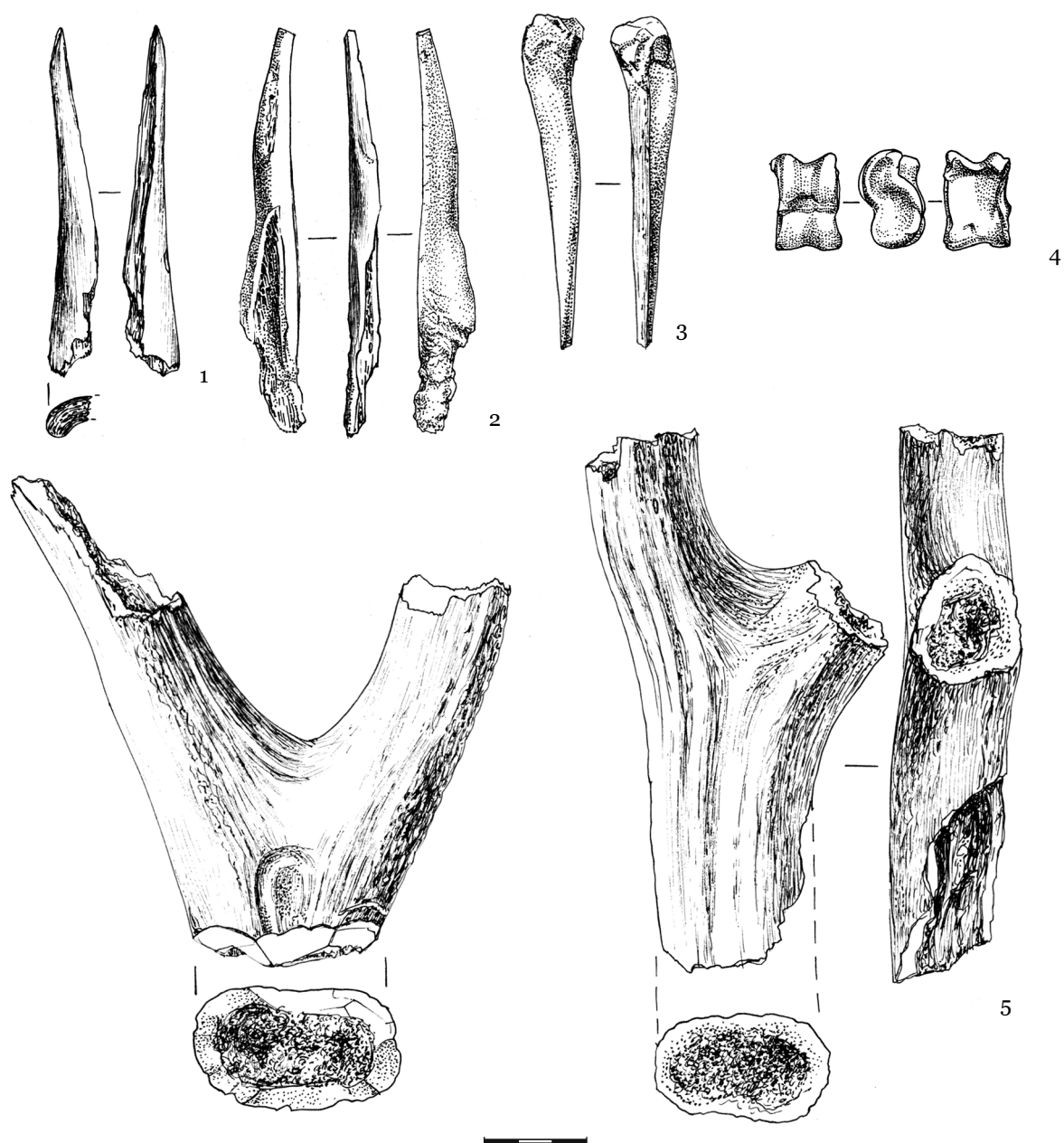

Fig. 46. Saharna Mare. Piese din os (1-4) și corn (5) din stratul cultural.

Spatulele sunt confecționate din coaste de animale, prin prelucrarea părților laterale. Astfel de unelte sunt frecvent întâlnite în așezările tracogetice din sec. VI-III a. Chr.

Uneltele din piatră sunt reprezentate de un toporaș (cat. nr. III.1; fig. 28/6), nouă cute (cat. nr. III.2-10; fig. 19/2; 22/10; 28/5; 34/12; 47/1, 2, 4, 7, 10), două pietre de râșniță (cat. nr. III.11, 12; fig. 47/5, 6) și trei percutoare (cat. nr. III.13-15; fig. 47/3, 9, 11).

Toporașul (fig. 28/6) provine din construcția nr. 4. El a fost confecționat din piatră de marnă și avea forma trapezoidală în plan. Un toporaș similar a fost descoperit într-un depozit de arme și piese de podoaă de la Poiana, care este încadrat în sec. IV-III a. Chr. (Vulpe, Teodor 2003, 51, fig. 81/6).

Cutele au fost descoperite atât în complexe (fig. 19/2; 22/10; 28/5; 34/12), cât și în stratul cultural (fig. 47/1, 2, 4, 7, 10). Ele au fost confecționate din pietre de gresie sau de râu și au, de regulă,

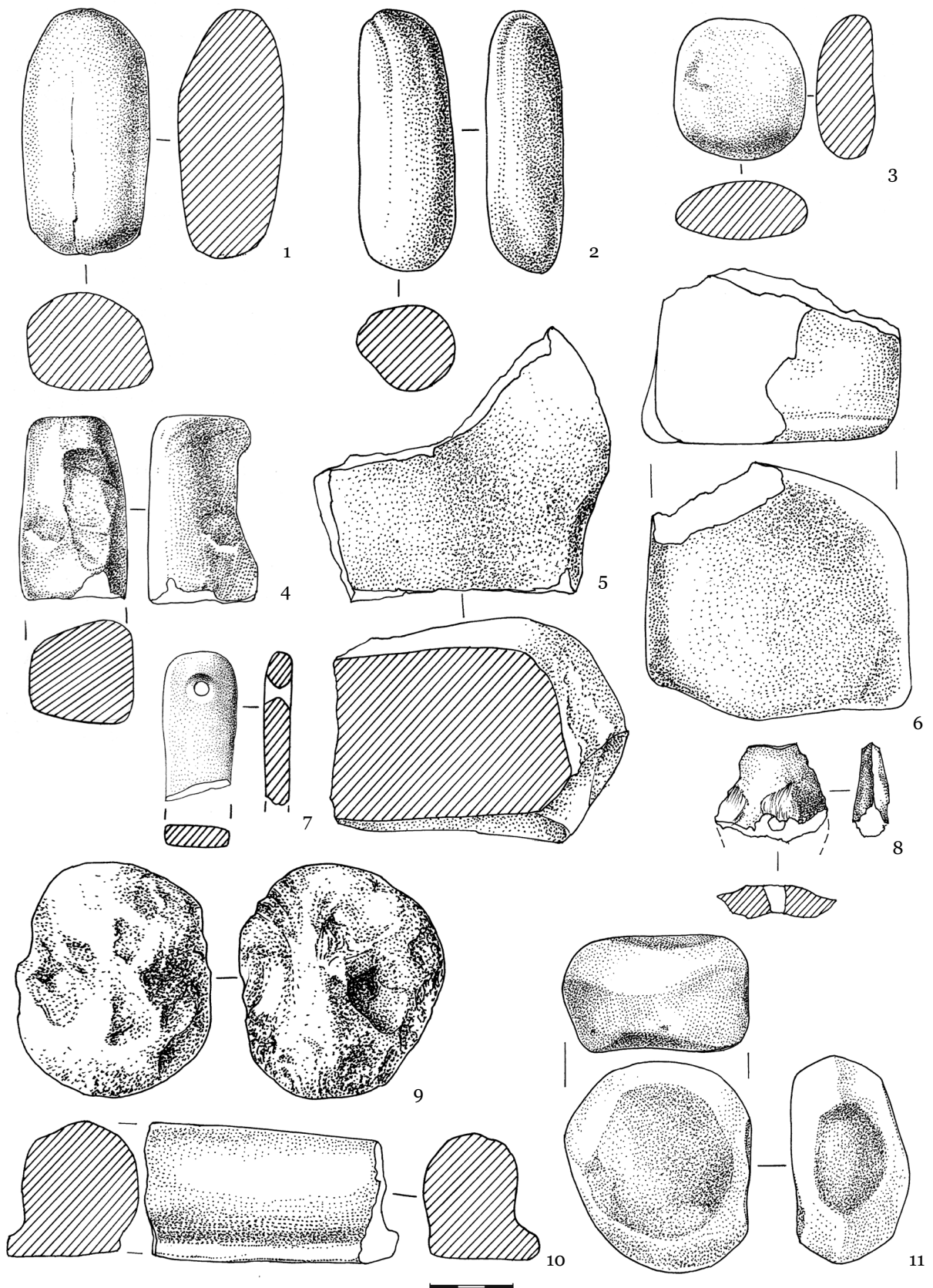

Fig. 47. Saharna Mare. Unelte din piatră din stratul cultural.

formă quasi-polygonală în plan. Lungimea lor variază de la 6,0 cm la 9,4 cm, lățimea – de la 2,4 cm la 5,5 cm, iar grosimea – de la 0,7 cm la 3,6 cm. Cute similare au fost descoperite la Saharna Mare și în campaniile anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 126, fig. 149). Piese de acest tip sunt frecvent întâlnite în siturile traco-getice de la Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, fig. 64/6, 7, 9, 10), Alcedar (Haheu 1998, 126, fig. 3/1, 2, 8), Hârtopol Mare (Cebotarenco 1997, pl. 4/1-4), Brad (Ursachi 1995, 134, pl. 229) etc.

Râșnițele de mână au fost descoperite în stratul cultural și sunt documentate prin două pietre de râșnițe plate (fig. 47/5, 6) și trei percutoare (fig. 47/3, 9, 11), confecționate din piatră de gresie. Pietrele de râșniță aveau formă quasi-polygonală în plan, iar percutoarele erau quasi-elipsoidale. Toate piesele poartă urme de utilizare intensă. Uneltele de acest tip sunt bine documentate la Saharna Mare, fiind atestate și în campaniile anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 126, fig. 150/1-3). De asemenea, astfel de râșnițe sunt întâlnite și în alte așezări traco-getice, cum ar fi: Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, fig. 65), Măscăuți „Dealul cel Mare” (Zanoci 2004, fig. 14/1, 2), Satu Nou “Valea lui Voicu” (Irimia, Covicovici 1989, 148, fig. 30/1) etc.

Ustensilele din lut au fost descoperite atât în complexe, cât și în stratul cultural, fiind documentate prin 33 fusaiole, nouă rondele, un fragment de lingură pentru turnat metal și două creuzete (?).

Fusaiiolele au fost lucrate din pastă de lut cu impurități de șamotă. Ele au fost arse neuniform, având culoarea ce variază de la cărămiziu/brun la cenușiu. Fusaiiolele după formă, indiferent de dimensiunile lor absolute, pot fi grupate în patru tipuri:

Tipul I – fusaiiole de formă bitronconică – 20 exemplare (cat. nr. IV.2, 6-8, 12-19, 21, 23; fig. 15/7-8, 10-13; 22/13; 28/3; 34/11; 48/1-7, 9-11). De regulă înălțimea lor este cuprinsă între 1,9 și 3,4 cm, diametrul maxim variază între 2,3 și 3,9 cm, diametrul bazelor este de 0,7-2,0 cm, iar diametrul orificiului – de 0,5 și 1,1 cm.

Tipul II – fusaiiole de formă tronconică – șapte piese (cat. nr. IV.1, 3, 9, 11, 20, 22, 28; fig. 15/9; 28/1, 2; 48/8, 17-19). Înălțimea lor variază între 1,5 și 2,2 cm, diametrul bazei mici fiind cuprins

între 0,9 și 2,1 cm, al celei mari – între 2,5 și 4,1 cm, iar al orificiului – între 0,5 și 0,9 cm.

Tipul III – fusaiiole de formă sferică – cinci exemplare (cat. nr. IV.4, 10, 24-26; fig. 48/12-16). Acestea au diametrul cuprins între 2,0 și 2,3 cm, iar diametrul orificiului – între 0,4 și 0,7 cm.

Tipul IV – fusaiiole de formă cilindrică – un exemplar (cat. nr. IV.5; fig. 48/20).

Fusaiiole de aceste tipuri au fost descoperite la Saharna Mare și în campaniile anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 126-127, fig. 152-156). Această categorie de piese este pe larg răspândită la siturile traco-getice din sec. VII/VI-III a. Chr. (Arnăuț 2003, 115-116; Teodor 1999, 74, fig. 50; Zanoci 1998, 81, fig. 77, 78).

Rondelele, de asemenea, au fost atestate în complexe, precum și în stratul cultural. Ele au fost confecționate din pereții unor vase modelate cu mâna (cat. nr. IV.34, 35, 37, 38, 40-42; fig. 28/4; 31/2; 32/22, 23; 48/23-25) sau din pereți de amfore grecești (cat. nr. IV.36, 39; fig. 48/22, 26). Rondelele au forma cilindrică cu înălțimea de 0,6-0,9 cm și diametrul de 2,5-4,5 cm. Astfel de piese sunt cunoscute și alte situri traco-getice, printre care la Alcedar (Haheu 1998, fig. 5/15, 16), Curteni (Iconomu 1981-1982, fig. 17/11), Brad (Ursachi 1995, 140, pl. 241/4-15) etc.

Lingura pentru turnat metal (cat. nr. IV.34; fig. 48/21) a fost confecționată din lut cu degresanți de șamotă mărunță, având arderea neuniformă și incompletă. Culoarea ei variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Atât piesa în întregime, cât și cavitatea ei aveau forma ovală în plan. Două linguri similare au fost atestate la Saharna Mare în anul 2002 (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 127, fig. 157/2, 3). Astfel de piese sunt larg răspândite atât cronologic, cât și în spațiu. Acestea sunt cunoscute în epoca bronzului, în arealul culturii Costișa – la așezarea Botoșana (Teodor 1979-1980, 46, fig. 6/1, 2). În prima epocă a fierului ele sunt atestate în cultura Babadag – la așezarea Garvăn „Mlăjitul Florilor” (Jugănar 2005, 75-79, 141, fig. 47/8), în cultura Gava – așezarea Grănicești (László 1994, 64, 233, fig. 13/1). În secolele VI/V-III a. Chr. piese similare sunt cunoscute la așezarea Stâncești (Florescu, Florescu 2005, fig. 103), în necropola plană de la Hansca-Lutărie (Никулиця 1987, рис. 28/9, 10) etc.

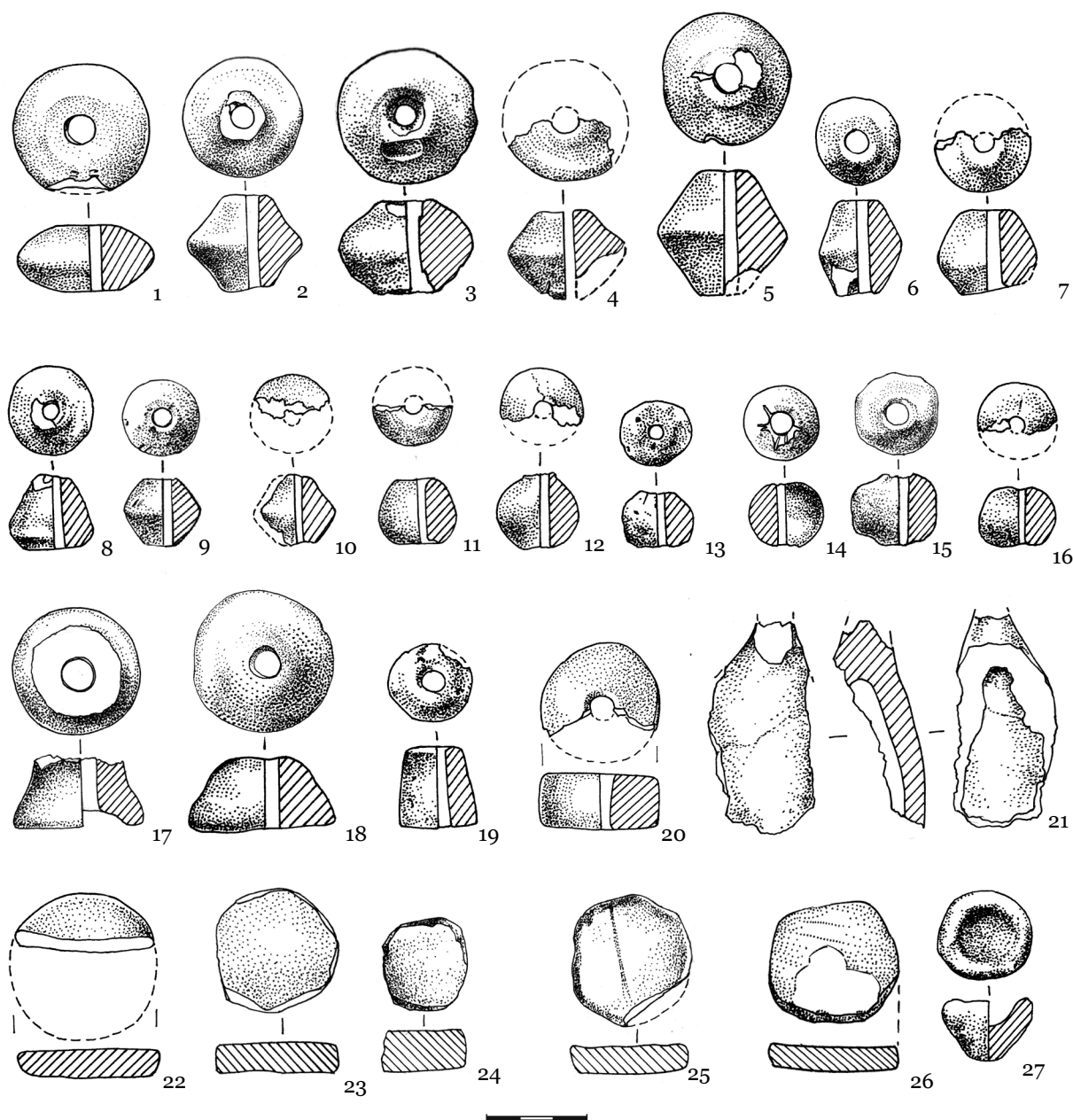

Fig. 48. Saharna Mare. Ustensile din lut din stratul cultural.

Arme

Armele descoperite la cetatea Saharna Mare sunt reprezentate de un vârf de lance, un manșon de lance și trei vârfuri de săgeată.

Vârful de lance (cat. nr. I.7; fig. 49/1) a fost confecționat din fier și avea vârful scurt, cu profil romboidal în secțiune, iar manșonul lung de formă tronconică. Astfel de arme mai sunt cunoscute la Bunești (Bazarciuc 1983, 255, fig. 4/7), Botoșana (Teodor 1999, 253, fig. 67/7) etc. *Manșonul de lance* (cat. nr. I.6; fig. 49/2), de asemenea, a fost confecționat din fier și, după toate particularitățile

sale, făcea parte de la o piesă de tipul celei descrise mai sus. Un manșon similar a fost atestat și în așezarea de la Bunești (Teodor 1999, 255, fig. 69/9).

Vârfurile de săgeată (cat. nr. I.8-10; fig. 15/2; 39/3; 49/3) au fost confecționate din bronz și sunt de tipul „cu trei muchii” și dulie de înmănunchare interioară. Un vârf de săgeată similar a fost descoperit anterior la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 128, fig. 147/13). Acest tip de armă este destul de frecvent întâlnit atât în așezările, cât și în necropolele traco-getice din sec. IV-III a. Chr. (Arnăuț 2003, 119-121).

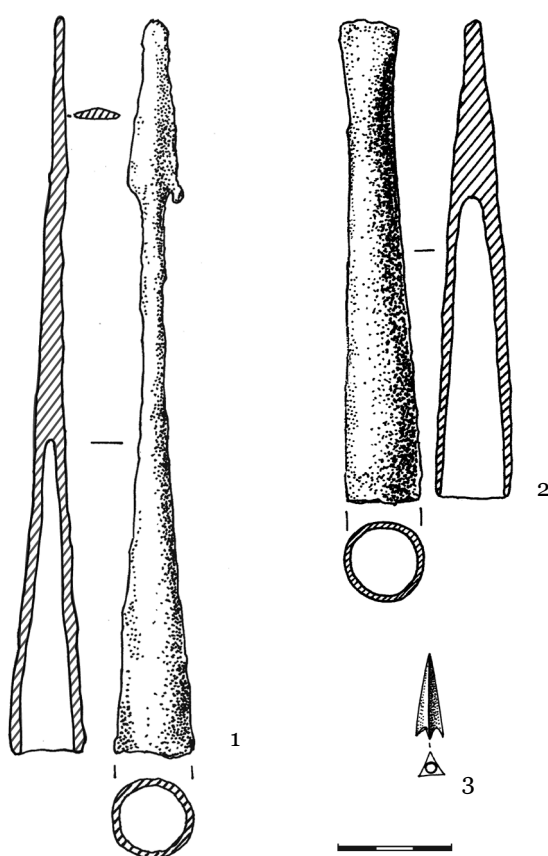

Fig. 49. Saharna Mare. Arme din metal
(1-2 - fier; 3 - bronz).

Piese de podoabă

Categoria pieselor de podoabă este documentată prin trei brățări, două verigi, patru inele de buclă, un inel, două fibule, trei detalii de la fibule, două aplici, 15 mărgelile și două pândantive.

În majoritatea cazurilor, ele au fost atestate în stratul de cultură și, mai rar, în complexe. Interes prezintă piesele descoperite în contextul unui „tezaur”, compus din două brățări – una din cupru (cat. nr. I.14; fig. 50/4) și una din argint (cat. nr. I.15; fig. 50/5), trei inele de buclă (cat. nr. I.16-18; fig. 51/1-3), o aplică (cat. nr. I.26; fig. 51/10), 15 mărgelile întregi (cat. nr. V.1-15; fig. 52) și 12 fragmentare. Toate piesele au apărut la adâncimea de 16-20 cm și erau „împrăștiate” pe o suprafață restrânsă de circa 1 m².

Brățările după formă sunt de două tipuri: cu capetele prinse și spiralice. Primul tip este reprezentat de o piesă confecționată din cupru (cat. nr. I.14; fig. 50/4)¹¹, ornamentată cu o nodozitate în

¹¹ O eventuală analiză chimică a acestui metal ne va permite sa stabilim mai adecvat componența lui.

locul sudurii, incizii pe marginea interioară și cu decor în relief pe marginea exterioară. O brățară similară, din argint, este cunoscută în mormântul nr. 1, al tumulului (14) scitic de la Ljubereck, datat cu a doua jumătate a sec. IV - începutul sec. III a. Chr. (Петренко 1978, 55, таб. 44/13). Aceste brățări sunt considerate a fi de schemă La Tène și sunt încadrate în a doua jumătate a sec. IV - sec. III a. Chr. (Петренко 1978, 55; Нефедова 1992, 25-28).

Brățările spiralice sunt prezente printr-un exemplar confecționat din argint (cat. nr. I.15; fig. 50/5) și prin altul – din fier (cat. nr. I.13; fig. 50/3).

Piesa de argint are patru spirale, capetele ei aplatizate fiind ornamentate prin incizie. Cea mai apropiată analogie pentru ea poate fi găsită în tezaurul de la Mateuți (Нудельман, Рикман 1956, 129-131, рис. 1; Никулиця 1977, 103-104, рис. IX, X; Kaşuba, Haheu, Levički 2000, 75-76, pl. XLVII), aflat la o distanță de circa 12 km. Aceste brățări se deosebesc, însă, prin numărul de spirale (cea de la Mateuți are doar trei spirale) și prin lipsa punctelor imprimate pe exemplarul de la Saharna Mare. Piese asemănătoare, însă confecționate din bronz, se întâlnesc și în așezarea Poiana (Teodor, Nicu, Țau 1999, 27, fig. 1/1, 3, 5, fig. 2/1, 3, 5). Brățări plurispiralice din bronz sau argint au fost atestate și la Bunești. Acestea, însă, au capetele terminate cu protome stilizate, în formă de cap de șarpe sau alte animale (Bazarciuc 1981, 565-567, fig. 4/1, 2; Bazarciuc 1983, 263-264, fig. 22/1, 2; Bazarciuc 1987, 37, fig. 5/3, 4). Piese similare (din bronz) sunt cunoscute în necropolele de la Ismail (Андрух, Чернов 1990, 156, рис. 2/12), Enisala (Simion 1971, 92, fig. 19/e) de la Dunărea de Jos, precum și la alte monumente din sec. IV-III a. Chr.

Brățara din fier (fig. 50/3) avea două spirale și a fost confecționată dintr-o sârmă rotundă în secțiune. La un capăt s-a păstrat o protomă de formă tronconică. Brățările executate din sârmă sau din bară de fier se întâlnesc mai rar în sec. VI-III a. Chr. De regulă, ele sunt monospiralice – Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, fig. 69/2), Cotu-Copălău (Șovan, Ignat 2005, 48, pl. 11/3), Brad (Ursachi 1995, 238, pl. 207/6, 10, 15) etc., mai puțin fiind cunoscute cele plurispiralice (Saharna Mare). Brățările de fier, însă vor căpăta o răspândire mult mai largă în perioada dacică (Ursachi 1995, 237-238).

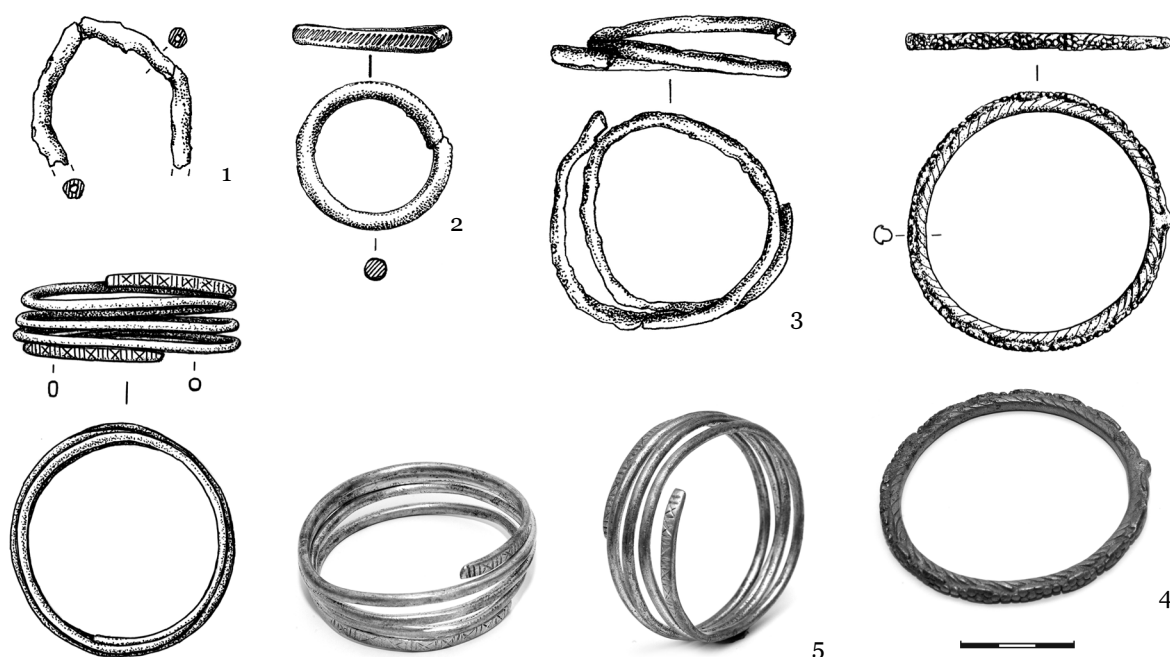

Fig. 50. Saharna Mare. 1, 2 - Verigi; 3-5 - brățări (1-3 - fier; 4 - cupru; 5 - argint).

Verigile (cat. nr. I.11, 12; fig. 50/1, 2) au fost executate din sârmă de fier, rotundă în secțiune. Ele au formă circulară cu diametrul de cca 4 cm. Una din piese (fig. 50/2) a fost ornamentată pe marginea exterioară cu un șir de incizii.

Inelele de buclă (cat. nr. I.16-19; fig. 51/1-4) descoperite la Saharna Mare au diametrul de 4,0-4,9 cm și au fost confecționate din sârmă de argint cu diametrul de 0,20-0,28 cm. Capetele sunt libere și se termină cu proeminențe conice. Piese de acest tip au fost descoperite și în tezaurul de la Mateuți (Нудельман, Рикман 1956, 129-131, рис. 1), însă acestea sunt mai mici în diametru (3,7 cm), iar sârma din care au fost ele confecționate este mai groasă (0,4 cm). Sunt asemănătoare ca formă și piesele de argint descoperite la Bunești (Bazarciuc 1981, 565, fig. 3), însă și aici diametrul lor este mai mic (1,8-2,4 cm). Mai aproape ca dimensiuni sunt piesele descoperite în cadrul grupului Ciunbrud (sec. VI-V a. Chr.), unde au fost descoperite circa 70 exemplare, dintre care doar patru sunt confecționate din metale prețioase, restul – din bronz (Vasiliev 1972, 22-27, pl. VI/2, VII/6; Vasiliev 1980, 98).

Inelul (cat. nr. I.20; fig. 51/5) a fost confecționat din bronz și avea capetele libere, unul dintre care se termină într-o protomă triunghiulară, asemă-

nătoare unui cap de șarpe, ornamentată cu linii incizate, oblice.

Fibulele (cat. nr. I.21-25; fig. 15/4; 51/6-9) sunt reprezentate de două piese întregibile și trei fragmente/părți componente – ac, piciorușe. Acestea pot fi atribuite fibulelor de tip Duchov/Dux. Asemenea piese, deși nu se găsesc frecvent la monumentele din spațiul balacano-carpato-ponctic, totuși nu prezintă o raritate. Numai la siturile Saharna Mică și Saharna Mare au fost descoperite până la momentul de față șapte piese întregibile sau fragmentare. În jurul datării acestui tip de fibule s-au purtat mai multe discuții. Unii le datau cu sec. III a. Chr. (Никулицэ 1977, 22, рис. 1), alții cu sec. IV a. Chr., ori prima jumătate a sec. III a. Chr. (Щукин 1994, 70, рис. 16, 113). Actualmente, însă, se consideră că perioada utilizării lor corespunde sec. IV-III a. Chr. (Teodor 1999, 106, 250, fig. 64/13; Arnăut 2003, 129-132).

Aplicele sunt reprezentate de o piesă de formă concavă (cat. nr. I.26; fig. 51/10), confecționată din argint și una cruciformă (cat. nr. I.27; fig. 39/2), lucrată din foiță de bronz. Acestea făceau parte, probabil, de la piese vestimentare mai complexe.

Mărgelele descoperite la Saharna Mare au fost confecționate din chihlimbar (cat. nr. V.1-15; fig.

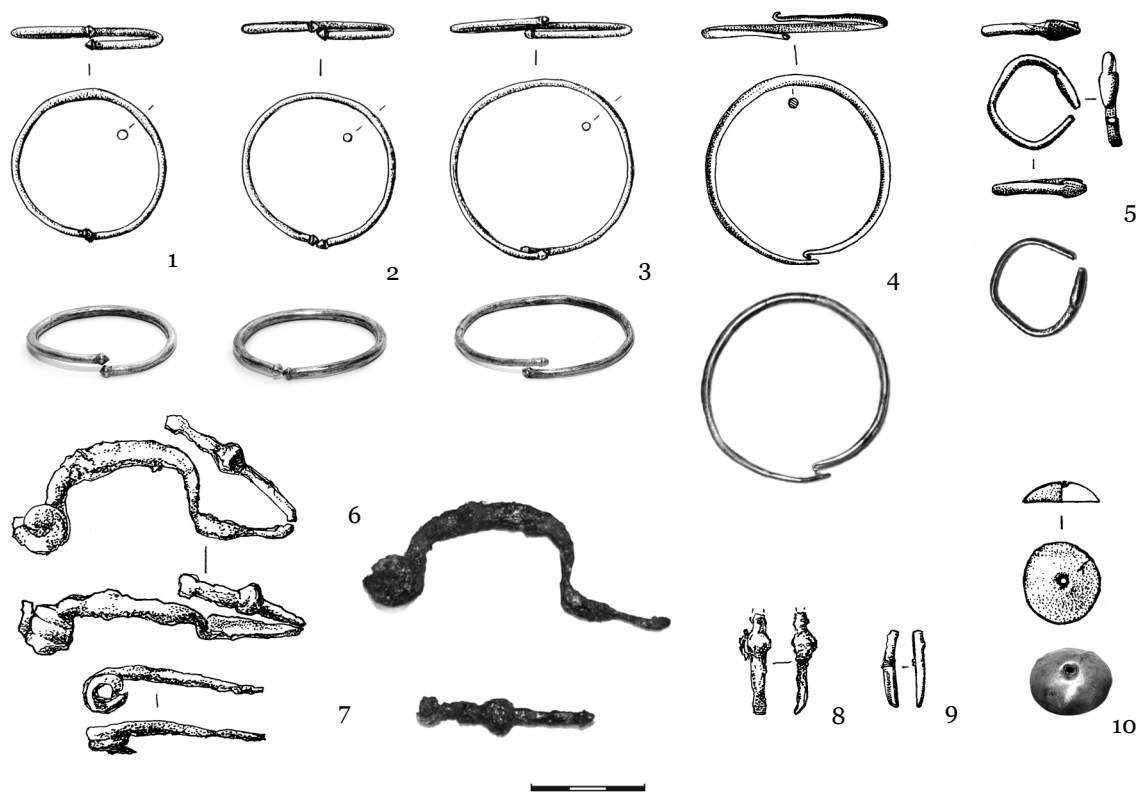

Fig. 51. Saharna Mare. 1-5 - Obiecte de podoabă; 6-10 - piese vestimentare (1-4, 10 - argint; 5 - bronz; 6-9 - fier).

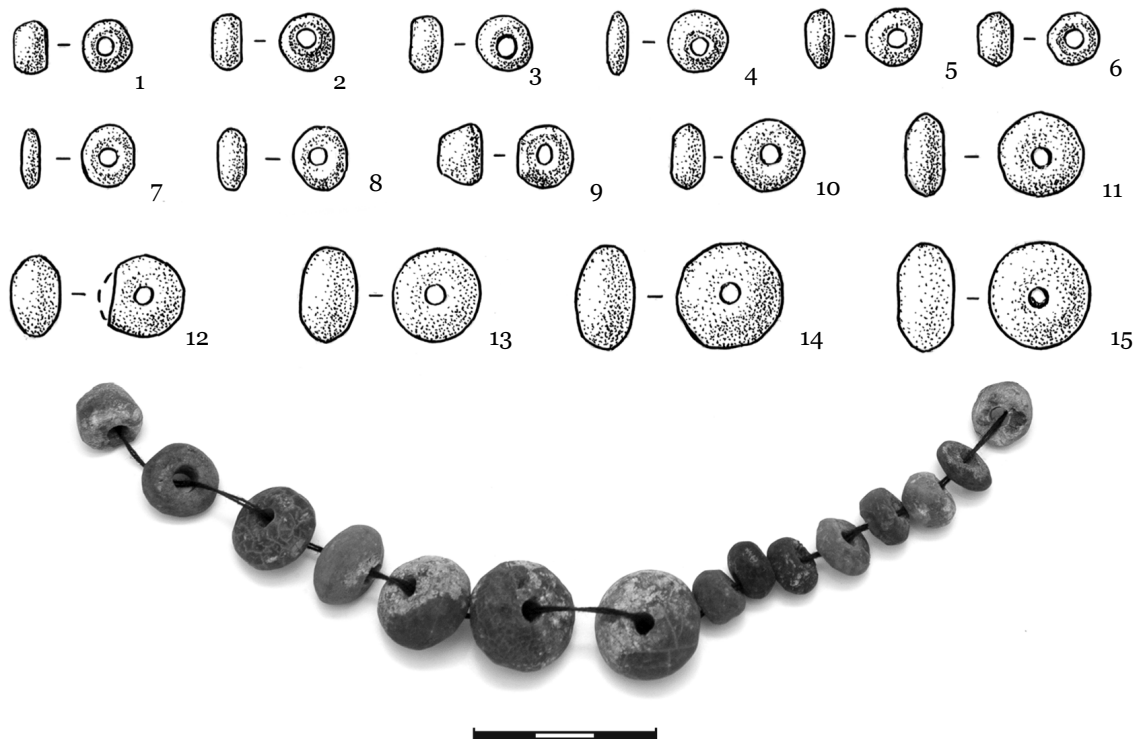

Fig. 52. Saharna Mare. Mărgele din chihlimbar.

52). Ele au forma elipsoidală, dimensiunile lor variind de la 0,8 la 1,7 cm în diametru și de la 0,3 la 1 cm – ca înălțime (grosime). Astfel de mărgelile sunt cunoscute după piesele din tezaurul nr. 2 de la Bunești (71 piese), datat în sec. IV-III a. Chr. (Bazarciuc 1987, 37-39, fig. 6/4). Mărgelile de chihlimbar, numai că de alte forme, au fost sesizate în mormintele de tip Ciumbrud din Transilvania – Sfântu Gheorghe (Székely 1960, 374, fig. 3/3), Blaj (Vasiliev 1972, 22, pl. 5/6), Ozd (Vasiliev 1980, 101-102) etc., încadrate în sec. VI-V a. Chr. Ele se întâlnesc și în necropolele scitice din sec. VI-III a. Chr. (Петренко 1967, 34).

Pandativele sunt reprezentate de o piesă (cat. nr. III.16; fig. 47/8) confecționată din piatră de silex și una – din scoică de râu (cat. nr. VI.1; fig. 31/3).

Ceramică

În stratul cultural din secțiunile cercetate a fost sesizat un număr considerabil de fragmente de la vase din ceramică, modelate cu mâna, sau confec-

ționate la roata olarului. Ambele categorii după tehnologia de confecționare, ardere și decor sunt completamente similare recipientelor descoperite la acest sit prin cercetările anterioare și se încadrează în linii majore în sec. VII-III a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 130-140, fig. 119-144).

Categoria vaselor modelate cu mâna este reprezentată prin fragmente, sau recipiente grafic întregibile de diverse tipuri: vase/oale, străchini, cești, vase miniaturale etc. În cadrul acestei categorii se evidențiază:

- Vase cu profilul S-oidal, gâtul arcuit, buza răsfântă în exterior și trunchiul globular (fig. 55/1, 5, 9-11; 56/1; 57/3, 6-8). Unele recipiente sunt ornamentate în zona joncțiunii gâtului cu trunchiul cu un șirag de alveole (fig. 57/8). Acest tip de vase este caracteristic sortimentului ceramic de la monumentele din sec. VII-III a. Chr.: Cartal-Orlovka (Sîrbu, Niculiță, Vanciușgov 2000, 80, fig. 2/4, 5), Cîlic-Dere, Orbeasca de Sus (Moscalu 1983, 381, pl. V/2) etc.

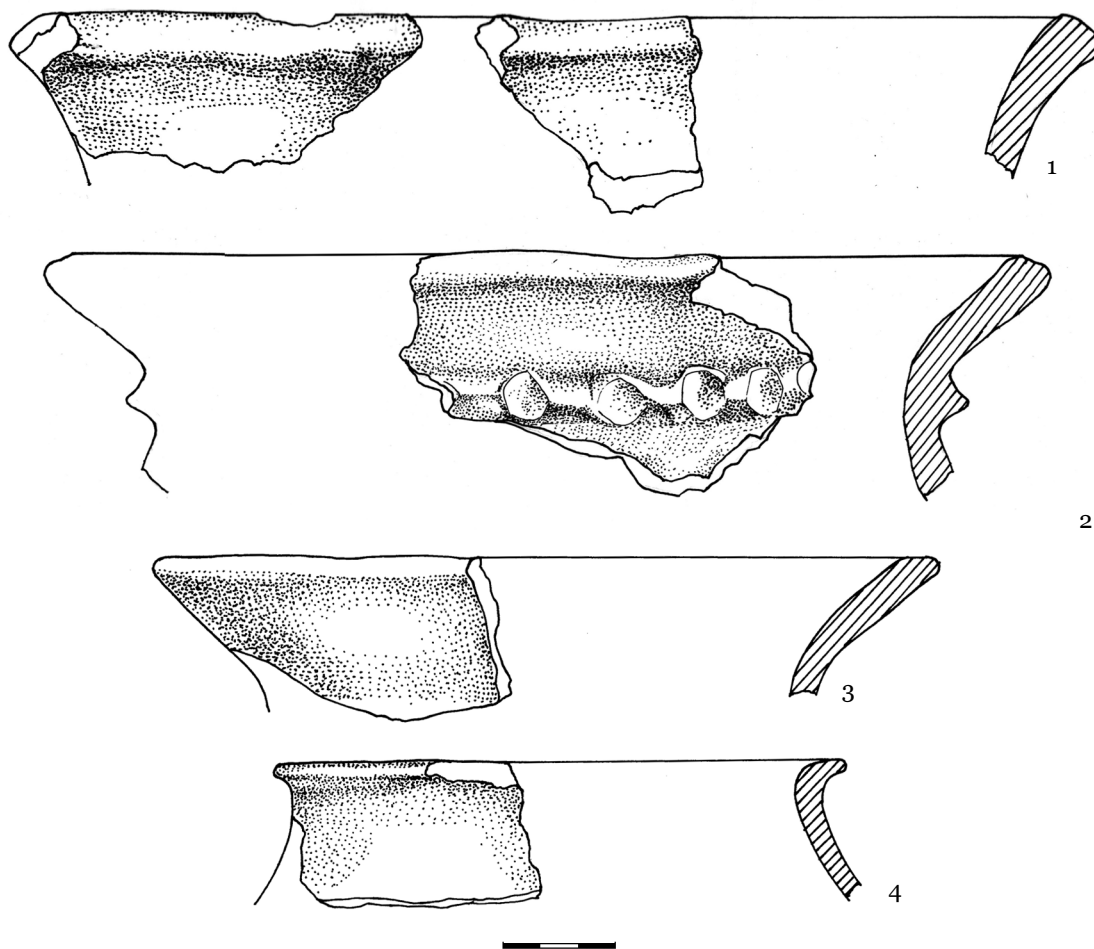

Fig. 53. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

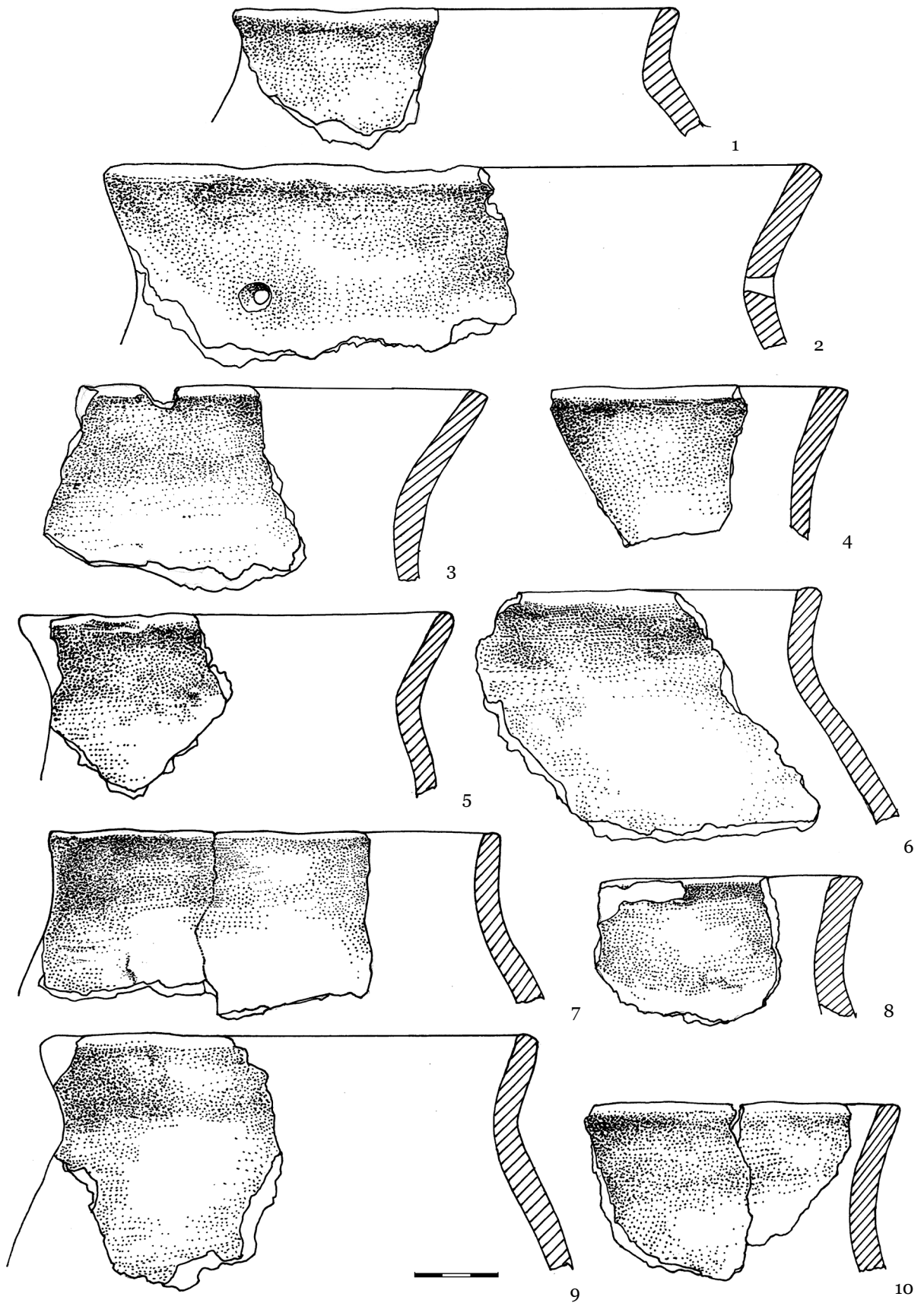

Fig. 54. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

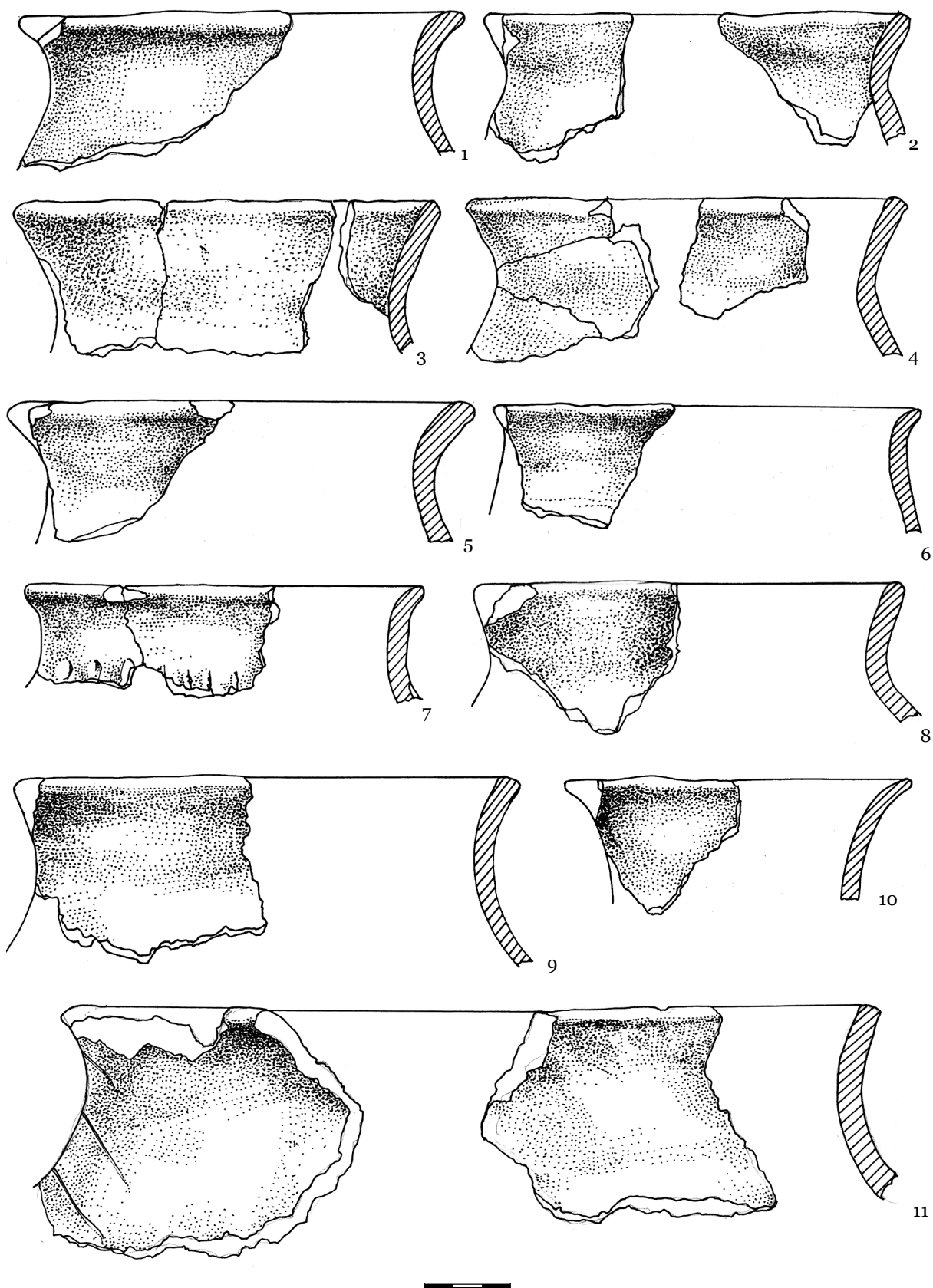

Fig. 55. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

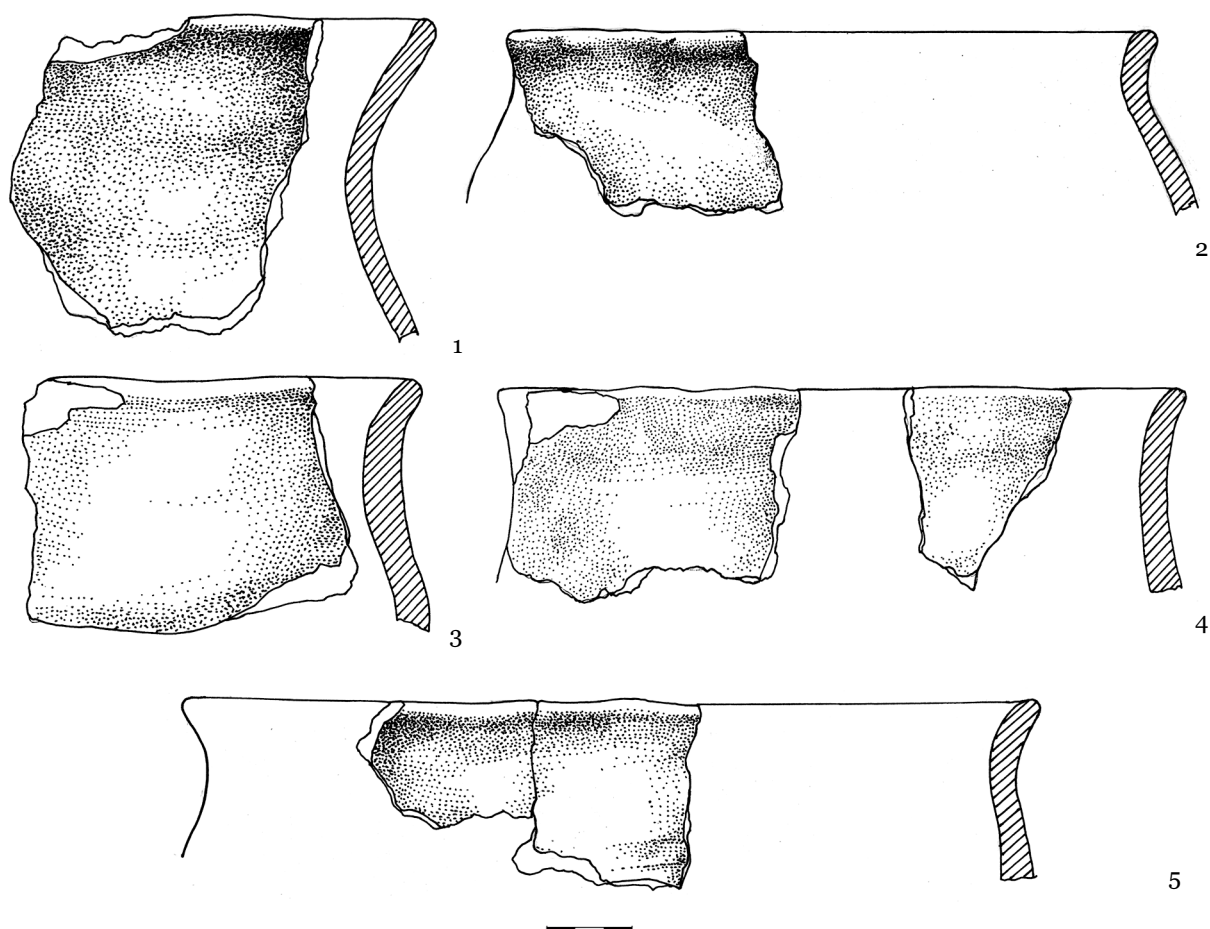

Fig. 56. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

- Vase cu gâtul înclinat în exterior și trunchiul globular (fig. 57/2, 3, 5, 9; 55/3, 4; 57/4). Exemplare de acest tip sunt frecvent întâlnite la monumentele de la Butuceni, Răcățău (Moscalu 1983, 403, pl. XI/2), Enisala (Simion 1971, 86, fig. 16/d).
- Vase cu gâtul cilindric, buza verticală și trunchiul globular (fig. 54/1, 6, 7, 10; 57/2). Fragmente ale acestor recipiente sunt frecvent întâlnite atât la Saharna Mare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 339, fig. 121/3, 122/1-3), cât și în cadrul altor situri.
- Vase fără gât cu buza arcuită în exterior ce trece lent în umărul trunchiului globular (fig. 53/4). Aceste recipiente sunt mai rar întâlnite la monumentele din sec. IV-III a. Chr., fiind cunoscute prin descoperirile de la așezarea Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 212, fig. 86/4), necropola Enisala (Simion 2003, 307, fig. 7/9) etc.
- Vase fără gât în formă de clopot cu diametrul maxim în sfertul al treilea al trunchiului (fig. 58/1, 2, 7; 59/1, 3, 4). De regulă, vasele acestui tip sunt ornamentate pe linia diametrului maxim cu decor în relief în formă de brâu alveolar, sau cu câte un șirag de alveole întrerupt de două ori patru suporturi segmentoidale (fig. 58/1, 7; 59/3). Unele piese sunt ornamentate numai cu câte un șir de alveole (fig. 59/4), iar altele sunt lipsite de decor (fig. 59/1). Vasele în formă de clopot sunt cele mai răspândite, începând cu sec. V a. Chr. și până la finele sec. III a. Chr., fiind atestate în: Moldova (Pârjolteni, Dănceni, Slobozia, Poiana), Dobrogea (Cernavoda, Ravana), Muntenia (Cernica, Tigveni), Transilvania (Cluj-Mănăstur) etc. (Никулицэ 1987, 45, рис. 2).
- Vase fără gât în formă de clopot cu diametrul maxim în partea de mijloc al trunchiului, care este marcat cu câte două suporturi segmentoidale, amplasate simetric (fig. 61/1, 2). Ele, la fel, sunt întâlnite la majoritatea monumentelor din sec. IV-III a. Chr.
- Vase fără gât cu trunchiul ondulat în formă de sac (fig. 59/2). Unele recipiente au decor în formă de suporturi segmentoidale (fig. 61/4) sau în formă de cilindru amplasat în partea de sus

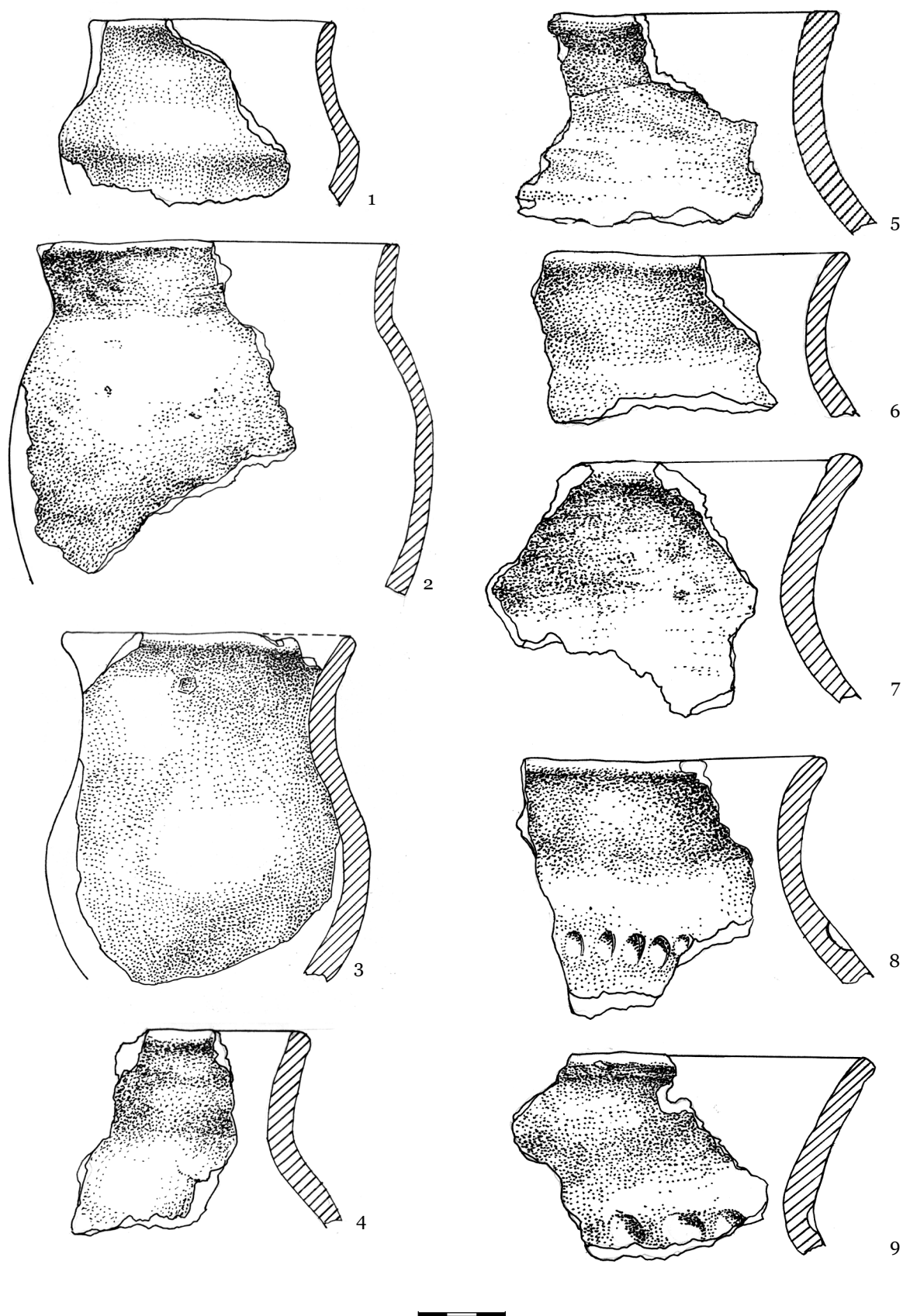

Fig. 57. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

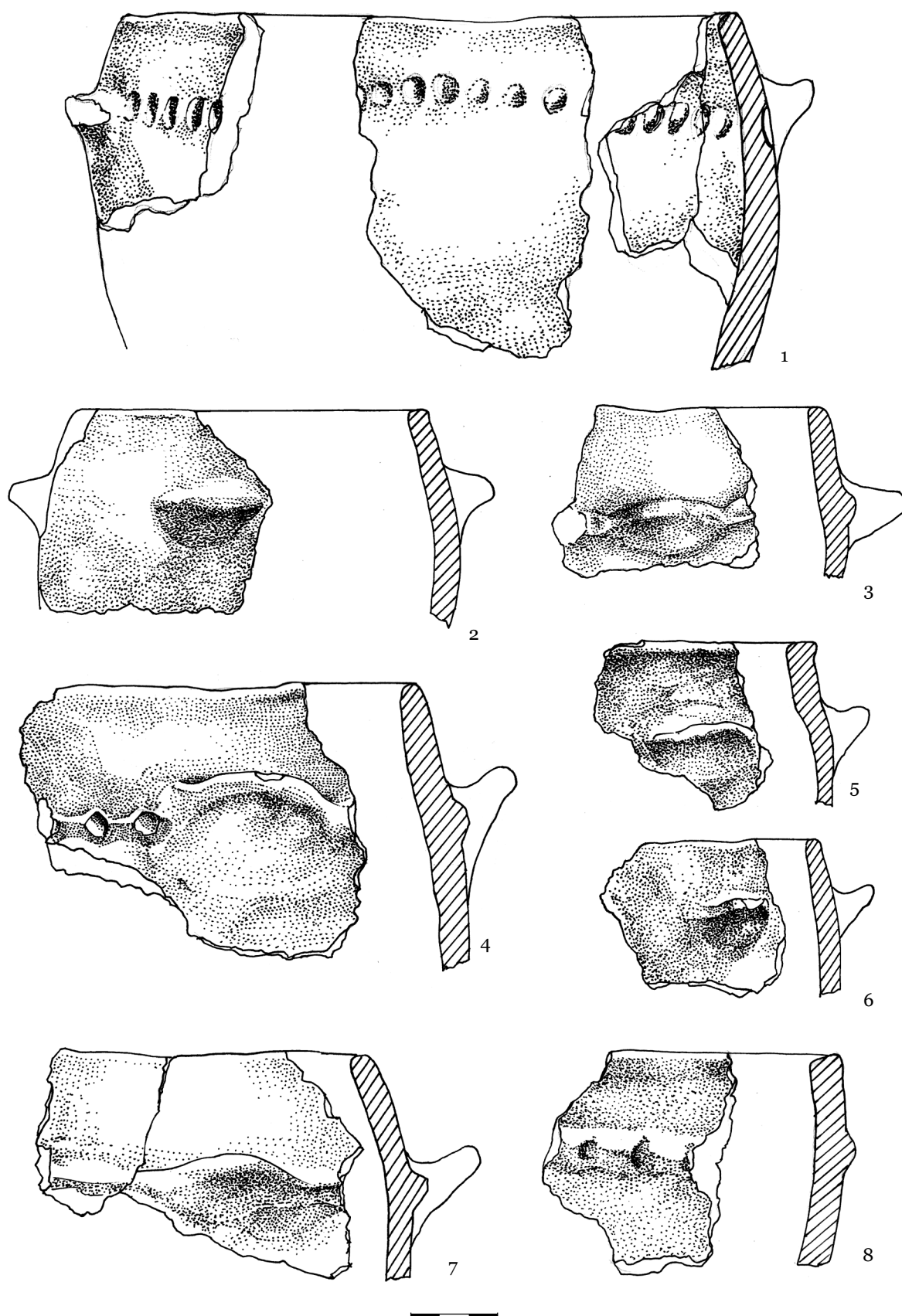

Fig. 58. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

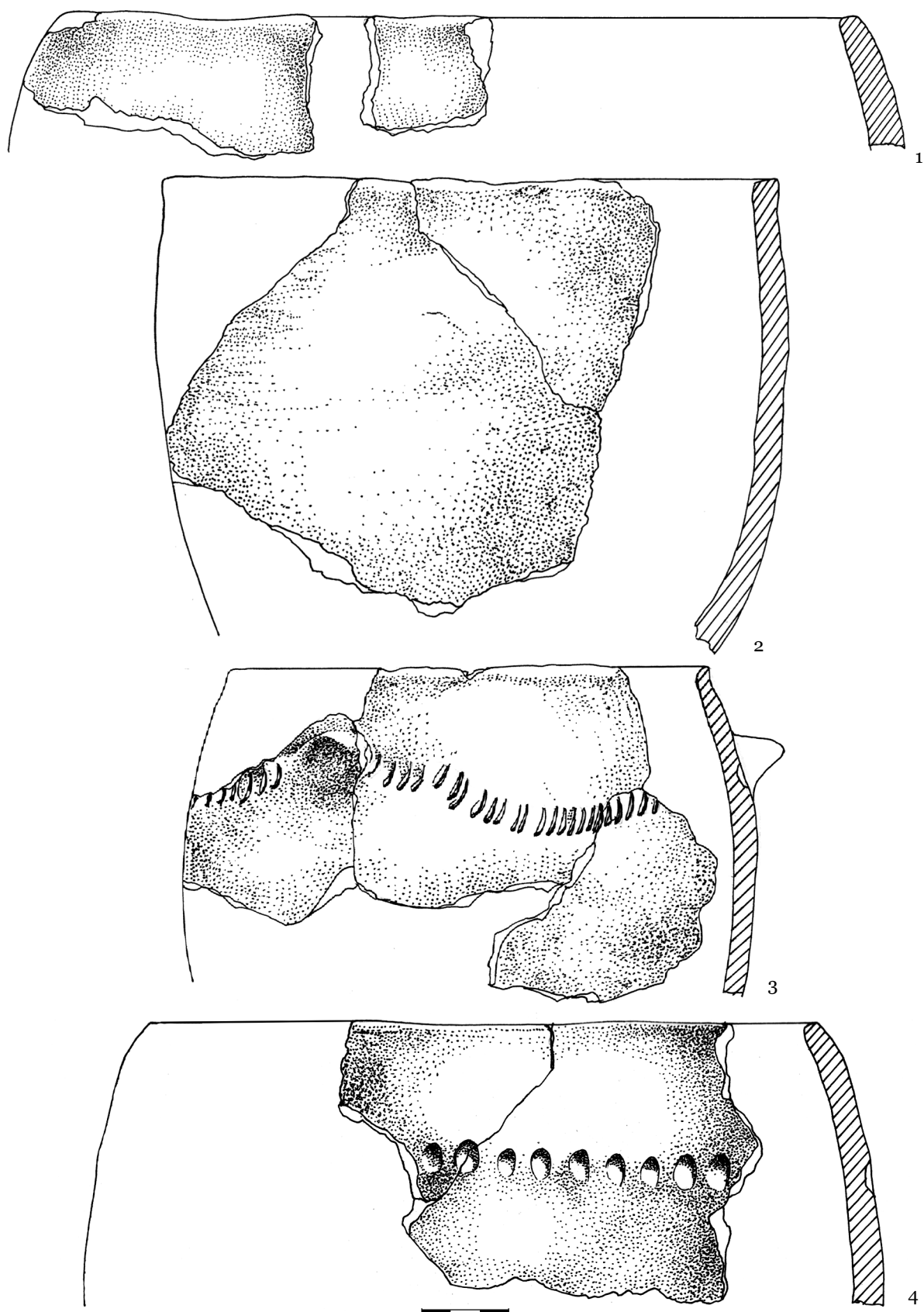

Fig. 59. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

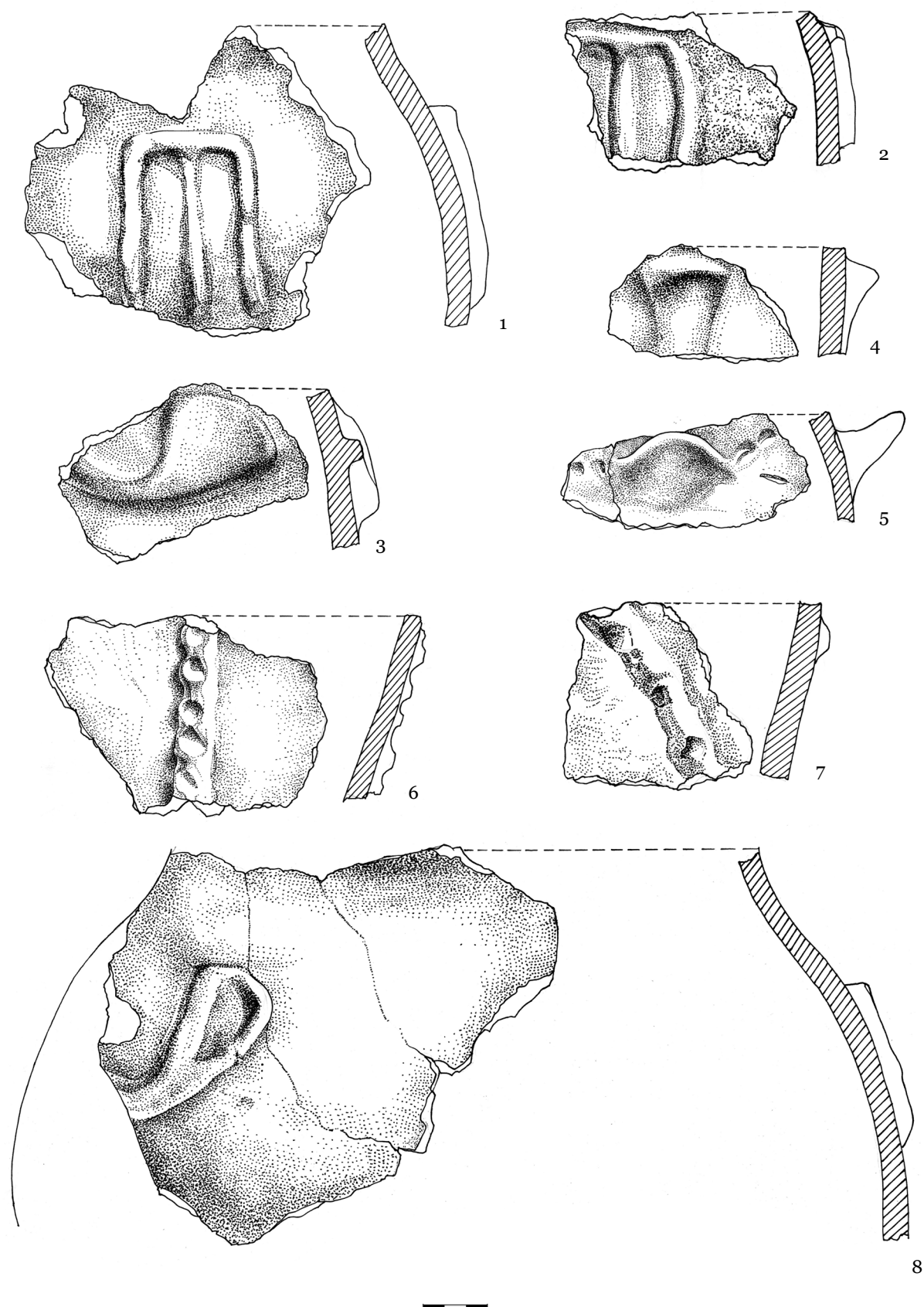

Fig. 60. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

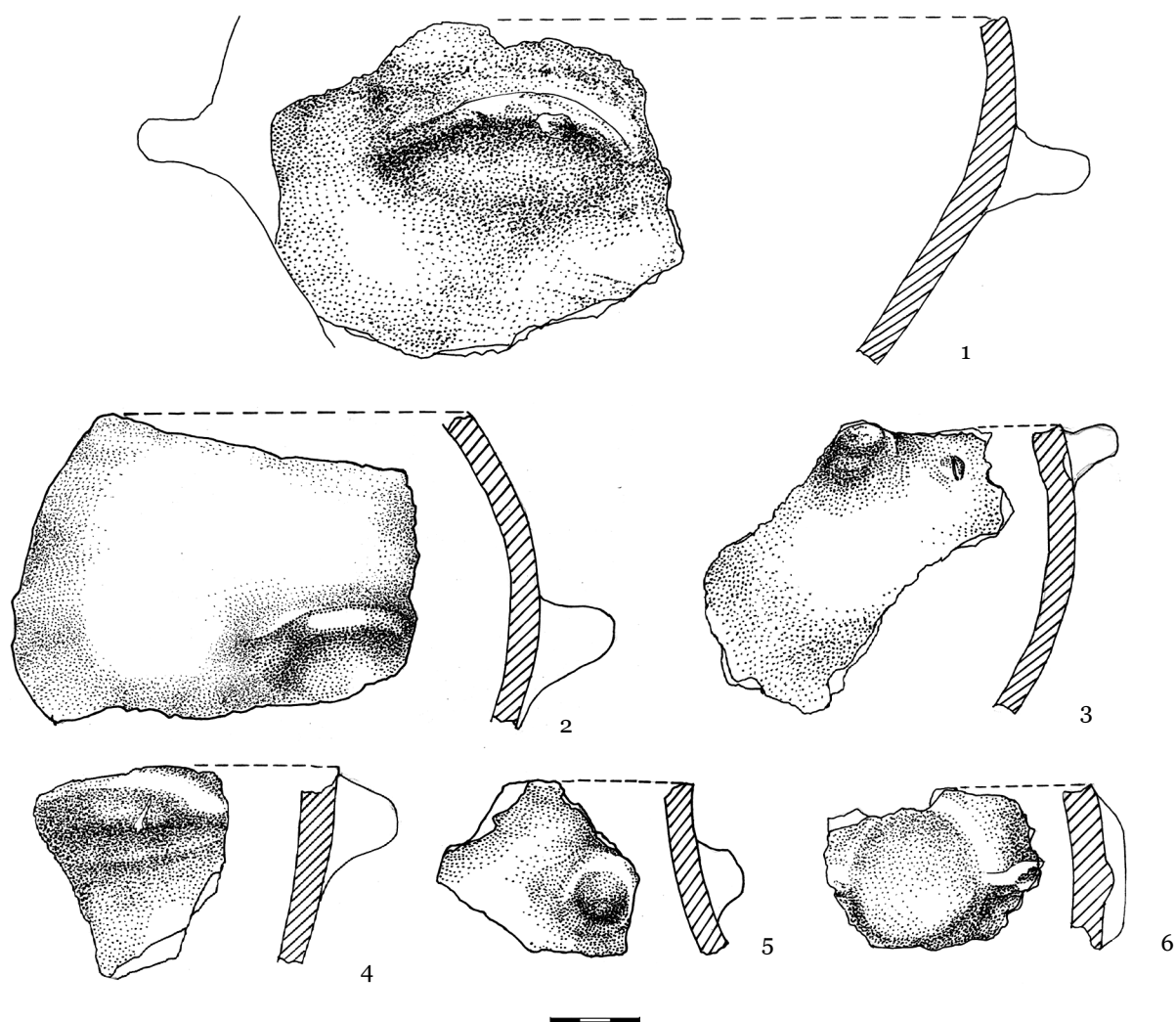

Fig. 61. Saharna Mare. Fragmente de oale din stratul cultural.

- al trunchiului (fig. 61/5, 6). Vasele de acest tip sunt cunoscute după descoperirile de la Hansca (Никулицэ 1969, 136, таб. 1/4), Poiana (Vulpe, Teodor 2003, 622, fig. 143/3, 4), Murighiol (Moscalu 1983, 409) etc.
- Vase-chiup, ornamentate cu decor în relief în formă de riton (fig. 60/3, 4, 8), trident (fig. 60/1, 2) sau brâu alveolar amplasat vertical pe suprafața vasului (fig. 60/6). Recipiente cu astfel de ornament au fost descoperite la Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 208-210, fig. 82-84), Țifu (Moscalu 1983, 382, pl. XII/3).
  - Străchini cu trunchiul tronconic rotunjit, buza bine pronunțată, fundul plat neevidențiat (fig. 67/4). Un exemplar similar a fost descoperit anterior la Saharna Mare în groapa nr. 62, care a fost încadrată în sec. VIII-VII a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 121, fig. 118/5).
  - Străchini cu trunchiul tronconic, partea de sus puțin pronunțată, cu buza teșită în exterior. Pe linia diametrului maxim al trunchiului sunt amplasate simetric suporturi segmentoidale, îndreptate în sus (fig. 67/1, 2). Astfel de străchini sunt cunoscute la situl Saharna Mare prin cercetările anterioare (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 256, fig. 38/3). Exemplare similare au fost descoperite și la alte monumente, cum ar fi: Glinjeni (Гольцева, Кашуба 1995, таб. LXXXIV/3, LXXXV/3, 5). Cronologic aceste forme de străchini se încadrează în sec. VII-VI/V a. Chr. (Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008, 45).
  - Străchini tronconice cu partea de sus înaltă, înclinată în interior și buza teșită (fig. 64/1, 2). Unele recipiente au partea de sus verticală (fig. 64/6), sau înclinată în interior (fig. 64/3,

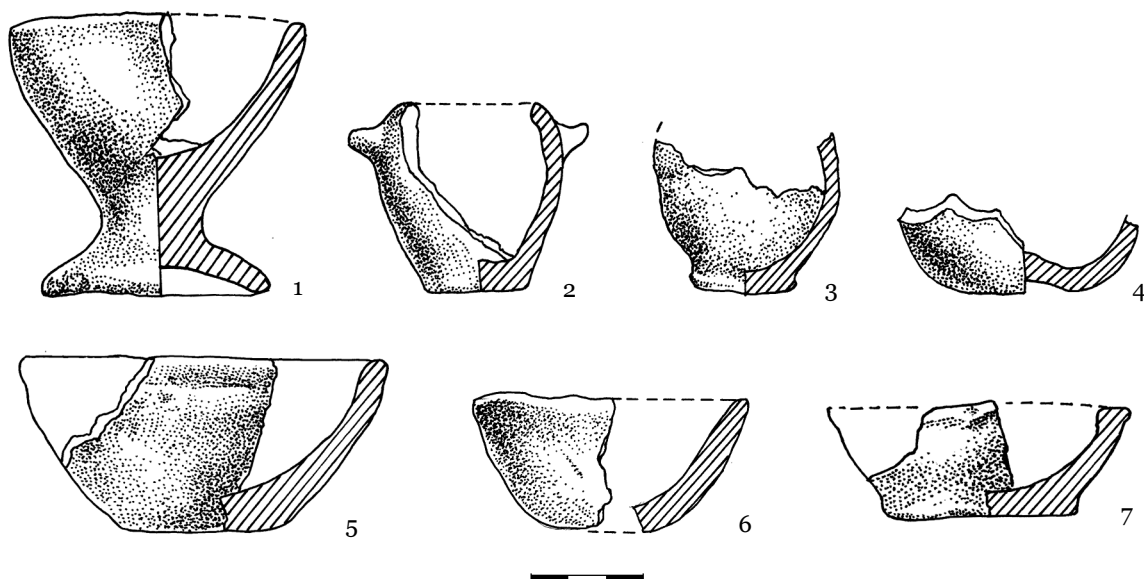

Fig. 62. Saharna Mare. Fragmente de vase din stratul cultural.

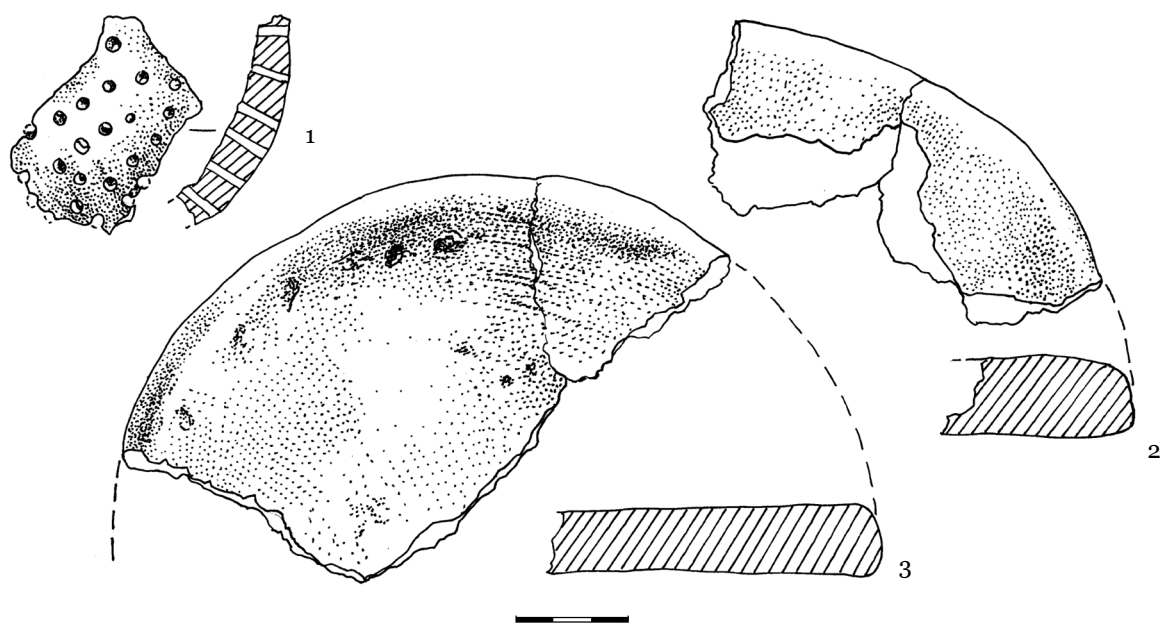

Fig. 63. Saharna Mare. Fragmente de ceramică din stratul cultural.

- 4). De regulă, aceste exemplare cronologic se încadrează în setul de ceramică din sec. VII-VI/V a. Chr. (Гольцева, Кашуба 1995, таб. LXXXV/3).
- Străchini tronconice cu buza înaltă înclinată (fig. 65/1, 2) sau răsfrântă în interior (fig. 66/4-6). Exemplare similare au fost descoperite la Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 219, fig. 93/7), Alexandria Vii (Moscalu 1983, 385, pl. LIII) etc. și sunt încadrate în sec. VI-V a. Chr.
  - Străchini cu trunchiul sferoidal (fig. 65/4; 66/10). Aceste recipiente sunt cunoscute după descoperirile de la diferite monumente, însă într-un număr relativ restrâns. Cronologic străchinile cu trunchiul sferoidal sunt atestate în sec. VI-V a. Chr. (Moscalu 1983, 385, pl. LIII), deși nu lipsesc și la monumentele din sec. IV-III a. Chr., cunoscute după recipientele din primul nivel dacic de la Soltovino-Cetățuie (Vasiliev et al. 2002, 53-56, 203, fig. 61/1, 2), sau de pe acropola cetății de la Brad, nivelul I,

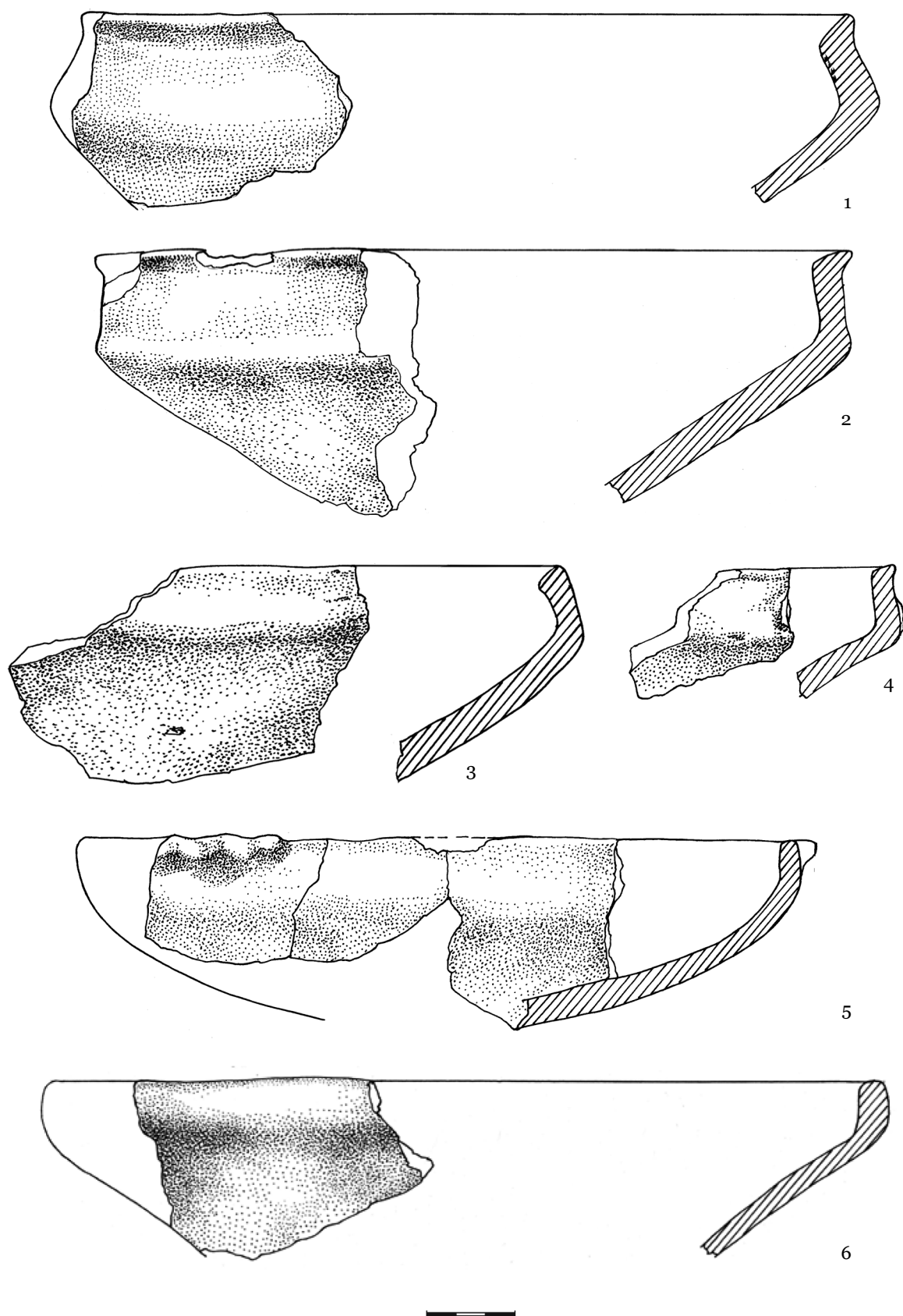

Fig. 64. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

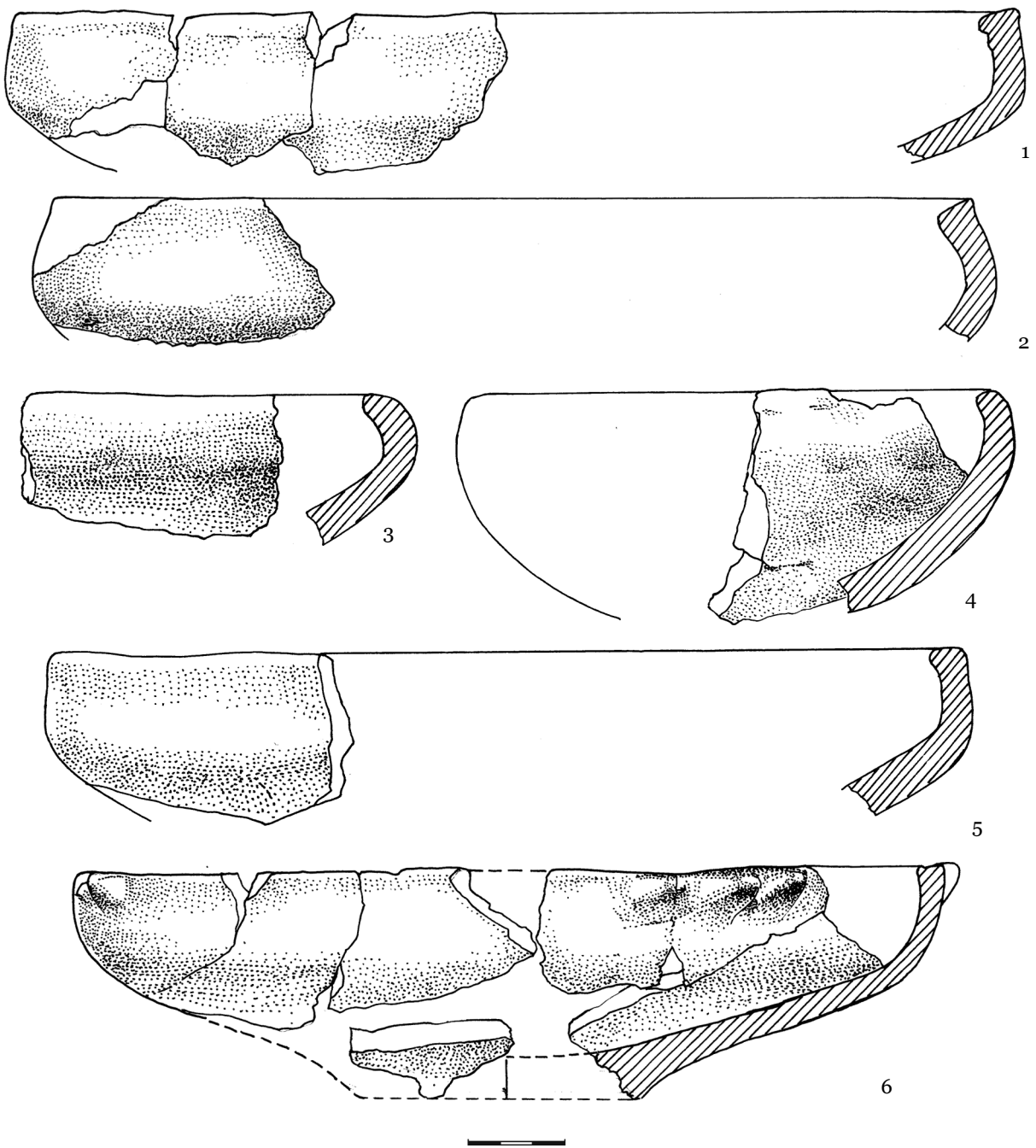

Fig. 65. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

datat în aceeași perioadă (Ursachi 1995, 427, pl. 60/17; 272).

– Străchini cu partea de sus verticală, buza puțin îngroșată sau subțiată și umărul bine pronunțat (fig. 66/1, 2).

În setul de fragmente de ceramică au fost descoperite mai multe vase miniaturale, grafic întregibile. Dintre ele se evidențiază:

– Fructiere, prezentate printr-un fragment cu profilul întregibil (fig. 62/1). Fructiera avea înălțimea de 4 cm, din care înălțimea piciorușului constituia 2 cm. Diametrul gurii nu depășea 4 cm, iar al tălpii – 3 cm. O fructieră similară a fost descoperită în așezarea din sec. IV-III de la Hansca (Никулицэ, Рафалович 1974, 86, рис. 2/6).

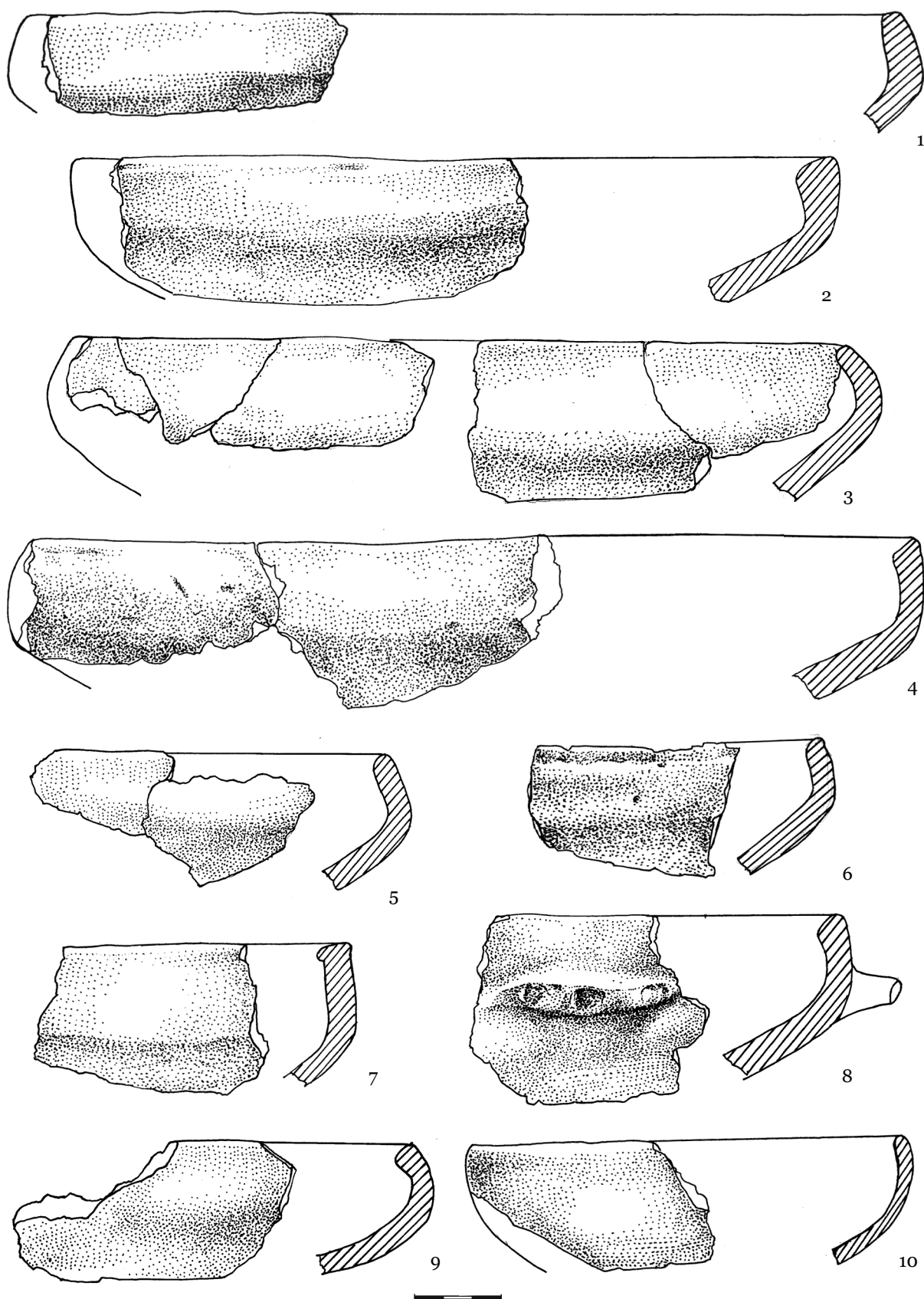

Fig. 66. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

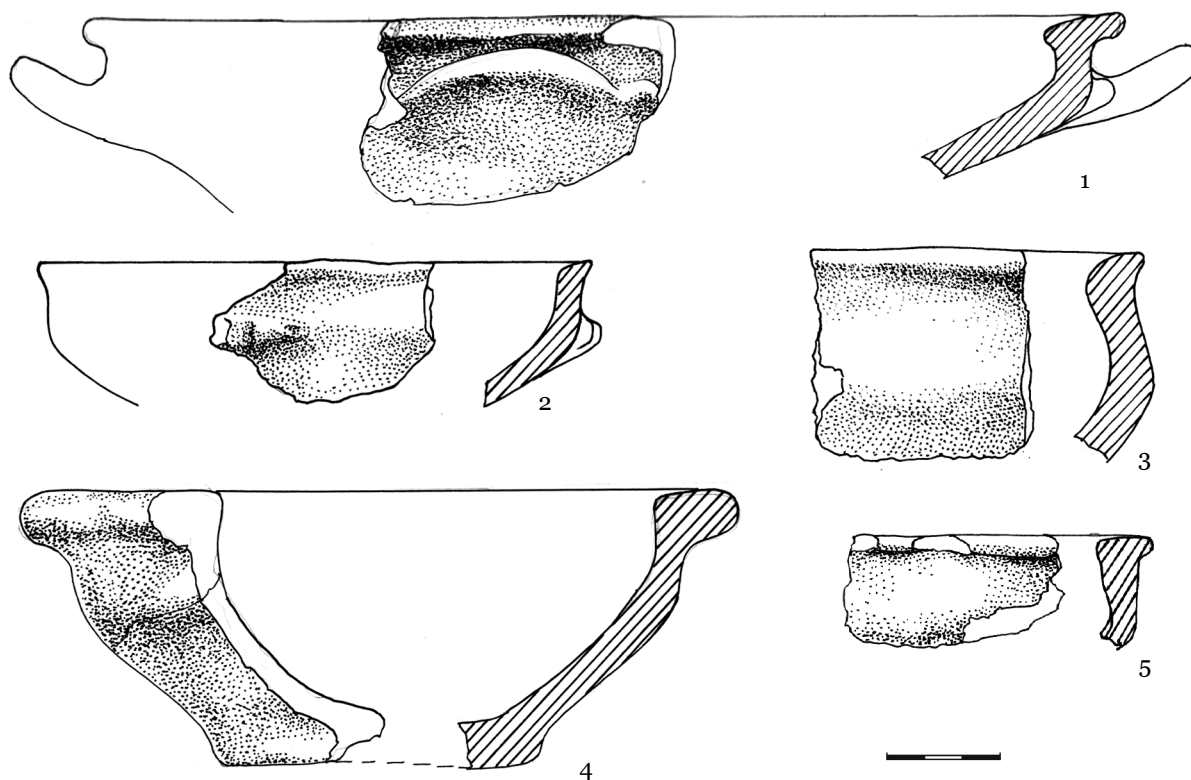

Fig. 67. Saharna Mare. Fragmente de străchini din stratul cultural.

- Văscioare fără gât în formă de clopot cu diametrul maxim în partea de sus a trunchiului, pe a cărui linie sunt amplasate două suporturi aplatizate. Înălțimea piesei este de 2,5 cm, diametrul maxim al trunchiului – 2,5 cm, diametrul gurii – 2 cm, iar diametrul fundului – de 1,5 cm (fig. 62/2).
- Vase în formă de sac cu pereții puțin rotunjiți și fundul profilat (fig. 62/3).
- Cupe mici cu fundul în formă de „umbo” (fig. 62/4).
- Străchini tronconice cu pereții rotunjiți. Acestea aveau înălțimea cuprinsă între 1,5 și 2,5 cm, diametrul gurii – 3,5-5,0 cm, diametrul fundului – 1,5-2,5 cm (fig. 62/5, 6).
- Străchini tronconice cu buza retezată orizontal (fig. 62/7).

Toate piesele miniaturale după particularitățile morfologice, dar și după formă repetă vasele de proporții mai mari, răspândite în sec. VII-III a. Chr. și sunt prezente la majoritatea monumentelor din această perioadă.

Ceramica confecționată la roata olarului este reprezentată cu preponderență de fragmente de la diverse tipuri de vase importate din mai mul-

te centre din Grecia continentală și insulară. În pofida faptului că fragmentele vaselor de import prezintă un lot destul de modest, totuși pot fi distinse două tipuri: ceramică de lux și amfore.

Ceramica de lux este cunoscută după:

- Fragmente de vase cu firnis negru, confecționate din pastă fină cu ingrediente mărunte de nisip. Arderea lor este completă și uniformă. Pereții subțiri ai vaselor erau acoperiți în partea de jos cu lac/firnis negru (fig. 68/1). Alte

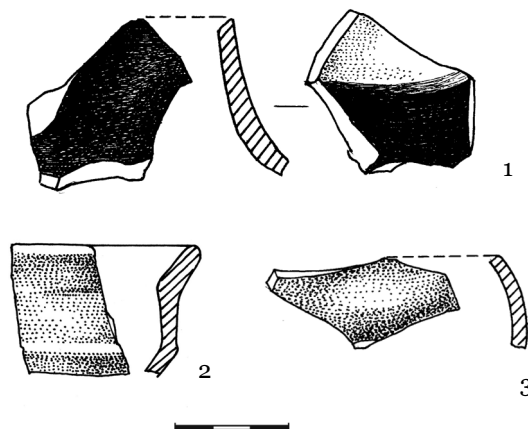

Fig. 68. Saharna Mare. Fragmente de ceramică de lux: 1 - ceramică cu firnis negru; 2, 3 - ceramică cenușie.

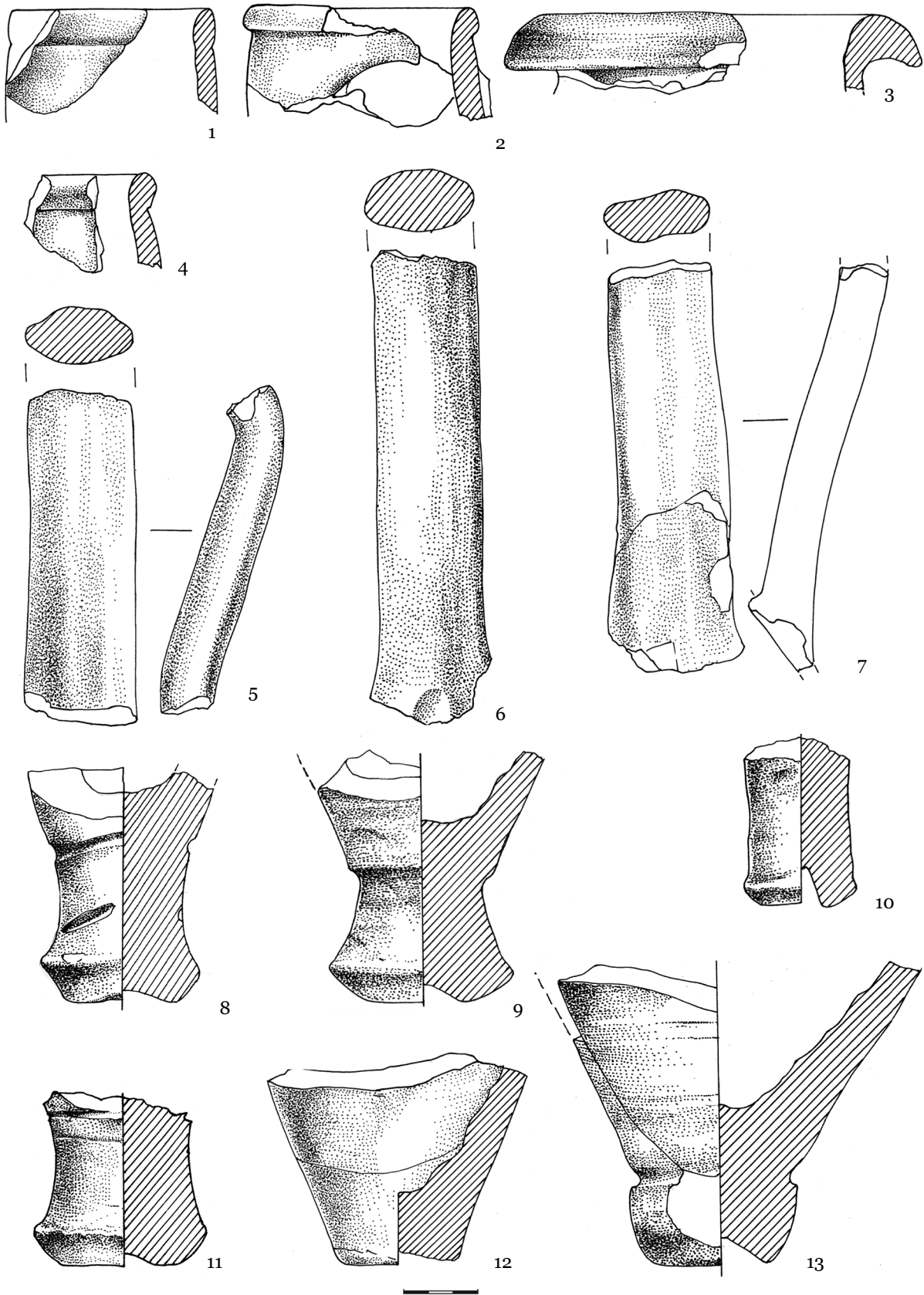

Fig. 69. Saharna Mare. Fragmente de amfore.

recipiente puteau fi vopsite în așa mod încât pe fonul deschis sunt deslușite figuri antropomorfe sau meandre ca la exemplarele descoperite la Cartal-Orlovka (Vančugov et al. 1999, 204, fig. 41/4-9). Pereții unor vase erau decorate cu caneluri ce repetă razele solare, asemănător pieselor atestate la Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, 246, fig. 120/1-9).

- Cupe de culoare cenușie, confecționate după aceeași tehnologie, numai că în loc de firnis negru este utilizat cel de nuanță gri (fig. 68/2, 3). Exemplare similare sunt întâlnite la siturile din această perioadă de la Novo-Nekrasovka (Vančugov et al. 1999a, 133, fig. 8/10), Potârca (Niculiță, Matveev, Potângă 1999, 304, fig. 24/2), Butuceni (Niculiță, Teodor, Zanoci 2002, fig. 121/1-12) etc.

Dintre fragmentele de amfore cele mai reprezentative sunt picioarele, fiindcă spre deosebire de fragmentele de buze, toarte și pereți ele indică numărul concret de recipiente descoperite la Saharna Mare. Astfel, în anii 2009-2012, au fost atestate:

- Picior cilindric în formă de „păhar” cu partea de jos bine pronunțată și cu cavitate convexă în talpă (fig. 69/8). De regulă, aceste piciorușe sunt atribuite amforelor de Chersones (Mateevici 2007, fig. 6/4, 6).
- Picior, relativ scurt, ce se lărgeste spre talpă și cu cavitate în ea (fig. 69/9). Astfel de piciorușe se întâlnesc la amforele confecționate în centrele din Heraclea (Mateevici 2007, 235, fig. 17/7).
- Picior în formă de cilindru cu cavitate conică adâncă în talpă (fig. 69/10), caracteristic, la fel, pentru amforele de Heraclea (Mateevici 2007, 235, fig. 17/5).
- Picior scund cu laturile arcuite, talpă bine pronunțată cu cavitate convexă (fig. 69/11), ce aparține recipientelor de Thasos, cunoscute în nordul Pontului Euxin încă din sec. V a. Chr. (Зеец 1960, 142, табл. VI/166), dar larg răspândite în spațiul nord-vest pontic, mai ales, în sec. IV-III a. Chr. (Mateevici 2007, 65-72).
- Picioare de formă conică cu talpa inelară cu cavitate conică (fig. 69/12, 13), atribuite amforelor de Rhodos, care circulă în această regiune de la mijlocul sec. III până la începutul sec. II a. Chr. (Mateevici 2007, 99-102).

Deopotrivă cu picioarele de amfore au mai fost descoperite fragmente de buze (fig. 69/5-7), dintre care unul atribuit recipientelor de tip Ust'-Labinisk (Зеец 1960, 152, табл. XVI/356), fragmente de toarte (fig. 69/5-7) și numeroase fragmente de pereți.

Concluzii

În urma studierii vestigiilor arheologice din perioada de la finele sec. VIII - sec. III a. Chr., descoperite în ultimii ani la Saharna Mare, au devenit posibile următoarele constatări:

- Situl a fost apărat cu un sistem defensiv complex, edificat după rigorile ingineresti ale timpului. Acesta consta dintr-un „zid” ce înconjură situl de jur-împrejur, amplificat pe latura de vest, prin care se făcea legătura cu lumea înconjurătoare, cu un șanț de apărare și trei bastioane, iar pe cea de est, dinspre Nistru – cu alte opt bastioane, amplasate la flancuri.
- Edificarea elementelor defensive pe laturile de nord, est și sud, care actualmente sunt aproape inaccesibile, conduce la ideea că malurile interfluviului în mil. I a. Chr. erau mult mai line și prin urmare destul de accesibile.
- Prezența complexelor închise cu materiale cronoindicatoare din diferite perioade demonstrează, fără echivoc, că în secolele VIII/VII-III a. Chr. interfluviul a fost locuit permanent.
- Descoperirea obiectelor confecționate din metal, os, piatră, lut etc. constituie o dovadă incontestabilă ce demonstrează nivelul relativ înalt de dezvoltare economică a comunităților de pe acest sit.
- Răspândirea materialelor de import grecești – amfore, ceramică de lux, podoabe – prezintă un argument ce indică existența relațiilor comerciale cu coloniile grecești de pe litoralul de nord-vest al Pontului Euxin.
- Amplasarea strategic importantă, suprafața impunătoare (6 ha), sistemul defensiv aproape invulnerabil, presupun că situl de pe interfluviul Saharna Mare a jucat un important rol administrativ, economic și militar.

Catalog

I. Piese din metal¹²

I.1. *Lamă de cuțit*, fragment (fig. 45/1). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,50 m. Confectionată din fier. Forma – cu muchia arcuită. H=6,2 cm, L=1,0 cm, Gr=0,2-0,1 cm. Peduncul de înmănușare. L=4,5 cm. Inedit.

I.2. *Străpungătoare* (fig. 45/2). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,6 m. Confectionată din fier. Forma – rectangulară în secțiune (0,6×0,6 cm) cu vârful ascuțit. H=12 cm, $D_{\text{vârf}}=0,3$ cm. Inedit.

I.3. *Cui/nit?* (fig. 15/3). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,4 m. Confectionat din bară de fier de formă patrulateră. Este ascuțit la un capăt. H=1,9 cm, Gr=0,2 cm. Inedit.

I.4. *Cui* (fig. 45/3). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,38 m. Confectionat din fier. Forma – triunghiulară în plan, rectangulară în secțiune. H=2,9 cm, $L_{\text{max}}=0,9$ cm, Gr=0,4 cm. Inedit.

I.5. *Piron* (fig. 15/1). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,4 m. Confectionat dintr-o bară de bronz pătrată în secțiune cu L=0,4 cm. Capul este lățit în forma literei „T”. Floarea are o formă circulară cu D=1,5 m. Are vârful rupt. H=5,1 cm. Inedit.

I.6. *Manșon de lance* (fig. 49/2). Secțiunea 13A/2010, adâncimea 0,6 m. Confectionat din fier. Forma – tronconică. H=12,5 cm, $D_b=1,0$ cm, $D_b=1,9$ cm. Inedit.

I.7. *Vârf de lance* (fig. 49/1). Secțiunea 15/2011, adâncimea 0,58 m. Confectionat din fier. Forma – romboidală în secțiune cu două aripioare. H=4,5 cm, L=1,5 cm, Gr=0,4. Forma manșonului – tronconică. H=15 cm, $D_b=2,0$ cm. Inedit.

I.8. *Vârf de săgeată* (fig. 49/3). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,6 m. Confectionat din bronz. Tipul – „cu trei muchii”. H = 2,2 cm. Dulie interioară de înmănușare cu H=1,7 cm și D=0,3 cm. Inedit.

I.9. *Vârf de săgeată* (fig. 39/3). Secțiunea 18/2011, groapa 155 (2/18/2011). Confectionat din bronz. Tipul – „cu trei muchii”. H = 2,0 cm. Dulie interioară de înmănușare cu H=1,5 cm și D=0,4 cm. Inedit.

I.10. *Vârf de săgeată* (fig. 15/2). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,38 m. Confectionat din bronz. Tipul – „cu trei aripioare”. H=3,6 cm, D=0,5 cm. Inedit.

I.11. *Verigă*, fragment (fig. 50/1). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,4 m. Confectionată dintr-o

bară de fier, rotundă în secțiune cu D=0,5 cm. Forma – semicerc. D=4,5 cm. Inedit.

I.12. *Verigă* (fig. 50/2) Secțiunea 15/2011, adâncimea 0,23 m. Confectionat dintr-o sârmă de fier, rotundă în secțiune cu D=0,45 cm. Forma – circulară. D=4,0 cm. Partea exterioară a verigei este ornamentată cu un șir de incizii oblice. Inedit.

I.13. *Brățară* (fig. 50/3). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,26 m. Confectionată dintr-o sârmă din fier cu D=0,3 cm. Forma – spiralică. D=5,2 cm. Niculiță et al. 2011, 194, fig. 2/3. (MNIM: FB - 28649-29, Arh. 19508)¹³.

I.14. *Brățară* (fig. 50/4). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată dintr-o bară de cupru cu D=0,5 cm. Forma – circulară. D=6,8 cm, G=27,97 gr. Ornamentată – nodozitate în locul sudurii, incizii pe marginea interioară și decor în relief, ce repetă solzii unei piei de șarpe, pe marginea exterioară. Niculiță et al. 2011, 193-194, fig. 2/1. (MNIM: FB - 28649-36, Arh. 19515).

I.15. *Brățară* (fig. 50/5). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată dintr-o sârmă de argint (proba 800) cu D=0,3 cm. Forma – rotundă în plan, spiralică. D=5,9 cm, G=49,9 gr. Capetele brățării au fost aplatizate pe o lungime de 3,7 cm și sunt ornamentate prin incizie cu grupuri a câte 2-3 linii paralele, care alternează cu linii încrucișate. Niculiță et al. 2011, 194, fig. 2/2. (MNIM: FB - 28649-37, Arh. 19516).

I.16. *Inel de buclă* (fig. 51/1). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,16 m. Confectionat dintr-o sârmă de argint (proba 916) cu D=0,28 cm, care se subțiază la capete până la D=0,2 cm. Forma – rotundă în plan, cu capetele libere. D=4,0 cm, G=7,53 gr. Capetele piesei sunt înzestrate cu protome de formă conică cu D=0,32 cm și H=0,2 cm. Niculiță et al. 2011, 195-196, fig. 3/1. (MNIM: FB - 28649-34, Arh. 19513).

I.17. *Inel de buclă* (fig. 51/1). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,16 m. Confectionat dintr-o sârmă de argint (proba 916) cu D=0,22 cm, care se subțiază la capete până la D=0,18 cm. Forma – rotundă în plan, cu capetele libere. D=4,1 cm, G=7,42 gr. Capetele piesei sunt înzestrate cu protome de formă conică cu D=0,32 cm și H=0,2 cm. Niculiță et al. 2011, 195-196, fig. 3/2. (MNIM: FB - 28649-33, Arh. 19512).

I.18. *Inel de buclă* (fig. 51/3). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,16 m. Confectionat dintr-o sârmă de argint (proba 875) cu D=0,2 cm, care se subțiază la

¹² În catalog au fost utilizate următoarele abrevieri: H – lungimea/înălțimea; L – lățimea; G – greutatea; Gr – grosimea; D_{max} – diametrul maxim; D_b – diametrul bazei (bazelor); D_{orf} – diametrul orificiului.

¹³ Aici și în continuare – numărul de inventar acordat de Muzeul Național de Istorie a Moldovei (MNIM), unde au fost depozitate piesele (FB – fondul de bază, Arh. – arheologie).

capete până la $D=0,17$ cm. Forma – rotundă în plan, cu capetele libere, suprapuse. $D=4,9$ cm, $G=6,83$ gr. Capetele piesei sunt înzestrate cu protome de formă conică cu $D=0,32$ cm și $H=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, 195-196, fig. 3/3. (MNIM: FB - 28649-38, Arh. 19517).

I.19. *Inel de buclă* (fig. 51/4). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,49 m. Confectionat dintr-o sârmă de argint cu $D=0,25$ cm, care se subțiază la capete până la $D=0,17$ cm. Forma – rotundă în plan, cu capetele libere, îndoite. $D=4,6$ cm, $G=4,9$ gr. Inedit.

I.20. *Inel* (fig. 51/5). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,38 m. Confectionat din bronz. Forma – quasi-rotundă în plan, ovală în secțiune, cu capetele libere. Unul dintre capete se termină într-o protomă triunghiulară, asemănătoare unui cap de șarpe, ornamentată cu șapte linii incizate, oblice. $D=2,3$ cm, $Gr=0,3 \times 0,2$ cm. Dimensiunile protomei: $H=1,0$ cm, $L_b=0,5$ cm, $Gr=0,2$ cm, $G=2,4$ gr. Inedit.

I.21. *Fibulă*, fragment (fig. 15/4). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,4 m. Confectionată din fier. Stare de oxidare avansată. $H=4,5$ cm.

I.22. *Fibulă*, fragmente (fig. 51/6). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,28 m. Confectionată din fier forjat. Forma – corpul arcuit, îngroșat, resortul cu trei spire, piciorul întors spre spate, cu buton sferic la mijloc și capătul aplatizat, acul lipsește. $H_{fib}=7,3$ cm, $H_{corp}=4,0$ cm $Gr_{corp}=0,4-0,6$ cm, $D_{spri}=0,25$ cm. Portagrafa: $H=2,5$ cm, $L_{baz}=0,7$ cm. Piciorul: $H=4,2$ cm, $D=0,3$ cm, $D_{but}=0,7$ cm. Inedit.

I.23. *Sârmă* (fragment de portagrafă de la fibulă?) (fig. 51/9). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,52 m. Confectionată din bronz. Forma – bară cu o cavitate. $H=2$ cm, $D=0,3$ cm. Inedit.

I.24. *Ac de fibulă* (fig. 51/7). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,43 m. Confectionat din fier. Forma – bară cu un capăt terminat în spirală dublă. $H=4,7$ cm, $D_{bar}=0,25$ cm, $D_{spir}=1,0$ cm. Inedit.

I.25. *Picior de fibulă*, fragment (fig. 51/8). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,58 m. Confectionat din fier. Forma – bară cu buton sferic și capătul aplatizat. $H=2,5$ cm, $D_{bar}=0,3$ cm, $D_{but}=0,7$ cm. Inedit.

I.26. *Aplică* (?) (fig. 51/10). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,17 m. Confectionată dintr-o foiță de argint (proba 925). Forma – concavă. $D=2,1$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{orf}=0,15$ cm, $G=0,77$ gr. Niculiță et al. 2011, 197, fig. 4/1. (MNIM: FB - 28649-35, Arh. 19514).

I.27. *Aplică* (?), fragment (fig. 39/2). Secțiunea 18/2011, groapa nr. 155. Confectionată dintr-o placă din bronz cu $Gr=0,10-0,15$ cm. Forma – cruciformă, concavă. $D_{orf}=0,4$ cm. Inedit.

II. Piese din os și corn

II.1. *Străpungătoare* (fig. 36/4). Secțiunea 13A/2010, groapa nr. 151. Confectionată din os. Forma – plată. $H=15$ cm, $Gr_{vârf}=0,1$ cm. Inedit.

II.2. *Străpungătoare* (fig. 46/2). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,38 m. Confectionată din os. Forma în secțiune – rotundă, vârful ascuțit. $H=9,0$ cm, $D_{min}=0,5$ cm. Inedit.

II.3. *Străpungătoare* (fig. 46/1). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,6 m. Confectionată din os. Forma în secțiune – rotundă, vârful ascuțit. $H=10,4$ cm, $D_{min}=0,4$ cm. Inedit.

II.4. *Străpungătoare* (fig. 46/3). Secțiunea 21/2012, adâncimea 0,56 m. Confectionată din os. Forma în secțiune – triunghiulară, vârful ascuțit. $H=10,7$ cm. Inedit.

II.5. *Piesă cu predestinație incertă* (fig. 19/1). Secțiunea 17/2011, emplectonul „zidului” de apărare. Confectionată din os. Forma – tronconică. $H=3,0$ cm, $D_b=1,3$ cm, $D_b=0,7$ cm. Inedit.

II.6. *Unealtă pentru modelarea ceramicii* (fig. 15/14). Secțiunea 19/2012, emplectonul „zidului” de apărare. Confectionată din os. $H=8,1$ cm, $L=3$ cm, $Gr=0,2-1,1$ cm. Inedit.

II.7. *Unealtă pentru modelarea ceramicii* (spatulă) (fig. 11/14). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,48 m. Confectionată din coastă de animal. $H=13$ cm, $L=2,5-3$ cm, $Gr=0,2-0,5$ cm. Pe părțile laterale se observă urme de prelucrare. Inedit.

II.8. *Corn de căprior* (deșeu). Ax. (fig. 15/15). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,35 m. Detașat de la baza craniului prin fracturare. Un ax a fost detașat prin secționare, iar cel de-al doilea prin cioplire perpendiculară. $H=16$ cm. Inedit.

II.9. *Corn de cerb* (deșeu). Ax. (fig. 46/5). Secțiunea 21/2012, adâncimea 1,5 m. Detașat de la baza craniului prin cioplire oblică. Se observă pe extremități urme de cioplire oblică și fracturare. $H=30,5$ cm. Inedit.

II.10. *Vârf de săgeată* (fig. 22/14). Secțiunea 22/2012, emplectonul „zidului” de apărare. Confectionată din os. Forma – piramidală. $H=4,4$ cm, baza=1,1×1 cm. Bucșă de înmănușare, $H=0,7$ cm, $D=0,3$ cm.

II.11. *Astragal* (fig. 46/4). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,35 m. Confectionat din vertebră. $H=2,7$ cm, $L=1,6$ cm, $Gr=1,4$ cm. Inedit.

III. Piese din piatră

III.1. *Toporaș* (fig. 28/6). Secțiunea 14/2010, construcția nr. 4. Confectionat din piatră de marnă.

Forma – trapezoidală în plan. $H=14,5$ cm, $L_b=4,0$ cm, $L_b=5,5$ cm, $Gr=2,2$ cm. Inedit.

III.2. *Cute* (fig. 28/5). Secțiunea 13/2009, construcția nr. 4. Confectionată din piatră de gresie. Forma – quasi-paralelipipedică. $H=6,5$ cm, $L=5,5$ cm, $Gr=3,4$ cm. Inedit.

III.3. *Cute* (fig. 47/10). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,5 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – tronconică. $H=8,5$ cm, $D_b=3,0$ cm, $D_b=4,0$ cm. Inedit.

III.4. *Cute* (fig. 34/12). Secțiunea 13A/2010, groapa nr. 149. Confectionată din piatră de râu. Forma – quasi-paralelipipedică. $H=6,9$ cm, $L=1,9$ cm, $Gr=1,1$ cm. Inedit.

III.5. *Cute* (fig. 47/2). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,4 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – cilindrică. $H=9,4$ cm, $D=3,5 \times 2,5$ cm. Inedit.

III.6. *Cute*, fragment (fig. 47/7). Secțiunea 15/2011, adâncimea 0,57 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – quasi-paralelipipedică. $L=2,4$ cm, $Gr=0,7$ cm, $D_{orf}=0,4$ cm. Inedit.

III.7. *Cute* (fig. 19/2). Secțiunea 17/2011, emplectonul „zidului” de apărare. Confectionată din piatră de râu. Forma – quasi-paralelipipedică. $H=6,0$ cm, $L=4,8$ cm, $Gr=2,2$ cm. Inedit.

III.8. *Cute* (fig. 47/1). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,3 m. Confectionată din piatră de râu. Forma – quasi-elipsoidală. $H=9,0$ cm, $L=4,6$ cm, $Gr=3,6$ cm. Inedit.

III.9. *Cute* (fig. 47/4). Secțiunea 21/2012, adâncimea 0,37 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – poligonală. $H=8$ cm, $H=4,5$ cm, $Gr=4,1$ cm. Inedit.

III.10. *Cute* (fig. 22/10). Secțiunea 22/2012, emplectonul „zidului” de apărare. Confectionată din piatră de gresie. Forma – poligonală. $H=8,5$ cm, $H=3,8$ cm, $Gr=2,5$ cm. Inedit.

III.11. *Piatră de râșniță*, fragment (fig. 47/5). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,55 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – poligonală în plan. $Gr=5,5-7,0$ cm. Inedit.

III.12. *Piatră de râșniță* (fig. 47/5). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,58 m. Confectionată din piatră de gresie. Forma – patrulateră cu colțurile rotunjite. Una din laturi poartă urme de utilizare intensă. $H=9$ cm, $L=9$ cm, $Gr=6,0$ cm. Inedit.

III.13. *Percutor* (fig. 47/11). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,6 m. Confectionat din piatră de gresie. Forma – elipsoidală. Trei laturi poartă urme de utilizare intensă. $H=7,5$ cm, $L=6$ cm, $Gr=4,0$ cm. Inedit.

III.14. *Percutor* (fig. 47/9). Secțiunea 14/2010, adâncimea 0,4 m. Confectionat din piatră de gresie. Forma – quasi-elipsoidală. $H=7,0$ cm, $L=8,0$ cm, $Gr=6,5$ cm. Inedit.

III.15. *Percutor* (fig. 47/3). Secțiunea 18/2010, adâncimea 0,53 m. Confectionat din piatră de gresie. Forma – quasi-elipsoidală. $H=5,3$ cm, $L=4,7$ cm, $Gr=2,1$ cm. La suprafața piesei au fost atestate urme de utilizare. Inedit.

III.16. *Pandativ* (fig. 47/8). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,4 m. Confectionat din piatră de silex. Forma – trapezoidală în plan. $L_{baz}=4,0$ cm, $L_{baz}=3,2$ cm, $H=3,0$ cm, $Gr=1$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV. Piese din lut

IV.1. *Fusaiolă* (fig. 28/2). Secțiunea 13/2009, construcția nr. 4. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – tronconică. $H=2,0$ cm, $D_b=2,7$ cm, $D_b=1,8$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.2. *Fusaiolă* (fig. 28/3). Secțiunea 13/2009, construcția nr. 4. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – bitronconică. $H=2,0$ cm, $D_{max}=2,3$ cm, $D_b=1,2$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Inedit.

IV.3. *Fusaiolă* (fig. 28/1). Secțiunea 14/2010, construcția nr. 4. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă și calcar pisat, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la brun. Forma – tronconică. $H=1,5$ cm, $D_b=0,9$ cm, $D_b=2,5$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.4. *Fusaiolă* (fig. 48/14). Secțiunea 13/2009, adâncimea de 0,35 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – sferică cu bazele tăiate. $H=1,9$ cm, $D=2,3$ cm, $D_b=1,5$ cm, $D_b=1,2$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.5. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/20). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,58 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu la cenușiu. Forma – cilindrică. $H=1,6$ cm, $D=3,5$ cm, $D_{orf}=0,8$ cm. Inedit.

IV.6. *Fusaiolă* (fig. 34/11). Secțiunea 13A/2010, groapa nr. 149. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la negru. Forma – bitronconică. $H=3,0$ cm, $D_{baz}=1,6$ cm, $D_{max}=3$ cm, $D_{orf}=0,8$ cm. Inedit.

IV.7. *Fusaiolă* (fig. 48/3). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,55 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – bitronconică. $H=2,6$ cm, $D_b=2,0$ cm, $D_{max}=3,9$ cm, $D_{orf}=1,1$ cm. Inedit.

IV.8. *Fusaiolă* (fig. 48/2). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,58 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=3,0$ cm, $D_b=1,4$ cm, $D_{max}=3,2$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Inedit.

IV.9. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/17). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,62 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – tronconică cu umbo la bază. $H=2,1$ cm, $D_b=3,7$ cm, $D_{umbo}=2,8$ cm, $H_{umbo}=0,5$ cm, $D_{orf}=0,9$ cm. Inedit.

IV.10. *Fusaiolă* (fig. 48/15). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,34 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – sferică neregulată. $D=2,0$ cm, $D_{orf}=0,7$ cm. Inedit.

IV.11. *Fusaiolă* (fig. 48/18). Secțiunea 15/2011, adâncimea 0,25 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-închis la negru. Forma – tronconică. $H=2,0$ cm, $D_b=4,1$ cm, $D_b=2,1$ cm, $D_{orf}=0,8$ cm. Inedit.

IV.12. *Fusaiolă* (fig. 48/5). Secțiunea 15/2011, adâncimea 0,59 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=3,4$ cm, $D_b=1,6$ cm, $D_b=1,7$ cm, $D_{max}=3,9$ cm, $D_{orf}=0,9$ cm. Inedit.

IV.13. *Fusaiolă* (fig. 48/1). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,2 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă și pietriș mărunțit, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cafeniu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,0$ cm, $D_b=1,8$ cm, $D_b=1,6$ cm, $D_{max}=3,8$ cm, $D_{orf}=0,9$ cm. Inedit.

IV.14. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/10). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,4 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă și pietriș mărunțit, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-închis la brun. Forma – bitronconică. $H=2,1$ cm, $D_b=0,7$ cm, $D_b=0,7$ cm, $D_{max}=2,4$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.15. *Fusaiolă* (fig. 15/8). Secțiunea 19/2012, emplectonul „zidului” de apărare. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu. Forma – bitronconică. $H=1,9$ cm, $D_b=1,5$ cm, $D_b=1$ cm, $D_{orf}=0,6-0,7$ cm, $D_{max}=2,5$ cm. Inedit.

IV.16. *Fusaiolă* (fig. 15/7). Secțiunea 19/2012, emplectonul „zidului” de apărare. Confecționată din

pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu-deschis. Forma – bitronconică. $H=2,3$ cm, $D_b=0,7$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm, $D_{max}=2,9$ cm. Inedit.

IV.17. *Fusaiolă* (fig. 15/13). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,1 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,0$ cm, $D_b=0,9$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm, $D_{max}=2,4$ cm. Inedit.

IV.18. *Fusaiolă* (fig. 15/12). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,1 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=2,3$ cm, $D_b=1,1$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm, $D_{max}=2,7$ cm. Inedit.

IV.19. *Fusaiolă* (fig. 15/10). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,18 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=2,1$ cm, $D_b=1,4$ cm, $D_{orf}=0,7$ cm, $D_{max}=2,9$ cm. Inedit.

IV.20. *Fusaiolă* (fig. 15/9). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,38 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu deschis. Forma – tronconică. $H=1,7$ cm, $D_b=1,9$ cm, $D_b=0,9$ cm, $D_{orf}=0,5$ cm. Inedit.

IV.21. *Fusaiolă* (fig. 15/11). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,47 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu-deschis. Forma – bitronconică. $H=2,9$ cm, $D_b=1,9$ cm, $D_{orf}=0,4$ cm, $D_{max}=2,8$ cm. Inedit.

IV.22. *Fusaiolă* (fig. 48/19). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,24 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – tronconică. $H=2,2$ cm, $D_b=2,2$ cm, $D_b=1,7$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Inedit.

IV.23. *Fusaiolă* (fig. 48/6). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,30 m. Confecționată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=2,6$ cm, $D_b=1,9$ cm, $D_{max}=2,5$ cm, $D_{orf}=0,6$ cm. Inedit.

IV.24. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/12). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,32 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – sferică. $D=2,3$ cm, $D_{\text{orf}}=0,5$ cm. Inedit.

IV.25. *Fusaiolă* (fig. 48/13). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,35 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – sferică aplatizată. $H=1,7$ cm, $D=2,1$ cm, $D_{\text{orf}}=0,5$ cm. Inedit.

IV.26. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/16). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,39 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu la cafeniu. Forma – sferică aplatizată. $H=1,7$, $D=2,1$ cm, $D_{\text{orf}}=0,4$ cm. Inedit.

IV.27. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/7). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,40 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cărămiziu. Forma – bitronconică. $H=2,8$ cm, $D_b=1,8$ cm, $D_{\text{max}}=2,9$ cm, $D_{\text{orf}}=0,7$ cm. Inedit.

IV.28. *Fusaiolă* (fig. 48/8). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,48 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cafeniu-deschis la cărămiziu. Forma – tronconică. $H=1,9$ cm, $D_b=1,3$ cm, $D_b=1,9$ cm, $D_{\text{max}}=2,6$ cm, $D_{\text{orf}}=0,6$ cm. Inedit.

IV.29. *Fusaiolă* (fig. 31/1). Secțiunea 20/2012, construcția nr. 5. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – bitronconică. $H=2,1$ cm, $D_b=1,5$ și $1,6$ cm, $D_{\text{max}}=2,8$ cm, $D_{\text{orf}}=0,55$ cm. Inedit.

IV.30. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/11). Secțiunea 22/2012, adâncimea 0,15 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=2,2$ cm, $D_b=1,7$ cm, $D_{\text{orf}}=0,5$ cm, $D_{\text{max}}=3$ cm. Inedit.

IV.31. *Fusaiolă* (fig. 22/13). Secțiunea 22/2012, empletionul „zidului” de apărare. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – bitronconică. $H=3$ cm, $D_b=2,9$ cm, $D_{\text{orf}}=0,7$ cm, $D_{\text{max}}=3,1$ cm. Inedit.

IV.32. *Fusaiolă*, fragment (fig. 48/4). Secțiunea 22/2012, adâncimea 0,4 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă

și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu-deschis. Forma – bitronconică. $H=3$ cm, $D_b=1,9$ cm, $D_{\text{max}}=3,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,7$ cm. Inedit.

IV.33. *Fusaiolă* (fig. 48/9). Secțiunea 22/2012, adâncimea 0,4 m. Confectionată din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea – cafeniu-deschis. Forma – bitronconică. $H=2,4$ cm, $D_b=1,1$ cm, $D_{\text{max}}=2,7$ cm, $D_{\text{orf}}=0,7$ cm. Inedit.

IV.34. *Rondelă* (fig. 28/4). Secțiunea 13/2009, construcția nr. 4. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la negru. Forma – cilindrică. $H=0,9$ cm, $D_{\text{max}}=2,7$ cm. Inedit.

IV.35. *Rondelă* (fig. 48/23). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,6 m. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de nisip, arderea – uniformă și completă, culoarea – cărămizie. Forma – cilindrică. $H=0,9$ cm, $D_{\text{max}}=3,5$ cm. Inedit.

IV.36. *Rondelă*, fragment (fig. 48/22). Secțiunea 13/2009, adâncimea 0,6 m. Confectionată din peretele unei amfore, lucrata din pastă de lut cu degresanți de piroxină. Arderea – completă și uniformă, culoarea – cărămizie. Forma – cilindrică. $H=0,9$ cm, $D_{\text{max}}=4,5$ cm. Inedit.

IV.37. *Rondelă* (fig. 32/22). Secțiunea 13/2009, groapa nr. 147. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cafeniu-deschis la cenușiu-închis. Forma – cilindrică. $H=0,6$ cm, $D_{\text{max}}=1,8$ cm. Inedit.

IV.38. *Rondelă* (fig. 32/23). Secțiunea 13/2009, groapa nr. 147. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu la negru. Forma – cilindrică. $H=0,6$ cm, $D_{\text{max}}=2,6$ cm. Inedit.

IV.39. *Rondelă* (fig. 48/26). Secțiunea 13A/2010, adâncimea 0,6 m. Confectionată din peretele unei amfore, lucrata din pastă de lut cu degresanți de nisip și mică. Arderea – completă și uniformă, culoarea – cărămizie. Forma – cilindrică. $H=0,7$ cm, $D_{\text{max}}=3,2$ cm. Inedit.

IV.40. *Rondelă* (fig. 48/25). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma – cilindrică. $H=0,8$ cm, $D_{\text{max}}=3,6$ cm. Inedit.

IV.41. *Rondelă* (fig. 48/24). Secțiunea 15/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cărămiziu la cenușiu. Forma – cilindrică. $H=0,9$ cm, $D_{\max}=2,5$ cm. Inedit.

IV.42. *Rondelă* (fig. 31/2). Secțiunea 20/2012, construcția nr. 5. Confectionată din peretele unui vas modelat cu mâna din pastă de lut cu degresanți de șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cafeniu la cărămiziu. Forma – cilindrică. $H=0,7$ cm, $D=2,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,7$ cm. Inedit.

IV.43. *Lingură de turnat, fragment* (fig. 48/21). Secțiunea 18/2011, adâncimea 0,58 m. Confectionată din pastă de lut cu impurități de șamotă mărunță, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu-închis. Forma în plan – ovală cu $D=6,3 \times 3,0$ cm. Forma cavității – ovală în plan cu $D=4,6 \times 2,4$ cm și $Ad=0,7$ cm. Inedit.

IV.44. *Vas miniatural/creuzet?* (fig. 15/6). Secțiunea 19/2012, incinta bastionului nr. 2, adâncimea 0,26 m. Confectionat din pastă de lut în amestec cu șamotă și calcar pisat, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cafeniu. Forma – cilindrică cu $H=3$ cm, $D=4$ cm. Are o cavitate de formă ovală în plan cu $D=2,5 \times 2,0$ cm și $Ad=0,5$ cm. La bază este prevăzut cu un suport format din trei piciorușe de formă circulară cu $D=1,5-1,8$ cm. Inedit.

IV.45. *Vas miniatural/creuzet?* (fig. 48/27). Secțiunea 20/2012, adâncimea 0,3 m. Confectionat din pastă de lut în amestec cu șamotă, arderea – neuniformă și incompletă, culoarea variază de la cenușiu-deschis la cenușiu. Forma – tronconică cu $H=1,8$ cm, $D_b=2,7$ și $1,0$ cm. Are o cavitate de formă rotundă în plan cu $D=1,5$ cm și $Ad=0,7$ cm. Inedit.

V. Piese din chihlimbar

V.1. *Mărgică* (fig. 52/1). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,8$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/2.

V.2. *Mărgică* (fig. 52/2). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/3.

V.3. *Mărgică* (fig. 52/3). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/4.

V.4. *Mărgică* (fig. 52/4). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma

– elipsoidală. $D=1,0$ cm, $H=0,3$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/5.

V.5. *Mărgică* (fig. 52/5). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/6.

V.6. *Mărgică* (fig. 52/6). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,6$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/7.

V.7. *Mărgică* (fig. 52/7). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,3$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/8.

V.8. *Mărgică* (fig. 52/8). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=0,9$ cm, $H=0,5$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/9.

V.9. *Mărgică* (fig. 52/9). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,0$ cm, $H=0,7$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/10.

V.10. *Mărgică* (fig. 52/10). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,2$ cm, $H=0,6$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/11.

V.11. *Mărgică* (fig. 52/11). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,4$ cm, $H=0,6$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/12.

V.12. *Mărgică* (fig. 52/12). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,3$ cm, $H=0,8$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/13.

V.13. *Mărgică* (fig. 52/13). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,5$ cm, $H=0,9$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/14.

V.14. *Mărgică* (fig. 52/14). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,7$ cm, $H=1,0$ cm, $D_{\text{orf}}=0,3$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/15.

V.15. *Mărgică* (fig. 52/15). Secțiunea 16/2010, adâncimea 0,2 m. Confectionată din chihlimbar. Forma – elipsoidală. $D=1,7$ cm, $H=0,9$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Niculiță et al. 2011, fig. 4/16.

VI. Piese din scoică

VI.1. *Pendantiv* (fig. 31/3). Secțiunea 20/2012, construcția nr. 5. Confectionat din scoică de râu. Forma – ovală. $D=2,4 \times 4,0$ cm, $D_{\text{orf}}=0,2$ cm. Inedit.

Bibliografie

- Arnăuț 2003:** T. Arnăuț, Vestigii ale sec. VII-III a. Chr. în spațiul de la răsărit de Carpați (Chișinău 2003).
- Bazarciuc 1981:** V.V. Bazarciuc, Tezaurul geto-dacic de la Bunești, jud. Vaslui. SCIVA 32, 4, 1981, 563-570.
- Bazarciuc 1983:** V.V. Bazarciuc, Cetatea geto-dacică de la Bunești, jud. Vaslui. SCIVA 34, 3, 1983, 249-273.
- Bazarciuc 1987:** V.V. Bazarciuc, Noi descoperiri în cetatea geto-dacică de la Bunești (jud. Vaslui), SCIVA 38, 1, 1987, 33-39.
- Cebotarenco 1997:** Gh.T. Cebotarenco, Cetatea hallstattiană târzie de al Hârtopul Mare. In: Vestigii arheologice din Moldova (Chișinău 1997), 211-220.
- Florescu, Florescu 2005:** A. Florescu, M. Florescu, Cetățile traco-getice din secolele VI-III a. Chr. de la Stâncesti (jud. Botoșani) (Târgoviște 2005).
- Haheu 1998:** V. Haheu, Cercetări arheologice la cetatea traco-getică Alcedar – La Cordon din raionul Șoldănești. Revista Arheologică 2, 1998, 111-135.
- Jugănaru 2005:** G. Jugănaru, Cultura Babadag, I (Constanța 2005).
- Iconomu 1981-1982:** C. Iconomu, Cercetările arheologice de la Curteni-Dealul Viei și Dealul Pietrărie (jud. Vaslui). Cercetări Istorice XII-XIII, 1981-1982, 127-192.
- Irimia, Conovici 1989:** M. Irimia, N. Conovici, Așezarea getică fortificată de la Satu Nou – „Valea lui Voicu” (com. Oltina, jud. Constanța). Thraco-Dacica X, 1989, 115-154.
- Kašuba, Haheu, Levițki 2000:** M. Kašuba, V. Haheu, O. Levițki, Vestigii traco-getice pe Nistrul Mijlociu (București 2000).
- László 1994:** A. László, Începuturile epocii fierului la est de Carpați (București 1994).
- Mateevici 2007:** N. Mateevici, Amforele grecești în mediul barbar din nord-vestul Pontului Euxin în sec. VI - începutul sec. II a. Chr. (Chișinău 2007).
- Moscalu 1983:** Em. Moscalu, Ceramica traco-getică (București 1983).
- Niculiță et al. 2010:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, M. Băț, Evoluția sistemului defensiv al siturilor din zona Saharna în mileniul I a. Chr. In: (Ed. I. Câdea) Tracii și vecinii lor în antichitate. Studia în onoare a Valerii Sîrbu (Brăila 2010), 359-393.
- Niculiță et al. 2011:** I. Niculiță, A. Zanoci, S. Matveev, M. Băț, Piese de port, podoabă și de toaletă din așezarea traco-getică Saharna Mare. In: (Eds. Măgureanu, D., Măndescu, D., Matei, S.) Archaeology: making of and practice. Studies in honor of Mircea Babeș at tis 70th anniversary (Pitești 2011), 193-204.
- Niculiță et al. 2011a:** I. Niculiță, V. Cotiugă, A. Zanoci, A. Asăndulesei, Gh. Romanescu, F.-A. Tencariu, B. Venedict, Șt. Caliniuc, R. Balaur, C. Nicu, Magnetometric prospections in the Thraco-Getae fortress from Saharna Mare, Rezina district, Republic of Moldova. In: First Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archeology (June 10th-11th, 2011, Iași, Romania). Programme and Abstracts (Iași 2011), 30-31.
- Niculiță et al. 2012:** I. Niculiță, A. Zanoci, M. Băț, S. Matveev, Investigațiile arheologice la situl Saharna Mare (2009-2011) (I). Tyragetia s.n. 1, VI [XXI], 2012, 111-167.
- Niculiță et al. 2012a:** I. Niculiță, V. Cotiugă, A. Zanoci, M. Băț, A. Asăndulesei, The defensive system from Saharna Mare in the light of the spatial, archaeomagnetic, and archaeological excavation data. Second Arheoinvest Congress. Interdisciplinary Research in Archeology (June 7th-9th, 2012, Iași, Romania). Programme and Abstracts (Iași 2012), 28-31.
- Niculiță et al. 2012b:** I. Niculiță, V. Cotiugă, A. Zanoci, A. Asăndulesei, M. Băț, Gh. Romanescu, F.-A. Tencariu, R. Balaur, C. Nicu, Șt. Caliniuc, Magnetometric prospections in the thraco-getae fortress from Saharna Mare, Rezina district, Republic of Moldova. In: (Eds. V. Cotiugă, Șt. Caliniuc) Interdisciplinarity Research in Archaeology. Proceedings of the First Arheoinvest Congress, 10-11 June 2011, Iași, Romania. BAR International Series 2433, 2012, 87-92.
- Niculiță, Matveev, Potângă 1999:** I. Niculiță, S. Matveev, Ed. Potângă, Cetatea traco-getică Potârca. In: CAANT, III (București 1999), 279-343.
- Niculiță, Teodor, Zanoci 2002:** I. Niculiță, S. Teodor, A. Zanoci, Butuceni. Monografie arheologică (București 2002).
- Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2007:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, Sistemul defensiv al cetății din epoca fierului – Saharna Mare. Tyragetia, s.n. 1, vol. I [XVI], 2007, 27-62.
- Niculiță, Zanoci, Arnăuț 2008:** I. Niculiță, A. Zanoci, T. Arnăuț, Habitatul din mileniul I a. Chr. în regiunea Nistrului Mijlociu (siturile din zona Saharna) (Chișinău 2008).
- Simion 1971:** G. Simion, Despre cultura geto-dacă din nordul Dobrogei, în lumina descoperirilor de la Enisala. Peuce II, 1971, 63-129.
- Simion 2003:** G. Simion, Geto-dacii din nordul Dobrogei, în descoperirile de la Enisala. In: G. Simion, Culturi antice în zona gurilor Dunării (Cluj-Napoca 2003), 259-314.

- Sîrbu, Arnăuț 1995:** V. Sîrbu, T. Arnăuț, Incinta fortificată de la Stolniceni, raionul Hâncești, Rep. Moldova. In: CAANT, I (București 1995), 378-400.
- Sîrbu, Niculiță, Vanciugov 2000:** V. Sîrbu, I. Niculiță, V. Vanciugov, Les Thraces au sud du Budgeac au Ier millénaire av. J.-C. In: Istro-Pontica (Tulcea 2000), 73-92.
- Székely 1960:** Z. Székely, Mormântul scitic de la Sf. Gheorghe. SCIV 11, 2, 1960, 373-371.
- Șovan, Ignat 2005:** O.L. Șovan, M. Ignat, Așezarea getică fortificată de la Cotu-Copălău, jud. Botoșani (Târgoviște 2005).
- Teodor 1979-1980:** S. Teodor, Vestigii sporadice din epoca bronzului și a fierului la Botoșana (jud. Suceava). Anuarul Muzeului județean Suceava, VI-VIII, Suceava, 1979-1980, 45-60.
- Teodor 1999:** S. Teodor, Regiunile est-carpătice ale României în secolele V-II î. Hr. Considerații generale și repertoriu arheologic (București 1999).
- Teodor, Nicu, Țau 1999:** S. Teodor, M. Nicu, S. Țau, Așezarea geto-dacică de la Poiana (jud. Galați). Obiecte de port și podoabă (II). Oglinzi, ace, obiecte din os. ArhMold XX, 1999, 27-88.
- Ursachi 1995:** V. Ursachi, Zargidava. Cetatea dacică de la Brad (București 1995).
- Vančugov et al. 1999:** V. Vančugov, V. Sîrbu, I. Niculiță, V. Bârcă, Cercetările arheologice de salvare de la Orlovka-Cartal (Ucraina) – campania 1998. In: CAANT, III (București 1999), 135-221.
- Vančugov et al. 1999a:** V. Vančugov, I. Niculiță, V. Sîrbu, V. Cojocaru, Rezultatele periegezelor arheologice în stepile Bugeacului din anul 1997. In: CAANT, III (București 1999), 117-133.
- Vasiliev 1972:** V. Vasiliev, Necropola scitică de la Blaj. Legăturile inventarului și ritului funerar cu necropolele scitice de la nordul Mării Negre. Apulum 10, 1972, 19-64.
- Vasiliev 1980:** V. Vasiliev, Sciții agatîrși pe teritoriul României (Cluj-Napoca 1980).
- Vasiliev et al. 2002:** V. Vasiliev, A. Rustoiu, E. Balaguri, C. Cosma, Solotvino-Cetate (Ucraina Transcarpatică). Așezările din epoca bronzului, a doua epocă a fierului și din evul mediu timpuriu (Cluj-Napoca 2002).
- Vulpe, Teodor 2003:** R. Vulpe, S. Teodor, Piroboridava. Așezarea geto-dacică de la Poiana (București 2003).
- Zanoci 1998:** A. Zanoci, Fortificațiile geto-dacice din spațiul extracarpatic în secolele VII-III a. Chr. (București 1998).
- Zanoci 2004:** A. Zanoci, Traco-geții din bazinul Răutului Inferior. Cetatea Măscăuți „Dealul cel Mare”. In: Thracians and circumpontics world. Proceedings of the Ninth International Congress of Thracology, Chișinău-Vadul lui Vodă, 6-11 september 2004, II (Chișinău 2004), 45-81.
- Андрух, Чернов 1990:** С.И. Андрух, С.И. Чернов, Новые скифские памятники Дунай-Днестровского междуречья. СА 2, 1990, 149-163.
- Гольцева, Кашуба 1995:** Н. Гольцева, М. Кашуба, Глинжень II. Многослойный памятник Среднего Поднепровья (Тирасполь 1995).
- Зеест 1960:** И.Б. Зеест, Керамическая тара Боспора (Москва 1960).
- Монахов 2003:** С.Ю. Монахов, Греческие амфоры в Причерноморье. Типология. Каталог-определитель (Москва-Саратов 2003).
- Нефедова 1992:** Е.С. Нефедова, К вопросу о браслетах «латенского стиля». В сб.: Проблемы хронологии эпохи латена и римского времени (Санкт-Петербург 1992), 21-34.
- Никулицэ 1969:** И.Т. Никулицэ, Исследования гетского могильника Лутерия у с. Ханска. В сб.: Далёкое прошлое Молдавии (Кишинёв 1969), 134-145.
- Никулицэ 1977:** И.Т. Никулицэ, Геты IV-III вв. до н.э. в Днестровско-Карпатских землях (Кишинев 1977).
- Никулицэ 1987:** И.Т. Никулицэ, Северные фракийцы в VI-I вв. до н.э. (Кишинев 1987).
- Никулицэ, Рафалович 1974:** И.Т. Никулицэ, И.А. Рафалович, Жилища гетов и ранних славян у с. Ханска. В сб.: АИМ в 1973 (Кишинев 1974), 79-92.
- Нудельман, Рикман 1956:** А.А. Нудельман, Е.А. Рикман, Навершие и клад серебряных украшений скифского времени из Молдавии. В сб.: Известия Молдавского Филиала АН СССР, №4 (31) (Кишинев 1956), 129-131.
- Петренко 1967:** В.Г. Петренко, Правобережье Среднего Приднепровья. Свод археологических источников, вып. Д1-4 (Москва 1967).
- Петренко 1978:** В.Г. Петренко, Украшения Скифии VII-III вв. до н.э. Свод археологических источников, вып. Д4-5 (Москва 1978).
- Рикман, Никулицэ 1985:** Э.А. Рикман, И.Т. Никулицэ, Гетское поселение Ханска. В сб.: АИМ в 1981 г. (Кишинев 1985), 118-124.
- Щукин 1994:** М. Щукин, На рубеже эр. Опыт историко-археологической реконструкции политических событий III в. до н.э. - I в.н.э. в Восточной и Центральной Европе (Санкт-Петербург 1994).

Archaeological research on the site of Saharna Mare (2009-2012) (II)

Abstract

This article presents information on the findings relating to the Thracian-Getian period, which have been identified as a result of archaeological excavations in 2009-2012 on the site of Saharna Mare.

In examining orthophotomaps and the results and geomagnetic prospecting there was discovered a new defensive line traced over 650 m to the north, east and south sides of the cape. Its ends are connected to the "wall" on the west side, thus forming an integral defensive system surrounding the fortress on all sides and having an area of approximately 6 hectares. This recently discovered defensive line represents a "rampart" barely visible on the current surface of the soil, having at the base a width of 3 m and a height of about 0.3-0.4 m. Toward the east this "rampart" meanders, forming eight bastions grouped in four on the northern and southern flanks.

As a result of archaeological investigation it was found that the identified "rampart" is the remains of a defensive wall built of two rows of wooden poles dug vertically into the mainland. The space between rows was filled with stones and earth, thus forming a fortification of about 1.1-1.6 m width.

In the settlement there were also examined two above-ground structures, 36 household pits and fairly rich and varied inventory attributable to the 8th/7th - 3rd centuries BC.

Judging by its strategic location, powerful defensive structures, and by the findings found in the area of the site, it can be assumed that the fortified settlement of Saharna Mare was an important economic, political, administrative and military center of the Middle Dniester region.

List of illustrations:

Fig. 1. Geographical and topographical location of the Saharna Mare site.

Fig. 2. Saharna Mare. Topographic plan and magnetometric map.

Fig. 3. Saharna Mare. Plan and profile of the excavations 13/2009 and 14/2010.

Fig. 4. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 13A/2010.

Fig. 5. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 15/2010-2011.

Fig. 6. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 16/2010.

Fig. 7. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 17/2011.

Fig. 8. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 18/2012.

Fig. 9. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 19/2012.

Fig. 10. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 20/2012.

Fig. 11. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 21/2012.

Fig. 12. Saharna Mare. Plan and profile of the excavation 22/2012.

Fig. 13. Saharna Mare. Defensive line on the northeast side of the cape: 1 - orthophotomap; 2 - location of the bastions; 3 - topographic map; 4 - magnetometric map; 5 - view from the south to the bastions no. 2 and no. 3; 6 - view from the west to the bastion no. 2.

Fig. 14. Saharna Mare. Bastion no. 2: 1 - traces of burning in the ruins of the bastion; 2 - charred beam; 3 - Pit of a pole from the structure of the bastion; 4 - section through the structure of a „wall”; 5 - profile of the excavation no. 19.

Fig. 15. Saharna Mare. Objects found in the ruins of a defensive „wall” and within the bastion no. 2 (1, 3 - bronze; 2, 4 - iron; 7-13 - clay; 11, 14 - bone; 15 - horn)

Fig. 16. Saharna Mare. Pottery found in the ruins of a defensive „wall” of the bastion no. 2.

Fig. 17. Saharna Mare. Pottery found within the bastion no. 2.

Fig. 18. Saharna Mare. Remains of a defensive „wall” in the eastern side of the fortress: 1 - stones from filling; 2 - stone filling and an contour of the ditch behind the wall; 3, 4 - pole-pits from the construction of defensive „wall”; 5 - profile of the excavation no. 17.

Fig. 19. Saharna Mare. Material found in the ruins of a defensive „wall” (excavation 17).

Fig. 20. Saharna Mare. Remains of a defensive „wall” in the southern side of the fortress (excavation 20).

Fig. 21. Saharna Mare. Stone structures at the base of a defensive „wall” (excavation 20).

Fig. 22. Saharna Mare. Material from the filling of a defensive „wall” (excavations 21 and 22).

Fig. 23. Saharna Mare. Variant of reconstruction of a Thracian-Getian defensive „wall”.

Fig. 24. Saharna Mare. Contour of the defensive line of the 5th/4th - 3rd centuries BC.

Fig. 25. Saharna Mare. Structure no. 4: 1 - plan and profile; 2-4 - remnants of charred poles *in situ*.

Fig. 26. Saharna Mare. Structure no. 4. Fragments of fired clay with prints of twigs from the debris .

Fig. 27. Saharna Mare. Oven from the structure no. 4.

Fig. 28. Saharna Mare. Findings from the structure no. 4.

Fig. 29. Saharna Mare. Structure no. 4. Pottery.

Fig. 30. Saharna Mare. Structure no. 5: 1 - ruins of the structure; 2 - contour of the pole-pits at the base of structure.

- Fig. 31. Saharna Mare. Findings from the structure no. 5.
- Fig. 32. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 141; 2 - plan and profile of the pit no. 142; 3 - plan and profile of the pit no. 143; 4 - plan and profile of the pit no. 144; 5 - plan and profile of the pit no. 145; 6 - plan and profile of the pit no. 146; 7 - plan and profile of the pit no. 147; 8-10 - findings from the pit no. 141; 11-15 - findings from the pit no. 142; 16-18 - findings from the pit no. 143; 19-21 - findings from the pit no. 146; 22, 23 - findings from the pit no. 147.
- Fig. 33. Saharna Mare. Pit no. 148: 1 - plan and profile; 2-6 - findings from the pit.
- Fig. 34. Saharna Mare. Pit no. 149: 1 - plan and profile; 2-12 - findings from the pit.
- Fig. 35. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 150; 2 - plan and profile of the pits no. 113, no. 151, and no. 152.
- Fig. 36. Saharna Mare. 1-3 - Findings from the pit no. 150; 4-9 - findings from the pit no. 151; 10-12 - findings from the pit no. 152.
- Fig. 37. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 153; 2 - plan and profile of the pit no. 154.
- Fig. 38. Saharna Mare. 1 - Findings from the pit no. 153; 2-9 - findings from the pit no. 154.
- Fig. 39. Saharna Mare. Pit no. 155: 1 - plan and profile of the pit; 2-15 - findings from the pit.
- Fig. 40. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pit no. 156; 2 - plan and profile of the pit no. 157; 3 - plan and profile of the pit no. 158.
- Fig. 41. Saharna Mare. 1-6 - Findings from the pit no. 156; 7-10 - findings from the pit no. 157; 11-17 - findings from the pit no. 158.
- Fig. 42. Saharna Mare. 1 - Plan and profile of the pits no. 159 and no. 160; 2 - plan and profile of the pit no. 161; 3 - plan and profile of the pit no. 162.
- Fig. 43. Saharna Mare. 1 - Findings from the pit no. 159; 2 - findings from the pit no. 160; 3-6 - findings from the pit no. 161; 7 - findings from the pit no. 162.
- Fig. 44. Saharna Mare. Plan and profile of the pits without chronological indicators, attributed to the Thraco-Getae horizon.
- Fig. 45. Saharna Mare. Iron tools from the cultural layer.
- Fig. 46. Saharna Mare. Items of bone (1-4) and horn (5) from the cultural layer.
- Fig. 47. Saharna Mare. Stone tools from the cultural layer.
- Fig. 48. Saharna Mare. Clay utensils from the cultural layer.
- Fig. 49. Saharna Mare. Weapon of metal (1, 2 - iron; 3 - bronze).
- Fig. 50. Saharna Mare. Bracelets (1-3 - iron; 4 - copper; 5 - silver).
- Fig. 51. Saharna Mare. 1-5 - Ornaments; 6-10 - clothing items (1-4, 10 - silver; 5 - bronze; 6-9 - iron).
- Fig. 52. Saharna Mare. Amber beads.
- Fig. 53. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 54. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 55. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 56. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 57. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 58. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 59. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 60. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 61. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 62. Saharna Mare. Fragments of vessels from the cultural layer.
- Fig. 63. Saharna Mare. Fragments of pots from the cultural layer.
- Fig. 64. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 65. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 66. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 67. Saharna Mare. Fragments of bowls from the cultural layer.
- Fig. 68. Saharna Mare. Fragments of fine ware: 1 - black-glazed wares; 2, 3 - grey wares.
- Fig. 69. Saharna Mare. Fragments of amphorae.

Археологические исследования на памятнике Сахарна Маре (2009-2012) (II)

Резюме

В данной статье представлена информация о находках, относящихся к фрако-гетскому периоду, которые были выявлены в результате археологических раскопок в 2009-2012 годах на городище Сахарна Маре.

В ходе изучения ортофотопланов и результатов геомагнитных разведок была обнаружена новая оборонительная линия, прослеживаемая на протяжении 650 м с северной, восточной и южной сторон мыса. Ее концы соединяются со «стеной» с западной стороны, образуя единую оборонительную систему, окружающую крепость со всех сторон и имеющую площадь около 6 га. Эта недавно обнаруженная оборонительная линия представляет собой «вал», едва заметный на уровне дневной поверхности, имеющий у основания ширину 3 м и высоту около 0,3 – 0,4 м. По направлению к востоку этот «вал» извивается, образуя 8 бастионов, сгруппированных по четыре на северном и южном флангах.

В результате археологических изысканий было установлено, что выявленный «вал» представляет собой остатки оборонительной стены, построенной из двух рядов деревянных столбов, вкопанных вертикально в материк. Пространство между рядами было забутовано камнями и землей, образуя, таким образом, оборонительное сооружение шириной около 1,1-1,6 м.

На территории городища были также исследованы две наземных сооружения, 36 хозяйственных ям и достаточно богатый и разнообразный инвентарь, относящийся к VIII/VII-III вв. до н.э.

Судя по стратегическому месторасположению, мощности оборонительных сооружений, а также по находкам, обнаруженным на территории памятника, можно предположить, что городище Сахарна Маре являлось важным экономическим, политико-административным и военным центром в регионе Среднего Днестра.

Список иллюстраций:

Рис. 1. Географическое и топографическое расположение памятника Сахарна Маре.

Рис. 2. Сахарна Маре. Топографический план и магнитометрическая карта.

Рис. 3. Сахарна Маре. План и профиль раскопов 13/2009 и 14/2010.

Рис. 4. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 13А/2010.

Рис. 5. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 15/2010-2011.

Рис. 6. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 16/2010.

Рис. 7. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 17/2011.

Рис. 8. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 18/2012.

Рис. 9. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 19/2012.

Рис. 10. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 20/2012.

Рис. 11. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 21/2012.

Рис. 12. Сахарна Маре. План и профиль раскопа 22/2012.

Рис. 13. Сахарна Маре. Оборонительная линия на северо-восточном краю мыса: 1 - ортофотоплан; 2 - расположение бастионов; 3 - топографическая карта; 4 - магнитометрическая карта; 5 - вид с юга на бастионы №2 и №3; 6 - вид с запада на бастион №2.

Рис. 14. Сахарна Маре. Бастион №2: 1 - следы прожиги в развалинах бастиона; 2 - карбонизированное бревно; 3 - столбовая яма из конструкции бастиона; 4 - разрез оборонительной «стены»; 5 - профиль раскопа 19/2012.

Рис. 15. Сахарна Маре. Предметы, обнаруженные среди развалин оборонительной «стены» и в периметре бастиона №2 (1, 3 - бронза; 2, 4 - железо; 7-13 - глина; 4, 14 - кость; 15 - рог).

Рис. 16. Сахарна Маре. Керамика, обнаруженная среди развалин оборонительной «стены» бастиона №2.

Рис. 17. Сахарна Маре. Керамика, обнаруженная в периметре бастиона №2.

Рис. 18. Сахарна Маре. Остатки оборонительной «стены» на восточном краю мыса: 1 - камни из заполнения; 2 - каменное заполнение и контур рва; 3, 4 - столбовые ямы из конструкции оборонительной «стены»; 5 - профиль раскопа 17/2011.

Рис. 19. Сахарна Маре. Материал, обнаруженный среди развалин оборонительной «стены» (раскоп 17/2011).

Рис. 20. Сахарна Маре. Остатки оборонительной «стены» на южном краю мыса (раскоп 20/2012).

Рис. 21. Сахарна Маре. Каменные сооружения у основания оборонительной «стены» (раскоп 20/2012).

Рис. 22. Сахарна Маре. Материал, обнаруженный среди развалин оборонительной «стены» (раскопы 21/2012 и 22/2012).

Рис. 23. Сахарна Маре. Вариант реконструкции фрако-гетской оборонительной «стены».

Рис. 24. Сахарна Маре. Контур оборонительной линии V/IV-III вв. до н.э.

Рис. 25. Сахарна Маре. Сооружение №4: 1 - план и профиль; 2-4 - остатки карбонизированных столбов *in situ*.

Рис. 26. Сахарна Маре. Сооружение №4. Фрагменты обожженной глины с отпечатками прутьев из развалин сооружения.

Рис. 27. Сахарна Маре. Остатки печи из сооружения №4.

Рис. 28. Сахарна Маре. Инвентарь сооружения №4.

Рис. 29. Сахарна Маре. Сооружение №4. Керамика.

Рис. 30. Сахарна Маре. Сооружение №5: 1 - развалины; 2 - контур столбовых ям у основания сооружения.

- Рис. 31. Сахарна Маре. Инвентарь сооружения №5.
- Рис. 32. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №141; 2 - план и профиль ямы №142; 3 - план и профиль ямы №143; 4 - план и профиль ямы №144; 5 - план и профиль ямы №145; 6 - план и профиль ямы №146; 7 - план и профиль ямы №147; 8-10 - инвентарь ямы №141; 11-15 - инвентарь ямы №142; 16-18 - инвентарь ямы №143; 19-21 - инвентарь ямы №146; 22, 23 - инвентарь ямы №147.
- Рис. 33. Сахарна Маре. Яма №148: 1 - план и профиль; 2-6 - инвентарь ямы.
- Рис. 34. Сахарна Маре. Яма №149: 1 - план и профиль; 2-12 - инвентарь ямы.
- Рис. 35. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №150; 2 - план и профиль ям №113, №151 и №152.
- Рис. 36. Сахарна Маре. 1-3 - Инвентарь ямы №150; 4-9 - инвентарь ямы №151; 10-12 - инвентарь ямы №152.
- Рис. 37. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №; 2 - план и профиль ямы №154.
- Рис. 38. Сахарна Маре. 1 - Инвентарь ямы №153; 2-9 - инвентарь ямы №154.
- Рис. 39. Сахарна Маре. Яма №155: 1 - план и профиль; 2-15 - инвентарь ямы.
- Рис. 40. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ямы №156; 2 - план и профиль ямы №157; 3 - план и профиль ямы №158.
- Рис. 41. Сахарна Маре. 1-6 - Инвентарь ямы №156; 7-10 - инвентарь ямы №157; 11-17 - инвентарь ямы №158.
- Рис. 42. Сахарна Маре. 1 - План и профиль ям №159 и №160; 2 - план и профиль ямы №161; 3 - план и профиль ямы №162.
- Рис. 43. Сахарна Маре. 1 - Инвентарь ямы №; 2 - инвентарь ямы №160; 3-6 - инвентарь ямы №161; 7 - инвентарь ямы №162.
- Рис. 44. Сахарна Маре. Планы и профили ям без хроноиндикаторов, отнесенные к фракто-гетскому горизонту.
- Рис. 45. Сахарна Маре. Железные орудия из культурного слоя.
- Рис. 46. Сахарна Маре. Предметы из кости (1-4) и рога (5) из культурного слоя.
- Рис. 47. Сахарна Маре. Каменные орудия из культурного слоя.
- Рис. 48. Сахарна Маре. Предметы из глины из культурного слоя.
- Рис. 49. Сахарна Маре. Оружие из металла (1, 2 - железо; 3 - бронза).
- Рис. 50. Сахарна Маре. Браслеты (1-3 - железо; 4 - медь; 5 - серебро).
- Рис. 51. Сахарна Маре. Украшения (1-4, 10 - серебро; 5 - бронза; 6-9 - железо).
- Рис. 52. Сахарна Маре. Янтарные бусы.
- Рис. 53. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 54. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 55. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 56. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 57. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 58. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 59. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 60. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 61. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 62. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 63. Сахарна Маре. Фрагменты керамики из культурного слоя.
- Рис. 64. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 65. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 66. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 67. Сахарна Маре. Фрагменты мисок из культурного слоя.
- Рис. 68. Сахарна Маре. Фрагменты парадной посуды: 1 - чернолаковая; 2, 3 - сероглиняная керамика.
- Рис. 69. Сахарна Маре. Фрагменты амфор.

01.08.2013

Dr. hab. Ion Niculiță, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova

Dr. Aurel Zanoci, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: azanoci@gmail.com

Mihail Băț, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: mb_usm@yahoo.com

Dr. Sergiu Matveev, Universitatea de Stat din Moldova, str. A. Mateevici, 60, MD-2009 Chișinău, Republica Moldova, e-mail: sssmatveev@yahoo.com